

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İSLAM EKONOMİSİ VE FİNANSI ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI FİNANS VE KATILIM BANKACILIĞI
BİLİM DALI

KATILIM BANKALARI DIŞ TİCARET İŞLEMLERİ
ÜZERİNDE COVID 19 PANDEMİSİNİN ETKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bahadır ÇATALBAŞ

İstanbul
Haziran-2022

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İSLAM EKONOMİSİ VE FİNANSI ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI FİNANS VE KATILIM BANKACILIĞI
BİLİM DALI

KATILIM BANKALARI DIŞ TİCARET İŞLEMLERİ ÜZERİNDE
COVID-19 PANDEMİSİNİN ETKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bahadır ÇATALBAŞ

Tez DanıŐmanı
Doç. Dr. Haşmet GÖKİRMAK

İstanbul
Haziran-2022

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Bu çalışma, jürimiz tarafından Uluslararası Finans ve Katılım Bankacılığı Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman Doç. Dr. Haşmet GÖKIRMAK

Üye Prof. Dr. Fuat SEKMEN

Üye Doç. Dr. Yusuf DİNÇ

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Metin TOPRAK

Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “**Katılım Bankaları Dış Ticaret İşlemleri Üzerinde Covid 19’un Etkileri**” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlandığı aşamaya kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak yazdığımı, bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

Bahadır ÇATALBAŞ

ÖN SÖZ

Tez yazım sürecimde benden desteklerini ve yönlendirmelerini eksik etmeyen değerli danışman hocam Doç. Dr. Haşmet GÖKIRMAK'a, eğitim hayatım boyunca yanımda olan aileme ve çalışma süresince beni motive eden sevgili eşim Aliye Selin ÇATALBAŞ'a teşekkürlerimi sunar, çalışmanın tüm ilgililere faydalı olmasını dilerim.

Bahadır ÇATALBAŞ

İstanbul - 2022

ÖZET
KATILIM BANKALARI DIŞ TİCARET İŞLEMLERİ ÜZERİNDE
COVID 19'UN ETKİLERİ

Bahadır ÇATALBAŞ

Yüksek Lisans, Uluslararası Finans ve Katılım Bankacılığı

Tez DanıŐmanı: Doç. Dr. Haşmet GÖKIRMAK

Haziran, 2022 – 93 Sayfa

2019 yılının sonunda Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkan Covid-19 sosyal medyanın da gücüyle dünya gündemini belirler hale gelmiştir. Vaka ve ölüm sayıları ile kısa sürede küresel bir kriz haline gelen salgın nedeniyle ülkeler sınırlarını kapatarak bir dizi kısıtlamalara başvurmuşlardır. Covid-19 krizinin benzersiz bir özelliği, dünya ekonomisinin çoğunu aşağı yukarı aynı anda etkilemesi olmuştur. Belirsizlikle beraber sürecin sosyolojik ve ekonomik boyutu tahmin edilenden çok daha büyük bir hal almıştır. Sokağa çıkma yasakları, karantinalar, yurtiçi ve yurtdışı uçuŐların durdurulması gibi belki de son yıllarda hiç görülmemiŐ bir Şekilde her ülke kendi kabuğuna çekilmiştir. Tedarik zincirinin bozulmasıyla beraber dış ticaret ve bankacılık sektörleri de salgından en fazla etkilenen alanların başında gelmiştir.

Çalışmanın amacı Covid-19'un katılım bankaları dış ticaret işlemleri üzerindeki etkilerini nitel bir yöntem olan mülakat yöntemi ile ele almaktır. Katılım bankaları dış ticaret birim yöneticileri ile yapılan görüşmeler sonrasında değerlendirme yapmaya imkân sağlayan bilgiler elde edilmiştir. Yapılan değerlendirme sonucunda sürecin ortaya çıkardığı olumlu ve olumsuz etkilere vurgu yapılmıştır. Özellikle finans sektöründeki teknolojik gelişmeler ve dijitalleşme konularının katılım bankaları dış ticaret işlemlerinin geleceği ve sürdürülebilirliği açısından önemli unsurlar olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dış Ticaret, Katılım Bankacılığı, Covid-19, Dijitalleşme

ABSTRACT
THE EFFECTS OF COVID 19 ON FOREIGN TRADE
TRANSACTIONS OF PARTICIPATING BANKS

Bahadır ÇATALBAŞ

Master, International Finance and Participation Banking

Supervisor: Assoc. Prof. Haşmet GÖKIRMAK

June 2022 – 93 Pages

Covid-19, which emerged in Wuhan, China, at the end of 2019, has become the world agenda with the power of social media. Due to the epidemic, which became a global crisis quickly with the number of cases and deaths, countries closed their borders and resorted to a series of restrictions. A unique feature of the Covid-19 crisis has been that it simultaneously affected most of the world economy. With the uncertainty, the sociological and economic dimension of the process has become much more extensive than expected. With curfews, quarantines, and canceled domestic and international flights, countries have been isolated in a way that has perhaps never been seen in recent history. With the deterioration of the supply chain, the foreign trade and banking sectors have been among the areas most affected by the epidemic.

This study examines the effects of Covid-19 on participation banks' foreign trade transactions with a qualitative method, the interview method. After the interviews with the foreign trade unit managers of the participation banks, information that allows the evaluation was obtained. As a result of the evaluation, the positive and negative effects of the process were emphasized. Technological developments and digitalization in the finance sector are important for the future and sustainability of foreign trade transactions of the participation banks.

Key Words: Foreign Trade, Participation Banking, Covid-19, Digitalization

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI	i
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ	ii
ÖNSÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLO LİSTESİ	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
KISALTMALAR LİSTESİ	xii
GİRİŞ	1
LİTERATÜR TARAMASI	5
BİRİNCİ BÖLÜM	
KATILIM BANKACILIĞI	8
1.1. Katılım Bankacılığı Kavramı ve Tanımı	8
1.2. Katılım Bankacılığının Ortaya Çıkış Nedenleri	8
1.2.1. Sosyal Nedenler	8
1.2.2. Ekonomik Nedenler	9
1.3. Katılım Bankacılığının Temel Prensipleri	9
1.4. Katılım Bankacılığının Tarihi Gelişimi	10
1.4.1. Dünyada Katılım Bankacılığının Gelişimi.....	10
1.4.2. Türkiye’de Katılım Bankacılığının Gelişimi.....	11
1.5. Türkiye’de Faaliyet Gösteren Katılım Bankaları	12
1.5.1. Kamu Sermayeli Katılım Bankaları	12
1.5.1.1. Ziraat Katılım Bankası A.Ş.	12
1.5.1.2. Vakıf Katılım Bankası A.Ş.	12
1.5.1.3. Emlak Katılım Bankası A.Ş.	12
1.5.2. Özel Sermayeli Katılım Bankaları	13

1.5.2.1. Albaraka Türk Katılım Bankası	13
1.5.2.2. Kuveyt Türk Katılım Bankası	13
1.5.2.3. Türkiye Finans Katılım Bankası	13
1.6. Katılım Bankacılığı Fon Toplama Yöntemleri	14
1.6.1. Özel Cari Hesaplar	14
1.6.2. Kâr ve Zarara Katılma Hesapları	15
1.7. Katılım Bankacılığı Fon Kullanırma Yöntemleri	15
1.7.1. Kurumsal Finansman Desteği (Murabaha)	15
1.7.2. Emek - Sermaye Ortaklığı (Mudarebe)	16
1.7.3. Kâr – Zarar Ortaklığı Yatırımı (Muşareke)	16
1.7.4. Finansal Kiralama (İcara)	16
1.7.5. Kira Sertifikası (Sukuk)	17
1.7.6. İslami Sigorta (Tekafül)	17
1.7.7. Mal Karşılığı Vesaikin Finansmanı	18
1.7.8. İleriye Dönük Satın Alma (Selem)	18
1.7.9. Karşılıksız Borç Verme (Karz-ı Hasen)	18

İKİNCİ BÖLÜM

DIŞ TİCARET VE ÖDEME YÖNTEMLERİ	20
2.1. Dış Ticaretin Tanımı	20
2.2. Dış Ticarete Uluslararası Kurallar ve Bankaların Rolü	20
2.2.1. Uluslararası Kurallar	21
2.2.2. Bankaların Rolü	22
2.3. Dış Ticarete Kullanılan Belgeler	23
2.3.1. Ticari Belgeler	23
2.3.2. Resmi Belgeler	25
2.3.3. Taşıma Belgeleri	26
2.3.4. Sigorta Belgeleri	27
2.3.5. Finansman Belgeleri	28

2.4. Dış Ticaret Teslim Şekilleri (Incoterms 2020)	28
2.4.1. EXW (İşyerinde Teslim)	28
2.4.2. FCA (Taşıyıcıya Masrafsız Teslim)	29
2.4.3. FAS (Gemi Doğrultusunda Masrafsız Teslim)	29
2.4.4. FOB (Gemi Güvertesinde Teslim)	29
2.4.5. CFR (Masraflar ve Navlun Ödenmiş Olarak Teslim)	30
2.4.6. CIF (Masraflar, Sigorta ve Navlun Ödenmiş Olarak Teslim)	30
2.4.7. CPT (Navlun Ödenmiş Olarak Teslim)	30
2.4.8. CIP (Taşıma ve Sigorta Ödenmiş Olarak Teslim)	30
2.4.9. DAP (Belirlenen Yerde Teslim)	31
2.4.10. DPU (Belirlenen Yerde Boşaltılmış Olarak Teslim)	31
2.4.11. DDP (Gümrük Vergileri Ödenmiş Olarak Teslim)	31
2.5. Dış Ticarete Kullanılan Ödeme Yöntemleri	32
2.5.1. Peşin Ödeme	33
2.5.2. Mal Mukabili Ödeme	34
2.5.3. Vesaik Mukabili Ödeme	36
2.5.3.1. Vesaik İbrazında Ödeme	36
2.5.3.2. Kabul Karşılığında Ödeme	38
2.5.3.3. Banka Avali	39
2.5.4. Akreditif	39
2.5.4.1. Geri Dönülemez Akreditifler	42
2.5.4.2. Teyitsiz Akreditifler	42
2.5.4.3. Teyitli Akreditifler	42
2.5.5. Ödeme Şekli Bakımından Akreditifler	43
2.5.5.1. Belge İbrazında Ödemeli Akreditifler	43
2.5.5.2. Vadeli Akreditifler	43
2.5.5.3. Kabul Kredili Akreditifler	44
2.5.5.4. İştira	44

2.5.5.5. Karışık Ödemeli Akreditifler	45
2.5.6. Özellikli Akreditifler	45
2.5.6.1. Devredilebilir Akreditifler	45
2.5.6.2. Karşılıklı Akreditifler	46
2.5.6.3. Rotatif Akreditifler	46
2.5.6.4. Teminat Akreditifi	46
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
BANKACILIK SEKTÖRÜNDE DİJİTALLEŞME TRENDİ	48
3.1. Dijital Bankacılık	48
3.1.3. Katılım Bankacılığı ve Dijitalleşme	50
3.1.3.1. Vakıf Katılım Bankası Garantili Fon Transferi Ürünü	51
3.2. Blockchain	52
3.3. Dış Ticarete Dijitalleşme	53
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
COVID-19 ve DIŞ TİCARET İŞLEMLERİ ÜZERİNDE ETKİLERİ	56
4.1. Koronavirüsler	56
4.2. Covid-19	56
4.3. Türkiye Dış Ticaret Verileri ve Covid-19	58
4.4. Covid-19'un Katılım Bankaları Dış Ticaret İşlemleri Üzerinde Etkileri	
Hakkında Uzman Değerlendirmeleri	60
4.5. Uzman Değerlendirmelerinin Özetlenmesi	72
SONUÇ VE ÖNERİLER	69
KAYNAKÇA	74
ÖZGEÇMİŞ	86

TABLÖLÄR LİSTESİ

Tablo 1.1: Katılım Bankaları Başlıca Finansal Büyüklükleri	14
Tablo 2.1: Dış Ticaret İşlemlerinde Bankaların Rolü	22
Tablo 2.2: Incoterms 2020 Kurallarının Sınıflandırılması	32
Tablo 3.1: Aktif Dijital Bankacılık Müşteri Sayıları	49
Tablo 4.1: Yıllara Göre Dış Ticaret (2013-2020)	58

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1: Katılım Bankalarının Haziran 2021 İtibariyle Sektördeki Payı	19
Şekil 2.1: Peşin Ödeme İşleyişi	34
Şekil 2.2: Mal Mukabili Ödeme İşleyişi	35
Şekil 2.3: Vesaik Mukabili Ödeme İşleyişi	37
Şekil 2.4: Kabul Karşılığında Ödeme İşleyişi	38
Şekil 2.5: Akreditif İşleyişi	40
Şekil 3.1: Dijital Bankacılık Müşteri Sayıları	49
Şekil 3.2: Katılım Bankacılığı Aktif Dijital Müşteri Sayısı	50
Şekil 4.1: Hizmet İhracatı, İthalatı ve Denge 2016-2020	59
Şekil 4.2: Katılım Bankaları Akreditif İşlem Riskleri (2019 -2020).....	60

KISALTMALAR LİSTESİ

AAOFI	: Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions
Ar.	: Arapça
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
CDCS	: Certified Documentary Credit Specialist
CFR	: Charges and Freight
CIF	: Cost Insurance and Freight
CIP	: Carriage and Insurance Paid To
CPT	: Carriage Paid To
DAP	: Delivered at Place
DDP	: Delivered Duty Paid
DPU	: Delivered at Place Unloaded
EIIB	: European Islamic Investment Bank
EXW	: Ex Works
FAS	: Free Alongside Ship
FCA	: Free Carrier
FIATA	: International Federation of Freight Forwarders Associations
FOB	: Free on Board
GFT	: Garantili Fon Transferi
ICC	: International Chamber of Commerce
IDB	: Islamic Development Bank
IFSB	: Islamic Financial Services Board
Incoterms	: International Commercial Terms
ISBP	: International Standard Banking Practice

İng.	: İngilizce
KFH	: Kuwait Finance House
NCB	: National Commercial Bank
OFAC	: Office of Foreign Assets Control
ÖFK	: Özel Finans Kurumu
ÖFKBİR	: Özel Finans Kurumları Birliği
TKBB	: Türkiye Katılım Bankaları Birliği
UCP	: Unifor Customs and Practice for Documentary Credits
WHO	: World Health Organization

GİRİŞ

2020 yılının başlarında gündemimize giren ve etkisini hayatın her alanında gösteren Covid-19 küresel ölçekte bir insani kriz haline gelmiştir. Dünya çapında hızla yayılan ve yayılmaya devam eden virüs ülkelerin sağlık sistemlerini ciddi bir stres altına sokmuştur. Zayıf sağlık sistemlerine sahip düşük gelirli ülkelere yayılması ile daha da trajedik hal alan salgın hiç şüphesiz ekonomiyi de derinden etkilemiştir. Salgını İkinci Dünya Savaşı'ndan günümüze ekonomik anlamda yaşanmış en önemli kriz olarak değerlendirebiliriz. 2020 yılında büyüme gösteren tek büyük ekonomi %2,3 ile Çin oldu. Ancak IMF, 2021'de küresel büyümenin %5,2 olacağını tahmin ediyor. Bu oran Hindistan ve Çin gibi ülkelerin sırasıyla %8,8 ve %8,2 büyüme oranları yakalayacağı tahmini sonucu ortaya çıkıyor. İngiltere ve İtalya gibi salgından sert şekilde etkilenen ekonomilerde ise toparlanmanın yavaş olması bekleniyor (BBC, 2022)

Tedarik zincirinin bozulması ile başta dış ticaret olmak üzere birçok sektör salgından ciddi şekilde etkilenmiştir. Özellikle ulaşım ve lojistik dış ticaret işlemleri için büyük önemli teşkil etmektedir. Covid-19'un bu alanlardaki etkilerini ekonomi ve ticaretten bağımsız bir şekilde değerlendirmek mümkün değildir. Dünyanın önde gelen uluslararası şirketleri üretim faaliyetlerini Çin'de gerçekleştirmekte veya Çin'den uygun maliyetle ürün tedarik etmektedir. Salgının Çin'de başlamış olması ve tedarik zincirinin bozulması ile dış ticaret işlemleri bir süre aksaklık yaşamıştır. Hava yolu yük taşımacılığında önemli miktarda kapasite kısıtlamalarına gidilmiştir. Hava yolu yük taşımacılığı yapan firmalar alternatif güzergah ve taşıma yöntemlerine yönelmeye başlamışlardır. Ülkemiz de havayolu taşımacılığında önleyici tedbirler kapsamında pandeminin başlarında toplam 68 ülkeye uçuş yasağı getirmiştir. Asya-Avrupa ticaret alanındaki gemilerin seferlerinin neredeyse %50 si 2020 ilk çeyreğinde pandemi nedeniyle iptal edilmiştir. Çin'deki salgın ve üretim faaliyetlerinde görülen aksaklıklar nedeniyle ülkeye hammadde getiren gemilerin limanlardan geç ayrılması, bazı gemilerin yüklerini geç tahliye etmesi gibi bir dizi sorunla karşılaşmıştır. Özellikle navlun artışları ile katma değeri düşük ürünleri ihraç eden ülkelerin ihracatları olumsuz etkilemiştir (Okumuş, 2022).

Pandemi sürecinin bankacılık sektörü için de kaçınılmaz etkileri olmuştur. Özellikle esnek çalışma modellerinin hızlı şekilde hayata geçirilmesi ve müşterilerin dijital

kanallara yönlendirilmesi ile bir dizi önlem alınmıştır. Ülkemiz finans sektörünün önemli oyuncularından olan katılım bankaları da bu önlemleri hızlı şekilde hayata geçirmişlerdir. Katılım bankaları süreç içerisinde kronik rahatsızlığı bulunan personellere uzaktan çalışma imkânı, uzaktan çalışması planlanan personellerine bilgisayar tahsis etme gibi yöntemlere başvurmuşlardır. Müşterilerin şube personelleri ile temasını en aza düşürecek şekilde alternatif dağıtım kanallarına yönlendirilmesi sağlanmış, nakit para ihtiyaçları için ATM hizmetinden faydalanılmaya gidilmiştir. Covid-19 salgınının etkisiyle birlikte katılım bankalarının aktif dijital müşteri sayısı 2021 yılı 3. çeyrek sonunda 3,6 milyona kadar yükselmiştir. Bu oran bir önceki yıla göre %16,3'lük bir büyümeye denk gelmektedir (TKBB, 2021, s. 27). Bu dönemde dijitalleşmenin önemi ve etkileri daha fazla hissedilmiştir. Katılım bankaları pandemi döneminde uzaktan müşteri edinimi, müşteri deneyimlerinin değerlendirilmesi, mobil şube iyileştirmeleri gibi birçok konuda hizmet kalitelerini arttırmak adına birbirleri ile yarış içerisine girmişlerdir. Kuveyt Türk Katılım Bankası'nın finansal okuryazarlığa katkı sağlamak adına geliştirdiği Dijital Kaşif mobil uygulaması, Albaraka Türk Katılım Bankası'nın şubeye gitmeden ve kurye ihtiyacı olmadan internet şubesi üzerinden başvuru ile alınabilen Dijital Banka Kartı, Vakıf Katılım Bankası'nın NFC özelliği olan akıllı telefonları temassız POS cihazına dönüştüren Mobilde POS uygulaması katılım bankalarının dijitalleşme ve kaliteli hizmet anlayışlarının ürünleri olarak karşımıza çıkmaktadır (TKBB, 2021, s. 30).

Katılım bankalarının dijitalleşme ve teknoloji odaklı çalışmaları dış ticaret işlemleri açısından da önem arz etmektedir. İnsan figürünün etkisinin azaldığı, otomasyona dayalı bir yaşam biçimine doğru gittiğimiz günümüz dünyasında dış ticaret işlemlerinin geleneksel yöntemlerle sürdürülmeye devam edilmesi uzun vadede mümkün gözükmemektedir. Katılım bankaları dış ticaret birimleri bu hususta bazı yenilikçi adımlar atarak pandemi sürecinin etkilerini en aza indirmeye çalışmışlardır. Bunlardan bazıları personellerin uzaktan çalışma sistemine uyarlanması ve fiziki takip gerektiren vesaiklerin bilgisayar ekranlarından incelenmesi olmuştur. Sistem altyapılarının yeterliliği sayesinde katılım bankaları uzaktan çalışma sistemine hızla uyum sağlamıştır. Döviz transferlerinin durumunun kolaylıkla izlenebildiği Swift GPI üyeliği, katılım bankaları açısından bu dönemde dış ticaret müşterilerine kaliteli hizmet sunabilmek adına önemli bir adım olmuştur. İş Bankası'nın blockchain teknolojisini kullanarak dış ticarete ödeme garantisi vermesi blockchain teknolojisinin

Türk bankacılık sistemi ve dış ticaret işlemleri için önemli bir atılım olabileceğinin göstergesi olmuştur. Blokchainin finans sektöründe kullanılabilirliği, swift sisteminin blokchain ile entegrasyonunun sağlanması gibi hususlar katılım bankaları için önemle takip edilmesi gerekli teknolojik gelişmelerdir. Hizmet ihracatının küresel ticaretin önemli bir parçasını teşkil edeceği ve 2030 yılına kadar toplam ticaretin dörtte birinden fazlasını oluşturacağı tahmini bulunmaktadır (Bekkers, Koopman, Sabbadini, & Teh, 2021). Bu nedenle dış ticaret hizmetinin katılım bankaları açısından önemli bir alan olarak yerini koruması ve sürekliliğinin sağlanması için teknolojik gelişmeler ve dijitalleşme hayati önem arz etmektedir.

Yüksek lisans tez çalışmamızın amacı Covid-19 un katılım bankaları dış ticaret işlemleri üzerindeki etkilerini ortaya çıkarmak, dış ticaret işlemlerinin geleceği hakkında katılım bankaları için yapılabilecekleri değerlendirmektir. Yapılan araştırmalardan ve sektör uzmanları ile yapılan mülakatlardan yola çıkılarak dijitalleşmenin katılım bankaları ve dış ticaret işlemleri açısından önemine de vurgu yapılmaktadır. Covid-19 un etkilerini anlayabilmek adına ülkemiz dış ticaret verileri analiz edilmiş, uzman kişilerle yapılan mülakatlar ile pandemi sürecinin ortaya çıkardığı zorluklar ve katılım bankaları açısından meydana getireceği potansiyel gelişim fırsatlarına değerlendirilmiştir.

Tezin ilk bölümünde katılım bankacılığı kavramı, tanımı ve işleyişi üzerinde durulmuştur. Katılım bankacılığının tarihi gelişimi ve sektördeki payına dair bilgilere yer verilmiştir.

İkinci bölümde; dış ticaret ve ödeme yöntemleri konuları işlenmiştir. Bu bölümde dış ticaretin işleyiş şekli, bankaların dış ticaretteki rolü gibi hususlara değinilmiştir.

Üçüncü bölümde; bankacılık sektöründe dijital dönüşümün ne anlam ifade ettiğine, katılım bankacılığı dijitalleşme verilerine ve dış ticarete dijitalleşmenin önemi konularına değinilmiştir. Blokchain konusundan bahsedilerek geleceğin teknolojisi olacağı hususunda değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Dördüncü ve son bölümde ise tezimizin esas konusu olan katılım bankaları dış ticaret işlemleri üzerinde Covid-19 un etkileri üzerinde durulmuştur. Covid-19 un tanımı, Türkiye dış ticaret verileri ile ilişkisi konularına değinilmiştir. Katılım bankacılığı sektöründe bulunan mevcut 2 kamu katılım bankası ve 4 özel katılım bankası olmak üzere toplamda 6 adet katılım bankasının dış ticaret birim yöneticileri ile

gerçekleştirilen mülakatlar bu bölümde aktarılmıştır. Mülakatlar sonucu elde edilen çoğu nitel verilerin değerlendirilmesi yapılarak sürecin ortaya çıkardığı olumlu ve olumsuz durumlar belirtilmiştir. Dış ticaret işlemleri açısından katılım bankalarının gelecekte uygulamaya geçirebileceği faaliyetler hakkında yorumda bulunulmuştur. Bu faaliyetlerin hayata geçirilebilmesi adına sektör paydaşlarının görevlerine değinilmiş, sektörün dönüşümü, dijitalleşmesi ve sürdürülebilirliği açısından stratejik kararların hızlı bir şekilde alınabilmesi için ortak bir platform kurulmasının önemine dikkat çekilmiştir.

LİTERATÜR TARAMASI

Tezimin konusu olan Covid-19'un katılım bankaları dış ticaret işlemleri üzerindeki etkilerini ortaya koyarken virüsün Türkiye ve Dünya dış ticaretine etkilerinin de gözden geçirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle çalışmamızın bu bölümünde Covid-19'un etkilerinin Türkiye Ekonomisi ve Dış Ticarete yansımalarını konu alan araştırmalara yer verilecektir.

Yıldırım (2021) , yapmış olduğu çalışmada pandeminin dış ticaret işlemleri üzerindeki etkilerini ülke ve bölge bazında değerlendirmiştir. 2019 yılı ile 2020 yılı ilk üç çeyreğinin karşılaştırıldığı tablolar sonucu değerlendirme yapmaya imkan sağlayan birtakım sonuçlar ortaya çıkmıştır. Dünya genelinde ihracat oranlarında 2020 ilk çeyreğinde meydana gelen kısmi daralmayı ikinci çeyrekte muazzam bir daralma takip etmiştir. Üçüncü çeyrekte ise daralma oranında düşüş gerçekleşmiştir. Türkiye özelinde ise bu dönemde kurda yaşanan artış nedeniyle Türk Lirası'nın değer kaybetmesi sonucu ihracatta pozitif ithalatta ise negatif bir etki gözlenmiştir. İthalatın ihracatı karşılama oranı dünya ülkelerin neredeyse tamamında azalış göstermiştir.

Pelit ve Irmak (2022), Covid-19'un Türkiye'nin dış ticaretinde meydana getirdiği hacimsel değişikliğin saptanması ve ileriye dönük politikalar geliştirilmesini amaçlamışlardır. 2019 ve 2020 yıllarının ithalat ve ihracat verileri karşılaştırılarak ihracatın ithalatı karşılama oranında yaşanan düşüşe dikkat çekilmiştir. Türkiye'nin jeopolitik konumunun getirdiği avantajların iyi incelenmesi ve küresel tedarik zincirinden alınabilecek pay konusunda politikalar geliştirilmesi gerekliliği vurgulanmıştır. Ekonominin kırılğan yapısının dikkate alınarak sürdürülebilir bir ekonomik model ihtiyacı için yabancı yatırım çekilmesine değinilmiştir.

Akçacı ve Çınaroğlu (2020), çalışmalarında salgının etkilerini ekonomi, lojistik ve dış ticaret temelinde incelemiş ve küresel ekonominin sekteye uğradığından bahsedilmiştir. Tüketici alışkanlıklarındaki önemli değişimin salgının uzun vadeli etkilerinden olabileceği üzerinde durulmuştur. Salgının etkisinin azalması ile birlikte lojistik sektöründe toparlanmanın başlaması, yaşam kalitesinin yükselmesi ve döviz girdisi sağlayan ülkelerin ekonomik ivme yakalaması öngörülere paylaşılmıştır.

Acar (2021), çok kriterli karar verme tekniklerinden biri olan analitik hiyerarşi prosesi yöntemini kullandığı çalışmasında covid önlemlerinin dış ticaret işlemlerine etkilerini değerlendirmiştir. Dış ticaret uzmanları, taşımacılık hizmeti sağlayıcıları, gemi acente

sorumluları ve kamu çalışanlarınca covid önlemlerinin dış ticaret işlemlerine etkilerinin değerlendirilmesi sonrası önem derecelerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Dış ticaret firmalarının dışındaki taraflar için, gümrük işlemleri konusunda gerçekleştirilen düzenlemelerin önem derecesinin en yüksek, dış ticaret politikaları konusunda gerçekleştirilen düzenlemelerin ise düşük önem derecesinde olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Çalışma şeklinin değişmesi nedeniyle esnek çalışma modeline geçişlerde personelin uyum sorunu yaşayabileceği konusu üzerinde durulmuş, personellerin sağlığını koruyucu ve motivasyonunu arttırıcı tedbirlere değinilmiştir. Alınan tedbirlerin önem derecesinin dış ticaretin tarafları açısından farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.

Jean (2020), çalışmasında virüsün küresel ticarete etkilerinin ağır olacağından bahsetmiştir. Pandeminin devletlerin ekonomik rolü üzerinde getirdiği değişikliklere değinirken şeffaflığın ve müzakere ortamının önemine dikkat çekmiştir. Krize yanıt olarak yürütülen kamu destek programlarının mevcut durumda bir süre daha devam edeceği düşüncesinden yola çıkarak ticaret kuralları ile koordinasyonlu şekilde hareket edilmesinin sağlıklı olacağı düşüncesini paylaşmıştır. Pandeminin tehditlerine karşı istikrarlı ve koordineli şekilde uluslararası ticaretin korunmasının ortaya çıkabilecek olumsuzlukları azaltacağı üzerinde durmuştur.

Soylu (2020), çalışmasında pandeminin sosyal, toplumsal ve ekonomik etkilerinin bulunması, arz ve talep tarafında yaşanan şoklar nedeniyle kişilerin tüketim davranışlarının etkilenmesi gibi sonuçlar doğurduğu için Covid-19'u diğer krizlerden farklı bir noktada konumlandırmak gerektiğini belirtmiştir. Kısıtlamaların ticari faaliyetler üzerinde oluşturduğu etkiye değinerek finansal destek paketleri ile salgının istikrarı önleyici etkilerinin artmasının engellendiğini ifade etmiştir. Para ve maliye politikalarına göre Türkiye ekonomisinin "V" şeklinde bir ivmeye yakın olacağını öngörmüştür. Yatırım fonksiyonunun uzun vadede tekrardan tesis edilmesinin Türkiye ekonomisi için gerekliliği üzerinde durmuştur.

Oranve Gokmen (2021), çalışmalarında virüsün dünya ve Türkiye dış ticaretine etkilerini konu almışlardır. Avrupa Birliği ülkeleri ile ABD gibi küresel ekonominin önemli paydaşlarının krizden etkilenmesi ile uluslararası ticarete yaşanan olumsuzluklara değinmişlerdir. Nedensel modelleme yöntemini kullanarak yaptıkları araştırmada Türkiye'nin dış ticaret işlemlerindeki yaşanan değişim analiz edilmiştir.

Salgının etkilerinden korunmak için alınan önlemlerin etkisi ile ithalat ve ihracat taleplerinde gerileme yaşanmasının beklendiği belirtilmiştir.

Yetiz (2021), çalışmasında pandeminin Türk bankacılık sistemi üzerindeki etkilerini incelemiş, bankacılık sektörünün virüs yaşandığı dönemdeki durumunu swot analizi yöntemi ile değerlendirmiştir. Türk bankacılık sektörünün salgının olumsuz etkilerinden korunmak ve bankacılık faaliyetlerini sağlıklı bir şekilde gerçekleştirmek için gerekli aksiyonları hızlı bir şekilde aldığına dikkat çekmiştir. Swot analizi sonucunda pandemi sürecinde bankacılık sektörünün güçlü yönlerinden bazıları teknoloji sistemlerin küresel rekabet düzeyini yakalamış olması, yenilikçi ve tecrübeli personel kadroları, geniş ürün yelpazeleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Zayıf yanlarından bazıları ise müşteri okuryazarlığı ve bilincinin düşük olması, banka ve müşteri ilişkilerinin güçlü olmaması ve banka içi iletişim eksikliğidir. Salgın sonucu bankacılık sektörünün fırsatlarından bazıları artan finansal ürün talebi, bankacılık sektörünün kriz yönetimi tecrübesi ile güçlü teknoloji altyapısına sahip olunmasıdır. Ortaya çıkan tehditler ise küresel ekonomide yaşanan kırılganlık, ekonomik büyümenin yavaşlaması, kur riski ve belirsizlik ortamının getirdiği güven kaybı olmuştur. Sonuç itibariyle yaşanan küresel salgına karşı ülkemizde en hazır sektörlerden birinin bankacılık olduğu düşünülmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KATILIM BANKACILIĞI

1.1. Katılım Bankacılığı Kavramı ve Tanımı

Katılım bankacılığı ve katılım bankası gibi terimler Türk bankacılık sistemine özgüdür. Eski adı “Özel Finans Kurumu” 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile değiştirildikten sonra ise “Katılım Bankacılığı” son yıllarda sıkça karşılaşılan terimlerdir. Dünyada katılım bankacılığı sistemi için faizsiz bankacılık (interest-free banking), İslami bankacılık (Islamic Banking) gibi terimler kullanılmaktadır.

Genel anlamıyla katılım bankacılığı faizsizlik ilkelerine uygun şekilde her türlü bankacılık faaliyetlerini yürüten, fon sahiplerinden kâra ve zarara katılma esasına göre topladığı fonları ticaret, ortaklık, finansal kiralama vb. gibi yöntemlerle fon talep edenlere kullandıran bankacılık modelidir. Katılım bankalarının isimleri içerisinde geçen “katılım” ifadesi kâra ve zarara katılma prensibinin gereği olarak yapılan bankacılık türünü temsil etmektedir. Katılım bankalarında spekülâtif işlemlere, faiz içeren işlemlere, alkollü içecek, tütün ürünleri, şans oyunları gibi işlemlere aracılık edilmemektedir. Toplumun büyük bir kısmın birikimlerinin faizle değerlendirilmesini istemediğinden bu fonlar ekonomiye kazandırılmamakta ve atıl kalmaktadır. Katılım bankaları bu noktada devreye girerek fonların reel ekonomiye kazandırılmasında önemli bir rol oynamaktadır (TKBB, 2011).

1.2. Katılım Bankacılığının Ortaya Çıkış Nedenleri

1.2.1. Sosyal Nedenler

Sosyal anlamda toplumdaki farklı gelir grupları arasındaki eşitsizliğin ve faizden doğacak sebepsiz zenginleşme sorununun önüne geçilebilmesi için seçenek arayışı başlamıştır. Sermaye talebi olan bireyler, işletmeler ve zanaatkarlar için gerekli finansın sağlanabilmesi ihtiyacı bu finans kuruluşlarının doğuşuna neden olmuştur (Baykara, 2012).

1.2.2. Ekonomik Nedenler

Toplumun önemli bir kısmı faize ve faiz içeren finansal ürünlere olan yaklaşımı ve hassasiyetleri nedeniyle fonlarını finans piyasasında değerlendirmemektedir. Yastık altı tabiriyle tasarrufların evde veya işyerinde saklanması üretkenlikten uzak bir yöntem olup ülke ekonomisine bir katkı sağlamamaktadır. Katılım bankaları bu noktada alternatif bir yöntem olarak ortaya çıkmış ve konvansiyonel bankalara ve finans kuruluşlarına gitmeyen fonların faizsiz bir sistem içerisinde ekonomiye kazandırılmasında önemli bir rol üstlenmiştir.

Dünyada bilinen adıyla İslami finans birçok Müslüman ülkesinde başarıyla uygulanmış ve Avrupa'da HSBC ve Citibank gibi yabancı kökenli bankalar tarafından pencere bankacılığı yoluyla İslam ülkelerinin fonları değerlendirilmiştir. Bu gelişmeler ve mevcut gereksinimler üzerine Katılım bankaları eski adıyla “ Özel Finans Kurumları” olarak 1983 yılında merhum Turgut Özal'ın başbakanlığı döneminde hayata geçirilmiştir (Kavcıoğlu, 2019) .

1.3.Katılım Bankacılığının Temel Prensipleri

Katılım bankacılığı prensipleri temel olarak on maddede sıralanmıştır:

1. Faizsiz Finans Prensi: Katılım finans faiz dışı bir finans yapısı sunmaktadır. Bu model faizle para kazanma yöntemine ticari dayanır.
2. Ticaret Prensi: Katılım finans ticareti ayağa kaldıracak ahlaki ekonomik bir modeli esas alır. Alış ve satışta netlik ön plandadır.
3. Paylaşım Prensi: Katılım finans ticaret, vekalet, ortaklık ve leasing kanalları ile yapmış olduğu ticaretten ortaya çıkan kâr ile zararı paydaşları ile adil ve taahhüt ettiği şekilde paylaşır.
4. Memnuniyet Prensi: Katılım finans insanı merkeze koyan anlayışı ile katılımcılarının yüksek memnuniyet hissetmelerini hedefler. Kaliteli ve iyi hizmeti sağlamak adına en yüksek çabayı sağlar.
5. Denetim Prensi: Katılım bankacılığı olağan kontrollerin yanında katılım bankacılığı değerleri yeterlilik denetimlerine de tabidir. Değerlerimizle örtüşmeyen veya sağlığa zarar teşkil edebilecek herhangi bir ürün veya ticari anlaşma bu yöntem ile fonlanmaz.
6. Yardımlaşma Prensi: Katılım bankaları kazancının bir kısmını sosyal dengelyi sağlayıcı ve destekleyici sosyal sorumluluk projelerinde kullanır.

7. Tam Hizmet Prensibi: Katılım bankacılığı müşterilerinin tüm ihtiyaç ve beklentilerini karşılayacak ürün ve hizmet çeşitliliğine sahiptir. Sektöre kazandırdığı özel ürünleri ve geleneksel bankacılığın katılım bankacılığı değerleriyle çelişmeyen tüm enstrüman ve imkanları bir arada sunar.
8. Sözleşme Prensibi: Katılım bankacılığı müşterileri ile başlangıçta sözleştiği her şeyin geçerliliğini sözleşme süresi boyunca korur. Sözleşmeye sadakat esastır.
9. Toplumsal Fayda Prensibi: Katılım bankacılığı toplumsal kalkınmaya destek olacak projelerin finansmanına öncelik verir.
10. Ortaklık Prensibi: Katılım bankacılığı her müşterinin bir ortak olduğu bilincindedir ve birlikte kazanma esasını benimser (Esaslı Bankacılık, 2020).

1.4. Katılım Bankacılığının Tarihi Gelişimi

2008 küresel finans krizi finansal sistemlerin istikrarı ve sürdürülebilirliği gibi birtakım konuları gündeme getirmiştir. Krizin başlıca sebepleri olarak finansal sisteme olan güven kaybı ile finansal aracılık sisteminin neredeyse çökmek üzere olduğu görülmektedir. Bu bilgiler ışığında dünyada yeni bir finans modeli arayışı başlamış ve alternatif bir model olarak faizsiz finans sistemi krizleri başarılı şekilde atlatması ile ön plana çıkmıştır.

1.4.1. Dünyada Katılım Bankacılığının Gelişimi

Katılım bankacılığı bir diğer adıyla faizsiz finans sistemi 1960'larda modern olarak gelişmesinden bu yana finans sisteminin ayrılmaz bir parçası haline gelmeye başlamıştır (IDB, 2010). İlk katılım bankası Mit Gamr adıyla 1963 yılında Mısır'da kurulmuş ve temel bireysel bankacılık hizmetleri başlamıştır. 70'li yıllarda gelişmesini devam ettiren katılım bankacılığı coğrafi olarak Körfez ve Ortadoğu'da etkinliğini arttırmıştır. 1975 yılında Dubai İslam Bankası ve İslam Kalkınma Bankası'nın kurulmasıyla sektör etkinliğini arttırmaya başlamıştır.

Sektörün uluslararası sermaye gruplarının dikkatini çekmeye başlamasıyla yeni kuruluşların ortaya çıkması kaçınılmaz olmuştur. Bugün faizsiz finans pazar payında büyük bir yere sahip olan Kuwait Finance House 1977 yılında kurulmuştur. 1980'li ve 1990'lı yıllar ise katılım bankacılığının gelişme gösterdiği yıllar olmuştur. Katılım bankacılığı sınırları artık Asya Pasifik'e doğru genişlemeye başlamış ve sunulan hizmet ve ürün anlamında ciddi çeşitlendirme yaşanmıştır. 1990 yılında Bahreyn'de İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Organizasyonu (AAOIFI)

kurulmuştur. AAOIFI katılım bankacılığı konusunda ortaya koyduğu standartlar ile sektörün gelişiminde önemli katkılar sunmuştur. 2000'li yıllar ise katılım bankacılığının ilk kez Avrupa ve Amerika'ya kadar yayıldığı yıllar olmuştur. Katılım Bankalarının hızlı büyümesi ve sektöre yeni oyuncuların girmesiyle düzenleyici ve denetleyici kurumlara duyulan talep artmıştır. Bu taleplere istinaden İslami Finansal Hizmetler Kuruluşu (IFSB) 2002 yılında Malezya'da kurulmuştur. Böylece katılım bankacılığı giderek uluslararası anlamda standartlaşma yakalamaya başlamıştır. Katılım bankacılığının popülerleşmesi ve Avrupa'da da ilgi görmesiyle birlikte 2006 yılında Avrupa İslami Yatırım Bankası (EIIB) kurulmuştur (Özsoy Ş. , 2012, s. 181) .

1.4.2. Türkiye'de Katılım Bankacılığının Gelişimi

Katılım bankalarının hızlı büyümesi ve küresel anlamdaki başarısı Türkiye'de gündeme gelmesinde ve finans çevrelerinde konuşulmaya başlamasına neden olmuştur. Ancak Türkiye mevcut haliyle katılım bankacılığı için gerekli altyapı ve kanunlara sahip değildi. Bu sorunu çözmek adına 1983 yılında 83/7506 sayılı ve 16 Aralık 1983 tarihli kanun hükmünde kararname çıkarılmış ve katılım bankacılığı "Özel Finans Kurumu (ÖFK)" adı altında faaliyet izni elde etmiştir. Özel finans kurumlarının hukuki statüleri ise 25 Şubat 1985 tarihinde tamamlanmıştır. Hukuki statünün tamamlanmasını müteakip birçok özel finans kurumu faaliyete geçmiştir. 1989 yılında KuveytTürk Finans Kurumu, 1991 yılında Anadolu Finans Kurumu, 1995 yılında İhlas Finans Kurumu ve 1996 yılında Asya Finans Kurumu kurulmuştur. Bu kurumlar bankacılık hizmetleri sunmaktaydılar ancak kanunda bankalardan farklı sınıflandırıldıklarından zaman zaman işlemlerinde sıkıntı yaşamaktaydılar. Bu sıkıntıları ortadan kaldırmak için 1999 yılında 4491 sayılı kanun çıkarılmış ve özel finans kurumları 4389 sayılı Bankalar Kanunu kapsamına alınarak resmi olarak banka statüsü kazanmışlardır (Özsoy ve Sayar, 2018, s. 30-31).

2005 yılına gelindiğinde ise yeni çıkarılan Bankacılık Kanunu ile özel finans kurumlarının adı Katılım Bankaları olarak değiştirildi. Özel Finans Kurumları Birliği (ÖFKBİR) de Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) adını aldı. Bu değişiklikler eşliğinde katılım bankaları yeni isimleriyle sektörde yer aldılar (Hazıroğlu, 2016, s. 6-7).

1.5. Türkiye’de Faaliyet Gösteren Katılım Bankaları

Türkiye’de güncel verilere göre altı adet katılım bankası faaliyet göstermektedir. Bu bankalar kuruluş tarihine göre sırasıyla Albaraka Türk, KuveytTürk, Türkiye Finans, Ziraat Katılım, Vakıf Katılım ve Emlak Katılım bankalarıdır (TKBB, 2020, s. 58).

1.5.1. Kamu Sermayeli Katılım Bankaları

2015 yılında ilk kamu katılım bankasının kurulması ile Türkiye’de katılım bankacılığı çok yönlü bir boyut kazanmış ve hızlı bir büyüme yakalamaya başlamıştır.

1.5.1.1. Ziraat Katılım Bankası A.Ş.

İlk devlet katılım bankası olması özelliğini taşıyan Ziraat Katılım Bankası tamamı T.C. Hazinesi tarafından ödenmiş 675.000.000 TL sermayesi ile 10/10/2014 tarihinde kurulmuştur. BDDK’nın 12/05/2015 tarih ve 6302 sayılı kararı ile de faaliyet izni almıştır. 2018 yılındaki Olağanüstü Genel Kurul’da alınan karara istinaden sermayesi 1.750.000.000 - TL’ye yükseltilmiştir (Ziraat Katılım, 2020) .

1.5.1.2. Vakıf Katılım Bankası A.Ş.

Vakıf Katılım Bankası BDDK’nın 03.03.2015 tarih ve 29284 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan, 27.02.2015 tarih 6205 kuruluş izniyle 26.06.2015 tarihinde bir anonim şirket olarak kurulmuş, 17.02.2016 tarihinde BDDK’dan faaliyet izni almıştır. Sermayesinin tamamı Vakıflar Genel Müdürlüğü, Bayezid Han-1 Sani (II. Bayezid) Vakfı, Mahmut Han-1 Evvel Bin Mustafa Han (I. Mahmut) Vakfı, Mahmut Han-1 Sani Bin Abdulhamit Han-Evvel (II. Mahmut) Vakfı ve Murat Paşa Bin Abdüsselam (Murat Paşa) Vakfı’na aittir. Ödenmiş sermayesi 3.220.000.000 TL’dir. (Vakıf Katılım, 2021)

1.5.1.3. Türkiye Emlak Katılım Bankası A.Ş.

1926 yılında Mustafa Kemal Atatürk’ün imzasıyla Emlak ve Eytam Bankası adıyla kurulan banka yıllar içerisinde ülke ihtiyaçları nedeniyle birçok kez isim değişikliğine gitmiştir. 25.02.2019 tarihli Resmî Gazete’de yayınlanan faaliyet izninin ardından Türkiye Emlak Katılım Bankası adıyla faaliyetlerini katılım bankacılığı altında yürütmeye başlamıştır. (Türkiye Emlak Katılım Bankası, 2021)

1.5.2. Özel Sermayeli Katılım Bankaları

1.5.2.1. Albaraka Türk Katılım Bankası

1984 yılında faizsiz bankacılık yapan Albaraka'dan gelen teklifle çalışmalarına başlayan kurum 1985 yılında Türkiye'deki ilk özel finans kurumu olarak faaliyete geçmiştir. 2011 yılında ilk yurtdışı şubesi Irak-Erbil'de açılmıştır. 30/06/2019 tarihi ile ortaklık yapısı %65,99 yabancı %8,77 yerli %25.23 ü ise halka açık ortaklık şeklindedir. (Albaraka, 2021)

1.5.2.2. Kuveyt Türk Katılım Bankası

Kuveyt Türk Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın 28 Şubat 1989 tarihli izniyle ve "Kuveyt Türk Evkaf Finans Kurumu A.Ş." ünvanıyla, 31 Mart 1989 tarihinde kurulmuştur. Hisselerinin %62,24'ü Kuwait Finance House'a (KFH), %18,72'si Türkiye Cumhuriyeti Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne, %9'u Kuveyt Devlet Sosyal Güvenlik Kuruluşu'na, %9'u İslam Kalkınma Bankası'na, %1,04'lük kısmı ise gerçek ve tüzel kişilere aittir (Kuveyt Türk, 2021).

1.5.2.3. Türkiye Finans Katılım Bankası

Anadolu Finans ile Family Finans'ın birleşmesi Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK)'nun 28/12/2005 tarihli kararıyla resmen tescil edilmiş ve 30/12/2005 tarihinde bankanın unvanı Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. olarak değiştirilmiştir. 31/03/2018 tarihinde hisselerinin %60'ı The National Commercial Bank (NCB) tarafından satın alınmıştır (Türkiye Finans Hakkında, 2021).

Tablo 1.1: Katılım Bankaları Başlıca Finansal Büyüklükleri *

Finansal Başlıklar		Katılım Bankaları		
		2021 / Haziran	2020 / Aralık	Değişim (%)
TOPLANAN FONLAR **	TP	118.137,89	102.620	15,1
	YP	182.802,14	149.513	22,3
	YP-MADEN	72.493,05	69.884	3,7
	TOPLAM	373.433,08	322.017	16,0
KULLANDIRILAN FONLAR ***		280.003,76	240.133	16,6
TAKİPTEKİ ALACAKLAR (BRÜT)		9.628,93	8.713	10,5
TOPLAM AKTİF		504.309,63	437.092	15,4
ÖZ VARLIK		32.000,25	27.603	15,9
NET KÂR ****		1.990	1.651	20,5
PERSONEL SAYISI		17.181	16.849	2,0
ŞUBE SAYISI	YURTIÇİ	1.276	1.251	2,0
	YURTDIŞI	4	4	0,0
	TOPLAM	1.280	1.255	2,0

Kaynak: (TKBB, 2021)

* BDDK raporlarına göre hazırlanmıştır.

** Bankalardan toplanan fonlar hariç tutulmuştur.

*** Takipteki alacaklar ve yurtdışı murabaha hariç tutulmuştur.

**** Net kâr rakamı geçen yılın aynı ayına göre mukayese edilmiştir.

1.6. Katılım Bankacılığı Fon Toplama Yöntemleri

Katılım bankacılığı doğası gereği önceden belirlenecek bir getiri anlamına gelen faizli işlemlere aracılık etmemektedirler. Cari hesaplar, katılma hesapları yoluyla topladıkları fonları yine faizsiz finansman yöntemleri ile kullanılmaktadırlar.

1.6.1. Özel Cari Hesaplar

Özel cari hesaplar katılım bankalarında bireyler ya da kurumlar adına açılabilen ve istenildiği zaman hesaplardaki bakiyelerin çekilebildiği hesaplardır. İlgili hesaplar için herhangi bir kâr payı getirisi söz konusu değildir. Bu hesaplar TL veya herhangi bir döviz cinsinde hatta kıymetli maden (altın, gümüş vs.) cinsinde açılabilirler. Geleneksel bankalardaki vadesiz mevduat hesaplarına benzetilebilirler. Hesapların ana para getirisi vardır.

Tasarruf sahiplerinin bu hesap türünü tercih etme nedenlerinden bazıları; kısa vadeli ödemelerini kolayca gerçekleştirebilmek, paralarını güvendikleri şekilde bankacılık sistemine sokmak, para transferlerini hızlıca gerçekleştirebilmektir. Cari hesaplar katılım bankaları için kaynak maliyetini en aza indirmesinden dolayı kârlılığı yüksek hesaplardır (Özsoy Ş. , 2012, s. 141).

1.6.2. Kâr ve Zarara Katılma Hesapları

Kâr ve zarara katılma hesapları diğer bir adıyla katılım hesapları fon sahiplerinin katılım bankalarına yatırdığı bedellerin bu bankalar tarafından faizsiz finans prensiplerine göre işlenmesi sonucu ortaya çıkan kâr veya zarara ortak olunan hesaplardır. Bu hesaplar katılım bankalarının fon kaynaklarının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır.

Geleneksel bankalarda açılan vadeli hesaplarda vade sonunda hesap sahibine ne kadar faiz ödeneceği baştan bellidir ve hesap açılmadan önce hesap sahibine taahhüt edilir. Banka ister gelir elde etsin ister zarar bu faizi müşterisine ödemekle yükümlüdür. Kısacası toplanan mevduat ve taahhüt edilen faiz geleneksel bir banka için borçtur. Katılım bankalarında ise böyle bir taahhüt söz konusu değildir. Katılım sahibine yansıtılacak olan netice katılım bankasının performansına bağlıdır (Tunç, 2016, s. 130).

Katılım bankacılığı fonların değerlendirildiği genel fon havuzu ve özel fon havuzu şeklinde iki tür havuz yapısı vardır. Genel fon havuzu daha dinamik bir yapıya sahip ve hızlı fon giriş çıkışının yapıldığı havuzdur. Özel fon havuzları ise genel fon havuzlarına göre daha durağan bir yapıdadır ve önceden belirlenmiş projeler ve diğer yatırım finansmanında kullanılmak üzere müstakil hesaplardan fon toplayarak vadesi en az üç ay olacak şekilde oluşturulur (Özsoy Ş. , 2012, s. 141).

1.7. Katılım Bankacılığı Fon Kullandırma Yöntemleri

Katılım bankalarında fon kullandırma yöntemleri zaman içerisinde çeşitlilik kazanmıştır.

1.7.1. Kurumsal Finansman Desteği (Murabaha)

Murabaha (murâbaha) bir mal veya hizmeti kâr ile satma anlamına gelmektedir. İlgili mal veya hizmet satıcıdan peşin alınarak alıcıya vadeli olarak satılmakta ve aradaki kârı katılım bankası ile tasarruf sahibi müşteriler paylaşmaktadır. Murabahanın genel işleyişi şu şekildedir:

- Satıcı ile müşteri arasında ön anlaşma yapılır. Bu aşamada müşteri herhangi bir ödeme yapmaz, sadece fiyat mutabakatı sağlanır.
- Müşteri katılım bankasına başvurur, uygun bulunması durumunda limit tahsis edilir.
- Müşteri katılım bankası ile arasında kâr oranı ve ödeme planı üzerinde anlaşır.
- Katılım bankası bankasından satıcıya sipariş formu gönderilir.
- Katılım bankası malı satıcıdan bu şekilde peşin olarak satın almış olur.
- Katılım bankası peşin aldığı malı müşterisine anlaştıkları kâr oranı ve vade ile satar.
- Müşteri borç tutarını vadesinde katılım bankasına öder.

1.7.2. Emek - Sermaye Ortaklığı (Mudarebe)

Mudarebe (Ar. mudârab; İng. mudaraba) darb kökünden gelen Arapça bir kelime olmakla birlikte bir tarafın emek diğer tarafın sermaye koyması sonucu oluşan ortaklık anlamına gelmektedir.

- Katılım bankası yatırım projesine sermaye(fon) sağlarken girişimci de emek sağlar.
- Elde edilen kâr başlangıçta yapılan ortaklık sözleşmesine göre dağıtılır.
- Proje sonunda ortaya zarar çıkması durumunda bu zarar katılım bankası sorumluluğunda olur. Proje sahibi emek kaybı zararına uğrar.

1.7.3. Kâr-Zarar Ortaklığı Yatırımı (Muşareke)

Yapılan iş sonucu ortaya çıkacak kâr ve zararın müşteri ile paylaşılması durumudur.

- Müşteri ortaklık yapmak için katılım bankasına müracat eder.
- Katılım bankası ortaklık için proje değerlendirmesi yapar, uygun bulması durumunda ortaklığa onay verir.
- Katılım bankası ile müşteri arasında kâr zarar ortaklığı sözleşmesi imzalanır.
- Ortaklık sonucu oluşacak kâr-zarar taraflar arasında paylaşılır.

1.7.4. Finansal Kiralama (İcara)

Genel olarak leasing olarak adlandırılan icara finansal kiralama anlamına gelmektedir. Kiracının kira sözleşmesi sonunda isterse malı satın alabilme hakkının olduğu bu

yöntemde katılım bankası belli vadelerle temin edeceği kira bedelleri karşılığı malı müşteriye kullandırmaktadır (Özsoy Ş. , 2012)

- Müşteri katılım bankasına müracat eder, uygun bulunması durumunda limit tahsis edilir.
- Müşteri satıcı ile bir ön anlaşma yapar ancak malı satın almaz.
- Katılım bankası ile müşteri kâr oranı ve ödeme planı üzerine anlaşır.
- Katılım bankası malı satıcıdan peşin olarak satın alır ve malın mülkiyeti katılım bankasına geçer.
- Katılım bankası satın aldığı malı aralarındaki sözleşmeye istinaden müşteriye kiralar.
- Müşteri (kiracı) katılım bankasına kiralarını anlaştıkları vadelerde öder.
- Sözleşme sonunda katılım bankası ilgili malı müşteriye sembolik bir bedelle devreder.

1.7.5. Kira Sertifikası (Sukuk)

Sukuk (Ar. Sak) faizsiz finans prensiplerine uygun şekilde ihraç edilen menkul kıymetler olarak ifade edilmektedir. İslami Finans Kurumları Muhasebe ve Denetim Kurumu AAOIFI (Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions) 'nin Faizsiz Finans Standartları'nda sukuk şu şekilde tarif etmiştir:

Sukuk, mevcut mal (ayn), menfaat veya hizmet halinde bulunan varlıklar üzerindeki mülkiyette veya belirli bir projenin varlıklarında ya da özel bir yatırım faaliyetinde şayi payları ifade eder şekilde ve birbirine eşit değerde ihraç edilen sertifikalardır. Ancak bu sertifikalar (sukuk), sertifika bedelleri tahsil edildikten, ihraç gerçekleşip arz tamamlandıktan ve bunlar ihraç edildikleri amaç için kullanılmaya başladıktan sonra varlıklar üzerinde eşit değerde ortak mülkiyet ifade ederler.

1.7.6. İslami Sigorta (Tekafül)

Tekafül dilimizde katılım olarak karşılık bulmaktadır. Tekafül sigortacılığında amaç, sigortaya dahil olan kişiler arasında dayanışma ve yardımlaşma sağlanmasıdır. Bireyler tarafından ortak bir havuzda toplanan katkı payları, bu grup içerisinde ihtiyacı bulunan bireyler tarafından kullanılır. Tekafül sigortacılığında belli bazı terimler bulunmaktadır. Bunlar; katılımcı, katkı primi, tekafül fonu, bakiye, katılım reasüransı, likidite imkanı ve danışma komitesidir. (Bereket, 2021)

1.7.7. Mal Karşılığı Vesaikin Finansmanı

Katılım bankası ile fon kullanan arasında düzenlenecek yazılı bir sözleşme çerçevesinde, mal karşılığı vesaik mukabilinde fon kullandırılması işlemidir.

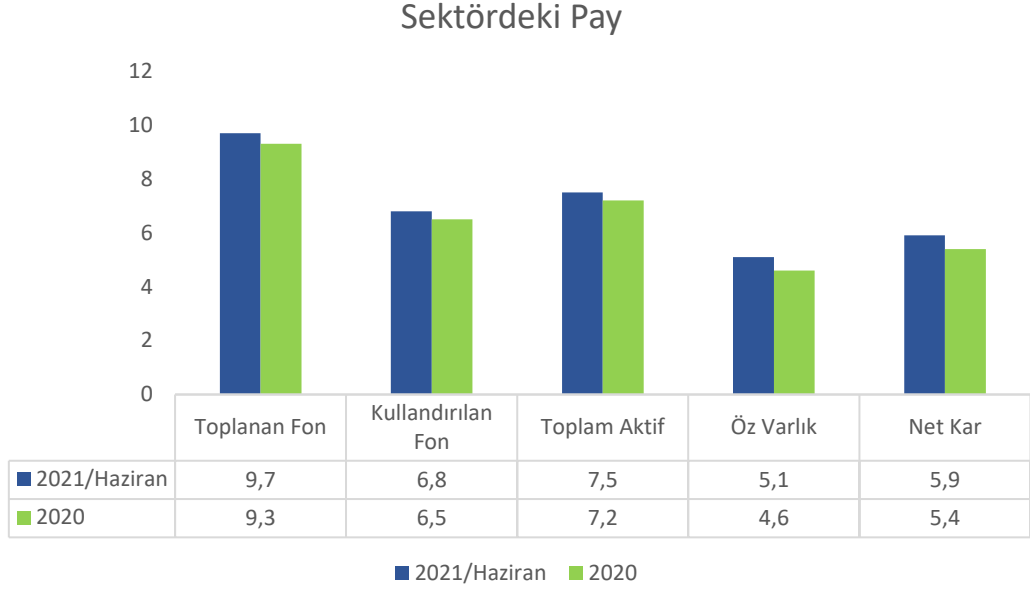
1.7.8. İleriye Dönük Satın Alma (Selem)

Nakde ihtiyaç duyan bir gerçek ya da tüzel kişinin henüz üretmediği bir malı ileri vadede teslim etmek üzere peşin bedelle satın alması işlemine selem denir. Burada dikkat edilmesi gereken vadeli mal vadeli bedel işleminin spekülasyon amaçlı yapılmamasıdır. Spekülasyon amaçlı yapılması durumunda işlem caiz olmaktan çıkacaktır. Günümüzde yapılan forward, future, opsiyon gibi işlemler büyük oranda spekülasyon içermektedir. Tarafların burada esas amacı mal alıp satmak amacıyla ileri vadede fiyat belirlemek olmalıdır. Selem sözleşmelerinde ortada olmayan bir malın satılması söz konusu olduğundan tereddütte yol açabilmektedir ancak satılan malın niteliği, miktarı ve fiyatı baştan belirlendiğinden satıcı vade sonunda ilgili mala sahip olmasa bile piyasadan aynı nitelikteki malı tedarik ederek teslim etmek zorundadır. (Aktepe, 2013, s. 50)

Bu yönetime bir örnek vermek gerekirse fındık üreticilerinin hasat zamanında elde edeceği ürünlerinin miktarı, bedelini önceden tüccarla belirleyerek vadeli bir şekilde satması gösterilebilir. Vadesi geldiğinde üreticinin elindeki ürün miktarı yetersiz olması durumunda ya da doğal afet vs. gibi bir durumla karşılaşması sonucu ürünleri zayi olması gibi bir durumda piyasadan aynı nitelikte ürünleri temin ederek tüccara teslim etmesi gerekmektedir. Aksi durumda selem sözleşmesi caiz olmaktan çıkacaktır.

1.7.9. Karşılıksız Borç Verme (Karz-ı Hasen)

Karz-ı hasen diğer bir ifadeyle güzel borç insanın kendi iradesine bırakılan ve zorunlu olmayan, karşılığında bir menfaat beklentisi olmadan karşılıksız borç verme işlemidir. Karz-ı hasende borç alanın sorumlulukları ve ihlal etmemesi gereken hususlar da bulunmaktadır. Borç alanın niyeti aynı şekilde borcunu ödemek olmalıdır. Borcunu ödeyecek durumda olup da ödememek borç veren taraf için bir zulümdür. Kişinin borçlarına karşılık bırakmadan ölmesi iyi bir hal olarak görülmemiştir. (Özdemir, 2012, s. 127)

Şekil 1.1: Katılım Bankalarının Haziran 2021 İtibariyle Sektördeki Payı

Kaynak: (TKBB, 2021)

Yukarıdaki grafikten anlaşılacağı üzere katılım bankaları bankacılık sektöründeki payını bir önceki yıla göre arttırarak sektörde önemli bir aktör olma hedefini sürdürmüştür.

İKİNCİ BÖLÜM

DİŞ TİCARET VE ÖDEME YÖNTEMLERİ

2.1. Dış Ticaretin Tanımı

Ülkeler ihtiyaç duydukları bütün ürünleri kendileri üretme potansiyeline sahip olmayabilirler veya üretim maliyetlerinin yüksek olması bu ürünlerin başka ülkelerden temin edilmesini teşvik edebilir. Bu kapsamda dış ticaret kısaca bir devletin yabancı devletlerle yaptığı alışveriş, ithalat ve ihracatın tamamı olarak tanımlanabilir. Satın alınan mal ve hizmetler karşılığı ülkeden döviz çıkışı, satılan mal ve hizmetler karşılığı da ülkeye döviz girdisi olmaktadır. Döviz girişi ve çıkışı arasındaki fark diğer bir ifade ile ihracat ve ithalat arasındaki fark bir ülkenin dış ticaret dengesini ifade etmektedir.

Ülkeler dış ticaret işlemlerinde ihracatlarının ithalatlarından fazla olması için uğraşırlar. Güçlü ekonomilere sahip olmanın göstergelerinden bir tanesi de ihracatın ithalatı karşılar oranda olması yani dış ticaret fazlası verilmesidir. Bu hedef doğrultusunda ülkeler kendi dış ticaret politikalarını belirler. İhracat faaliyetleri sonucu elde edilen gelirler döviz rezervlerini arttıracığından yerel para biriminin değerinin artmasından enflasyonun düşmesine kadar çeşitli ve önemli etkileri bulunmaktadır. Dış ticaretin doğrudan veya dolaylı etkileri göz önünde bulundurulduğunda bu faaliyetlerin sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi için ticarete taraf ülkeler arasında güven bağı kurulmuş olması gerekmektedir. Bu güven ancak ülkelerin birbiri ile olan sosyal ve politik ilişkileri ile kurulabilecektir. (Oktay, 2018, s. 3-5)

2.2. Dış Ticarete Uluslararası Kurallar ve Bankaların Rolü

Uluslararası ticaretin sağlıklı işleminin şartlarından birisi borç ve alacak ilişkisinin belirli esaslar çerçevesinde sözleşmelere bağlanmasıdır. Bu sözleşmeler sayesinde satıcı taraf teslim yükümlülüklerini alıcı taraf ise ödeme şartlarını yerine getirme noktasında taahhüt altına girmiş bulunur. Bu taahhütler ülkelerin coğrafi, sosyal ve siyasi durumlarından kaynaklı zaman zaman sekteye uğrayabilmektedir. Sonuç olarak bütün bu aksaklıklar bir kredi ihtiyacı doğurmakta ve bu ihtiyaç da beraberinde riski getirmektedir. Bankalar bu noktada dış ticaret işlemleri açısından önemli bir aracı durumuna gelmektedir. (Pekcan, 1991, s. 1)

2.2.1. Uluslararası Kurallar

Uluslararası ticarete taraflar bir araya gelerek mal veya hizmetin el değiştirmesi noktasında anlaşmaya varırlar. Bu anlaşma neticesinde tarafların bir satış sözleşmesi imzalaması beklenir. Asgari bir satış sözleşmesinde (veya proforma faturada) aşağıda belirtilen unsurların yer alması beklenir.

- Tarafların unvanları ve adresleri
- Sözleşme konusu
- Mal veya hizmetin tanımı ve miktarı
- Mal veya hizmetin fiyatı
- Teslim şekli ve teslim yeri
- Ödeme yöntemi
- Gecikme söz konusu yaptırımın ne olacağı
- İstenen belgeler
- Uyuşmazlıklar halinde başvurulacak yetkili merciler

Aynı ülke sınırı içerisinde taraflar tabi oldukları yasa ve kanunları bildikleri için ticari ilişkilerindeki görev ve sorumluluklarını yerine getirmediklerinde veya eksik getirdiklerinde karşılaşılabilecekleri müeyyideleri bilerek hareket ederler. Dış ticaret söz konusu olduğunda ise taraflar görev ve sorumluluklarının ne şekilde yerine getirileceği, anlaşmazlık durumunda sorunların nasıl çözüleceği konusunda belirsizlik yaşayabilmektedirler. Bu noktada sınır ötesi ticaretin işleyişini kolaylaştırmak adına kurulan Milletlerarası Ticaret Odası (International Chamber of Commerce, ICC), taslak sözleşmelerden hakemlik kuruluna, teslim şekillerinden ödeme yöntemlerinde uyulması gereken kurallara kadar kapsamlı şekilde dünya ticaretine katkı sağlayacak kural ve uygulamalar yayımlamıştır.

- **UCP 600:** Akreditifler İçin Bir Örnek Kurallar (Uniform Customs and Practice for Documentary Credits)
- **ISBP 745:** Akreditif Altında İbraz Edilen Belgenin İncelenmesine İlişkin Uluslararası Bankacılık Standartları (Int'l Standart Banking Practice for Documentary Credits)
- **URDG 758:** Teminat Mektupları İçin Bir Örnek Kurallar (Uniform Rules for Demand Guarantees)

- **URC 522:** Tahsil Vesaiki İçin Bir Örnek Kurallar (Uniform Rules for Collections)
- **URR 725:** Bankalar arası Rambursmanı Düzenleyen Bir Örnek Kurallar (Uniform Rules for Bank to Bank Reimbursement)
- **723 E Sayılı Broşür:** Teslim Şekilleri (Incoterms 2020)
- **ISP 98-590 Sayılı Broşür:** Uluslararası Standby (Teminat Akreditifi) Uygulamaları (Int'l Standby Practices)

2.2.2. Bankaların Rolü

Uluslararası ticaret, özellikle ticaret ortağı uzaktayken veya anlaşmaların uygulanmasının zor olduğu bir ülkede olduğunda, ithalatçıları ve ihracatçıları önemli risklere maruz bırakır. Firmalar bu riskleri finansal araçlar tarafından sunulan özel ticaret finansmanı ürünleri ile azaltabilir. Finansal araçların başında gelen bankalar faaliyetlerini uluslararası alanda genişletme fırsatı yakalamıştır. Bankalar dış ticaret işlemlerinde nakdi ve gayri nakdi krediler ile risk alarak veya risk almadan sadece işlemlere aracılık ederek aktif rol oynamaktadırlar.

Tablo 2.1: Dış Ticaret İşlemlerinde Bankaların Rolü

Hizmet Verme	Fon Transferi
	Vesaikin Tahsile Alınması/Gönderilmesi
	Akreditif İhbarı
	Harici Garanti İhbarı
	Referans Mektubu
Risk Üstlenme	Akreditif Açılışı
	Harici Garanti Düzenleme
	Kontrgaranti Karşılığı Mektup Düzenleme
	İhracat Akreditifi Teyit Ekleme
	Poliçe Kabul Etme ve Aval Verme

Kaynak: Yazar tarafından sınıflandırma yapılmıştır.

Türkiye açısından bakıldığında 1980’li yıllarda ulusal ekonomi politikası ihracata yönelmiş ve Türk menşeli ürünlerin dünya pazarı ile buluşması adına bir takım atılımlar yapılmıştır. Özellikle ihracat sektörü devlet teşvikleri ile desteklenmiş ve

doğrultuda Eximbank (Türk İhracat Bankası) kurulmuştur. Yapılan teşvikler sonucu ülke ihracat hacmi artış göstermiş ve ekonomideki canlanma ile birlikte serbest ekonomiye geçişte ithalatta da artışlar yaşanmıştır (Gürol, 2003, s. 70-71).

- **Eximbank:** Ülkemizin tek resmi ihracatı teşvik kuruluşu olan Eximbank'ın temel hedefi; ihracatın güçlendirilmesi, ihraç edilen ürün ve hizmetlerin farklılaştırılması, bu ürünlerin yeni pazarlara girişinin hedeflenmesi, ihracat yapan tarafların dış ticaret paylarının artırılması ve teşebbüslerinde destek verilmesi, ihracat yapan firmalar ile uluslararası iş yapan müteahhitler ve yatırımcılara dış ticaret piyasalarında rekabet gücü kazandırılması, yurt dışı yatırımlar ile ihracat hedefli yatırım ürünleri üretim ve satışının desteklenerek teşvik sağlanmasıdır. Türk Eximbank, bu hedefler doğrultusunda ihracat yapan firmaları, imalatçıları ve yurt dışında hizmet veren müteahhit ve müteşebbisleri kısa, orta ve uzun vadede kredi, sigorta ve garanti paketleri ile desteklemektedir (Eximbank, 2021).

2.3. Dış Ticarete Kullanılan Belgeler

2.3.1. Ticari Belgeler

a. Proforma Fatura

Alıcı ile satıcı arasında gerçekleştirilen ön anlaşma niteliğindeki faturalardır. Herhangi bir ticari nitelik taşımaz ve borç yükümlülüğü doğurmazlar. Bir nevi teklif faturası olarak da kabul edilebilir. Akreditifli ithalatlarda, ithalatçının akreditifi açmak için bankaya sunması gereken belgelerden biridir. Ayrıca bu faturalar, numune veya bedelsiz işlemlerde de kullanılabilir.

b. Ticari Fatura (Commercial Invoice / Invoice)

Mal veya hizmetin satıcısı tarafından düzenlenen, alıcı bilgisi, belge tarih ve sayısı, mal/hizmet tanımı, birim fiyat, birim değer, para birimi, miktar, toplam tutar ve incoterms gibi ayrıntıların yer aldığı faturalardır.

c. Türkçe Fatura

Türkiye'den yapılan ihracatlarda tanzim edilen bir belge olup, mutlak surette Maliye Bakanlığı'na bildiri yapılan belge üzerine tanzimi zorunludur. Ticari fatura ile aynı tarih ve numarayı alması gereken bu faturanın alıcıya gönderilmesi gerekmez ancak ihracat esnasında gümrüğe ibraz edilmelidir.

d. Konsolosluk Faturası (Consullar Invoice)

Konsolosluklarca matbu olarak bastırılmış fatura formatındaki belgelerin satıcı tarafından doldurulup, konsolosluklara onaylattırılması suretiyle düzenlenen faturalardır.

e. Çeki Listesi (Weight List)

Eşya özellikleri, sipariş, üretim, seri numaraları gibi bilgilerle birlikte, toplam ve birim belirtilmek üzere ayrıntılı gramaj, kaplardaki birim, toplam miktarlar ve benzeri ayrıntıların yer aldığı listelerdir.

f. Paket Listesi (Packing List)

Eşyanın kap ve ambalaj bilgilerinin yer aldığı listelerdir.

g. Gözetim Sertifikası (Certificate of Inspection)

Malın sözleşme veya anlaşma şartlarına uygun olarak üretilip üretilmediği veya kıymet ve durum değerlendirmelerinin, satıcı veya alıcının talebine istinaden gözetim uzmanlarınca yapılan teknik inceleme sonucunun bir rapora bağlanmasına gözetim denmektedir. Gözetim belgeleri, tarafların anlaşmasına göre uluslararası kabul görmüş bağımsız gözetim şirketlerince veya direk ihracatçı tarafından düzenlenebilmektedir. Özellikle bankaların garantörlüğüne gereksinim duyulan akreditifli ödeme yönteminde, ödemenin mal değil belgeler üzerine yapıldığı düşünülürse, belgenin uluslararası kabul görmüş bir gözetim şirketince düzenlenmesi gerektiği ön plana çıkmaktadır.

h. Analiz Sertifikası (Analiz Certificate)

İçeriği analizle tespit edilebilen kimyasal maddeler, sıvılar, yağlar gibi eşyalar için yapılan tahliller sonucu veya üretici tarafından verilen tespit belgeleridir.

i. Helal Belgesi (Halal Certificate)

İhraç edilecek hayvansal ürünlerin ya da hayvansal katkı maddeleri içeren ürünlerin İslami usullere uygun olduğunu ispatlar belgelerdir.

j. Koşer Belgesi (Kosher Certificate)

Gıda ürünlerinin Musevi dinine uygunluğunu gösterir, hahambaşı tarafından düzenlenen belgelerdir.

k. Bitki Sağlık Sertifikası (Phytosanitary Certificate)

İhracat aşamasında ilgili resmi kurumca düzenlenen, bitki ve bitkisel ürünlerin zararlı maddeler veya hastalık taşımadığına dair belgedir.

l. Veterinerlik Sertifikası (Veterinary Certificate)

İhracat ve ithalat işleminde hayvan ve hayvansal ürünlerin sağlıklı olduğu, hastalık taşımadığına dair verilen belgedir.

m. Ekspertiz Raporu (Expertise Report)

İlgili kuruluş tarafından eşyanın incelenmesi tarafından düzenlenen, eşyanın değeri ve özellikleri hakkında ayrıntılı bilgileri içeren rapordur.

2.3.2. Resmî Belgeler

a. A.TR Dolaşım Belgesi

AB ülkeleri ile gerçekleştirilen ticari işlemlerde serbest dolaşım hakkını ispat eden belgedir. AB'den AB'ye giden veya başka bir 3. ülkeden gelerek gümrüklemesi yapılan malın yine bir başka AB ülkesine gönderilmesi durumunda tanzim edilir ve vergi muafiyeti sağlaması nedeniyle kullanılır. Ticaret odalarınca onaylanan ve çıkış gümrüklerince tasdik edilmesi zorunlu olan bu belgenin süresi 4 ay kadardır.

b. EUR.1 Dolaşım Belgesi

EFTA (Avrupa Serbest Ticaret Alanı) birliğine üye ülkelerle gerçekleştirilen ticari işlemlerde serbest dolaşım ve menşe ispatı sağlayan bir belgedir. EFTA ülkeleri: İsviçre, Norveç, İzlanda ve Lichtenstein'dır. Türkiye ile serbest ticaret anlaşması yapmış ülkeler ile ticarete kullanılır. Ayrıca AB üyesi ülkelerle Gümrük Birliği alanı haricindeki malların ticaretinde kullanılır.

c. Form-A (Özel Menşe Belgesi)

GATT (Ticaret ve Gümrük Tarifeleri Genel Anlaşması) çerçevesinde, bazı ülkelerin gelişmekte olan ülkelere ithal ettiği sanayi mallarında, bu ülkelerin sanayileşmesine fayda sağlayabilmek adına belirli referanslar sağlayabilmeleri için gerekli olan bir menşe türüdür.

d. Menşe Belgesi (Certificate of Origin)

İhracata konu olan malların üretim yerini gösteren belgedir. Bazı ülkeler, menşe şahadetnamelerinin kendi mahalli konsoloslukları tarafından tasdik edilmesini isteyebilmektedir. Bu belge serbest dolaşım belgesi sıfatında olmamakla birlikte gümrük tasdik zorunluluğu taşımamaktadır.

2.3.3. Taşıma Belgeleri

Taşıma belgeleri, taşıtan ile taşıyıcı arasında yapılan taşıma sözleşmelerine dayanır ve iki tarafın hak ve yükümlülüklerini gösterir. Yapılan bu sözleşme kapsamında, taşıma işine konu olan mal varış yerinde, taşıyıcı tarafından, taşıtanın belirlemiş olduğu kişiye teslim edilir. Taşıma belgesi üzerinde alıcı belirtilmemiş olması halinde, gönderen, aynı zamanda alıcı sayılır. Bu durumda gönderen, malı istediği kişiye teslim etme hakkına sahiptir. Taşıma belgeleri;

- Malların taşınmak üzere teslim alındığını gösteren bir makbuz,
- Yükleten ile taşıyıcı arasında yapılan bir sözleşme,
- Malı temsil eden ve mallar üzerinde tasarruf hakkı veren kıymetli evrak niteliği taşıyabilirler.

a. Deniz Konşimentosu (Marine/Ocean Bill of Lading)

Bu belge gemi şirketinin veya onun yetkili acentesinin veya yükleme limanında acentesi yoksa gemi kaptanının malı yükletene verdiği, emre, nama ve hamiline düzenlenebilen ve belge konusu malların yükleme limanından boşaltma limanına kadar taşınmak üzere teslim alındığını gösteren makbuz ve aynı zamanda yükleme kaydı bulunduğu taşıma sözleşmesidir. Bu belge malın mülkiyetini temsil eder. Malın mülkiyeti; emre ve hamiline yazılı olan konşimentolar ciro edilmek, nama yazılı olan konşimentolar ise temlik edilmek suretiyle devredilebilir.

b. Havayolu Taşıma Belgesi (Air Waybill)

Havayolu şirketlerince düzenlenen, malların taşınmak üzere teslim alındığını gösteren makbuz niteliğinde senetlerdir. Kıymetli evrak niteliğinde olmadıklarından ciro edilme kabiliyetleri yoktur. Varış havalimanında gümrük işlemlerinin tamamlanmasına müteakip mallar, belge üzerinde adı yazılı kişiye veya onun temlik ettiği kişiye teslim edilir.

c. Karayolu Taşıma Senedi (Road Waybill)

CMR (Convention Merchandises Routiers) anlaşmasının hükümlerini kabul edip imzalayan Avrupa ülkelerince kullanılan karayolu taşıma belgesi olup, taşımanın CMR hükümlerine göre yapıldığını gösterir. Bu belgenin kullanılabilmesi için eşyanın taşıyıcıya teslim edildiği yer ile bunların gönderilene teslim edileceği yerin iki ayrı devletin sınırları içinde bulunması ve bu iki devletten en az birinin CMR'ye taraf olması gerekir. Bu senetler

taşımacılık şirketleri tarafından düzenlenmekle birlikte malların belirtilen şartlarla teslim alındığını ve taşıma sözleşmesi yapıldığını gösterir. Malın mülkiyetini temsil etmediğinden ciro edilme kabiliyeti yoktur.

d. Nakliyeciler Makbuzları (FIATA Belgeleri)

Nakliyeciler makbuzları taşıma komisyoncuları tarafından düzenlenen taşıma belgeleridir. Nakliyeciler, taşıma işini üzerine alan ve malların göndericisi ile bu sıfatla taşıma sözleşmesi akdeden kimsedir. Buna karşılık nakliye komisyoncusu (freight forwarder) ise, bir ücret karşılığında kendi adlarına veya bir başkası adına eşyayı taşıtmayı meslek eden nakliye firmalarıdır. Bu nedenle nakliye komisyoncuları, malların taşınması işini bizzat üzerlerine almayıp, gönderici ile nakliyeciler sıfatıyla taşıma sözleşmesi yapmazlar. İhracatçılardan sevk etmek üzere topladıkları malları bir taşıma şirketi ile taşıtır ve taşıma şirketinden kendi adlarına taşıma senedi alırlar. İhracatçılara da malları sevk etmek üzere teslim aldıklarını gösteren kendi makbuzlarını (nakliyeciler makbuzu) verirler. FIATA (Uluslararası Taşıma Acenteleri Birlikleri Federasyonu) belgeleri de nakliyeciler makbuzudur. Karayolu taşımacılığında kullanılan bu belgeler, taşımacılar tarafından peşinen kabul edilmiş önemli şartları ve sorumlulukları içermektedir. FIATA lisansı ancak bu birliğe üye olan taşıma acentelerine verilir.

e. Demiryolu Hamule Senedi (Rail Consignment Note)

Demiryolu için kullanılan bir taşıma belgesi olup demiryolu idarelerince verilen makbuzdur. Kıymetli evrak niteliğinde olmadıkları için malların mülkiyetini temsil etmezler, dolayısıyla ciro edilme kabiliyetleri yoktur. Varış yerinde mallar alıcısına, taşıma acentesine müracaatında kimliğini ispat etmesi halinde teslim edilir.

2.3.4. Sigorta Belgeleri

Anlaşmaya konu malların nakliyesi sırasında oluşabilecek hasar ve kayıplara karşı yaptırılması gereken sigorta, bankalar dahil tüm taraflar için son derece önem arz etmektedir. Sigortanın sağlayacağı güvencenin tarafların kendi ticari ihtiyaçları doğrultusunda oluşturulması gerekmektedir. Sigorta poliçeleri sadece ilgili yüklemeye özel düzenlenmekte ve sigorta ile tazminat şartlarını içermektedir. Sigorta sertifikaları veya deklarasyonlar ise bir sigorta poliçesine bağlı olarak sigortanın yapıldığını ispat etmek amacıyla düzenlenirler. Kapsam olarak her zaman sigorta poliçesinin içeriği

dikkate alınır. Hasar meydana gelmesine müteakip tazminat talebi halinde, iki belge arasında uyumsuzluk mevcut ise poliçe içeriği önce gelir. Bu nedenlerden ötürü sigorta poliçesi daha önemli bir belge olarak karşımıza çıkmaktadır (Kütükçü, 2013, s. 431-434) .

2.3.5. Finansman Belgeleri

a. Poliçe (Draft)

Eşyanın ödemesi belirli bir vade tarihi veya ileri bir tarih olduğunda, eşya bedeli, toplam tutar, döviz cinsi ve ödeme ayrıntılarının yer aldığı, ihracatçı tarafından düzenlenen belgelerdir (Lojiblog, 2021) .

b. Senet (Promissory Note)

Ödemenin vadesinde gerçekleştirileceğini taahhüt etmek üzere, ithalatçı tarafından düzenlenen belgedir (Lojiblog, 2021) .

2.4. Dış Ticaret Teslim Şekilleri (Incoterms 2020)

Dış ticaret ülkeler arasında gerçekleştiğinden farklı bir ülkeye ürün sevk etmek oldukça riskli bir iştir. Ürünlerin nasıl teslim edileceği ile ilgili ortaya çıkacak yükümlülükleri hangi tarafın üstleneceği önemli bir husustur. Teslim yükümlülüğünden kastedilenleri şu şekilde sıralayabiliriz: (Uluslararası Ticarete Teslim Şekilleri, 2021).

- İhracatçı, ürünleri hangi noktaya getirdiğinde ithalatçıya teslim etmiş sayılacağı.
- Ürünlerin ihracatçıdan ithalatçıya taşınması durumunda oluşacak masrafların ithalatçı ile ihracatçı arasında ne şekilde paylaşılacağı.
- Taşıma sırasında kayıp ve hasar risklerini hangi tarafın karşılayacağıdır.

Bu konuda kabul görmüş kurallar bütünü Incoterms (International Commercial Terms) 'tür. Incoterms ve satıcı arasındaki sözleşmelerde kullanılarak tarafların sorumluluklarını belirtmektedir. ICC tarafından yayınlanan en güncel teslim şekli kuralı Incoterms 2020'dir.

2.4.1. EXW: Ex Works (İşyerinde Teslim)

Tüm taşıma türleri için kullanılan teslim şekillerinden biri olan EXW satıcının malları alıcıya belirlenen bir yerde, malları alıcının tasarrufuna bırakarak teslim etmesini ifade eder. Belirlenen yer bir fabrika veya depo olabileceği gibi satıcının kendi işyeri de

olabilir. Satıcı malları herhangi bir taşıma aracına yüklemek zorunda olmadığı gibi, malların ihracatı için gümrükleme işlemleri gereken hallerde bu gümrükleme işlemlerini yerine getirmek zorunda da değildir. Taraflar bir teslim noktası belirlememeleri durumunda, amacına en uygun düşen noktayı seçmeyi satıcıya bırakmış sayılırlar. Bu nedenle teslimin gerçekleşeceği yerde kesin bir teslim noktası seçilmesi alıcının lehinedir. EXW satıcının yükümlülüğünün en az seviyede olduğu Incoterms kuralıdır (Incoterms 2020, 2019, s. 21).

2.4.2. FCA: Free Carrier (Taşıyıcıya Masrafsız Teslim)

FCA da tüm taşıma türleri için kullanılan teslim şekillerinden biridir. İhracatçı malları ithalatçıya iki farklı şekilde teslim edebilir. Belirlenmiş yer ihracatçının işyeri ise, ürünler ithalatçı tarafından belirlenen taşıma aracına yüklendiğinde teslim edilmiş kabul edilir. Belirlenen yer ihracatçının işyerinden farklı bir yer ise, mallar ithalatçının tayin ettiği taşıma aracına yüklenmiş olarak belirlenen farklı yere ulaştığı ve ihracatçının taşıma aracından boşaltılmaya müsait olduğunda ve taşıyıcıya ya da ithalatçı tarafından tayin edilen diğer tarafın tasarrufuna bırakıldığı anda teslim gerçekleştirilmiş kabul edilir (Incoterms 2020, 2019, s. 29).

2.4.3. FAS: Free Alongside Ship (Gemi Doğrultusunda Masrafsız Teslim)

Sadece deniz ve içsu taşımacılığında kullanılan bir teslim şeklidir. Satıcının malları belirlenen yükleme limanında alıcı tarafından tayin edilen geminin doğrultusunda (rıhtımda) bırakarak teslim etmesidir. Mallara ilişkin hasar ve masraflar, mallar gemi doğrultusunda bırakıldıkları zaman alıcıya geçer. Alıcı bu andan itibaren bütün masrafları üstlenir (Incoterms 2020, 2019, s. 93).

2.4.4. FOB: Free On Board (Gemide Masrafsız Teslim)

Sadece deniz ve iç su taşımacılığında kullanılan bir teslim şeklidir. Satıcının malları belirlenen yükleme limanında, alıcı tarafından seçilen gemiye teslim etmesini ifade eder. Mallara ilişkin hasar ve masraflar, mallar gemide bulunduğu anda alıcıya geçer. Alıcı bu andan itibaren bütün masrafları üstlenir. FOB kuralı satıcının malları gemiye yüklenmeden önce terminalde taşıyıcıya teslim ettiği haller için uygun bulunmamaktadır. Eğer mallar gemi yerine terminalde taşıyıcıya teslim olacaksa, FCA teslim şekli tercih edilmelidir (Incoterms 2020, 2019, s. 103).

2.4.5. CFR: Charges and Freight (Masraflar ve Navlun Ödenmiş Olarak Teslim)

Sadece deniz ve içsu taşımacılığında kullanılan bir teslim şeklidir. İhracatçının ürünleri gemide teslim etmesini içerir. Ürünlere dair hasar ve kayıp gibi riskler, ürünler gemiye koyulduktan sonra ithalatçı tarafa geçer. İhracatçı, ürünlerin belirlenmiş varış limanına kadar taşınması için taşıma sözleşmesi yapmalı ve masraflar ile navlun bedelini ödemelidir. CFR kuralı ihracatçının malları gemiye yüklemeden önce bir terminalde taşıyıcıya teslim ettiği haller için uygun değildir. Şayet mal teslimi gemi yerine terminalde taşıyıcıya teslim edilecekse, bu durumda CPT teslim şekli uygulanmalıdır (Incoterms 2020, 2019, s. 113).

2.4.6. CIF: Cost Insurance and Freight (Masraflar, Sigorta ve Navlun Ödenmiş Olarak Teslim)

Sadece deniz ve içsu taşımacılığında kullanılan bir teslim şeklidir. İhracatçının ürünleri gemide teslimini gerektirir. Ürünlere dair hasar ve kayıp gibi riskler, ürünler gemiye koyulduğunda ithalatçıya geçer. İhracatçı, ürünlerin belirlenen varış limanına kadar taşınması için taşıma sözleşmesi yapmalı ve masraflar ile navlun bedelini ödemelidir. İhracatçı taşıma esnasında ortaya çıkabilecek ziyan ve hasar riskine dair asgari teminat tutarında ithalatçı için sigorta sözleşmesi yapar. Eğer ürün teslimi gemi yerine terminalde taşıyıcıya teslim şeklinde gerçekleşecek ise, CPT teslim şekli kullanılması doğru olacaktır (Incoterms 2020, 2019, s. 123).

2.4.7. CPT: Carriage Paid To (Navlun Ödenmiş Olarak Teslim)

Bu teslim şekli, çok vasıtalı olanlar dahil her türlü taşıma şeklinde kullanılabilir. Satıcının malları alıcıya kendisi tarafından sözleşme yapılan taşıyıcıya tevdi ederek veya zaten bu şekilde teslim edilmiş malları tedarik ederek teslim etmesini ve hasarın alıcıya geçmesini ifade eder. Satıcı, malların belirtilen varış noktasına getirilmesi için gerekli taşıma sözleşmesini yapmak ve taşıma masraflarını ödemek zorundadır (Incoterms 2020, 2019, s. 41).

2.4.8. CIP: Carriage and Insurance Paid To (Navlun ve Sigorta Ödenmiş Olarak Teslim)

Bu teslim şekli, çok vasıtalı olanlar dahil her türlü taşıma şeklinde kullanılabilir. Satıcının malları kendisinin seçtiği bir taşıyıcı veya diğer bir kişiye belirlenen yerde

teslim edileceğini ve satıcının, malların belirtilen varış noktasına getirilmesi için gerekli taşıma sözleşmesini yapmak ve taşıma masraflarını ödemek zorunda olduğunu ifade eder. Satıcı ayrıca malların taşınması sırasında oluşacak ziya ve hasar riskine karşılık asgari teminat oranında alıcı adına bir sigorta sözleşmesi yapar (Incoterms 2020, 2019, s. 51).

2.4.9. DAP: Delivered at Place (Belirlenen Yerde Teslim)

Birden fazla vasıtalı olanlar dahil her türlü taşıma şeklinde kullanılabilir. İhracatçının ürünleri belirlenen varış alanında taşıma aracından boşaltılmadan ithalatçının kullanımına bırakmakla teslim gerçekleştirdiğini gösterir. İhracatçı, ürünlerin belirlenen varış alanına ulaştırılmasına dair bütün hasar ve riski üstlenir. İki tarafın da, belirlenen varış alanının oldukça net şekilde belirtmesi lazımdır. Bu alana kadar ortaya çıkacak masrafları ihracatçı karşılar (Incoterms 2020, 2019, s. 63).

2.4.10. DPU: Delivered at Place (Belirlenen Yerde Boşaltılmış Olarak Teslim)

Birden fazla vasıtalı olanlar dahil her türlü taşıma şeklinde tercih edilebilir. Bu kuralda satıcının malları belirlenen varma yerine taşıma aracından boşaltılmış bir şekilde alıcının tasarrufuna bırakması ile malların teslim edildiği anlamına gelir. Belirlenen yer, taşıma aracının son varış yeri olan rıhtım, depo, konteyner sahası, demiryolu istasyonu, hava kargo istasyonu olabileceği gibi, alıcının belirlediği herhangi bir yer veya kendi işyeri veya deposu da olabilir. DPU teslim şekli, satıcının malları sevk yerine indirmesini gerekli gören tek teslim şeklidir. Bu nedenle, satıcı malların taşıma aracından boşaltılmasına ilişkin tüm organizasyonu sağlamalıdır (Incoterms 2020, 2019, s. 73).

2.4.11. DDP: Delivered Duty Paid (Gümrük Vergileri Ödenmiş Olarak Teslim)

Her türlü taşıma şekilleri için kullanılabilen bir teslim şeklidir. İhracatçının ithalata dair gümrük işlemleri ve gümrük vergi, resim ve harçlarını ödeyerek, kararlaştırılan yer ve tarihte ürünleri ithalatçının kullanımına bırakmasını ifade eder. Ürünlerin ithalatçıya teslimine kadar ortaya çıkacak tüm hasar ve masraflar ithalatçıdan karşılanır (Incoterms 2020, 2019, s. 83).

Tablo 2.2: Incoterms 2020 Kurallarının Sınıflandırılması

Incoterms 2020 kurallarının sınıflandırılması aşağıdaki tabloda belirtilmiştir:

Tüm Taşıma Türleri için Kullanılan Teslim Şekilleri	EXW: Ex Works
	FCA: Free Carrier
	CPT: Carriage Paid To
	CIP: Carriage and Insurance Paid To
	DAP: Delivered at Place
	DPU: Delivered at Place Unloaded
	DDP: Delivered Duty Paid
Deniz ve İç Sularda Kullanılan Teslim Şekilleri	FAS: Free Alongside Ship
	FOB: Free on Board
	CFR: Cost and Freight
	CIF: Cost Insurance and Freight

Kaynak: (Incoterms 2020 , 2021)

- Tablodan anlaşılacağı üzere teslim şekilleri taşıma türleri bakımından iki kategoriye ayrılmaktadır. Incoterms 2020’de 2010 versiyonuna göre iki önemli değişiklik bulunmaktadır. Bunlardan biri DAT (terminalde teslim) teriminin, DPU (belirlenen yerde boşaltılmış olarak teslim) olarak değiştirilmesi, diğeri ise FCA (taşıyıcıya masrafsız teslim) teriminin, artık konşimentoların yüklemeyen sonra basılmasına imkan vermesidir (DHL, 2021).

2.5. Dış Ticarete Kullanılan Ödeme Yöntemleri

Ticaret doğası itibari ile güvene dayalıdır. Satıcının ihraç konusu malları belirlenen tarihte anlaşma koşullarına uygun bir şekilde alıcıya teslim etmesine ve alıcının da malların bedelini yine anlaşma koşullarına uygun bir şekilde belirlenen tarihte ödeyeceğine ilişkin güven ticaretin özünü simgeler (Zeynalzade, 2016).

Dış ticarete malın teslimi ve bedelinin tahsili hususunda taraflar, maliyet, ülke mevzuatı ve güven gibi unsurları dikkate alarak kendilerine uygun ödeme yöntemini seçmek suretiyle işlemlerini gerçekleştirirler. Günümüzde uluslararası ticarete en sık

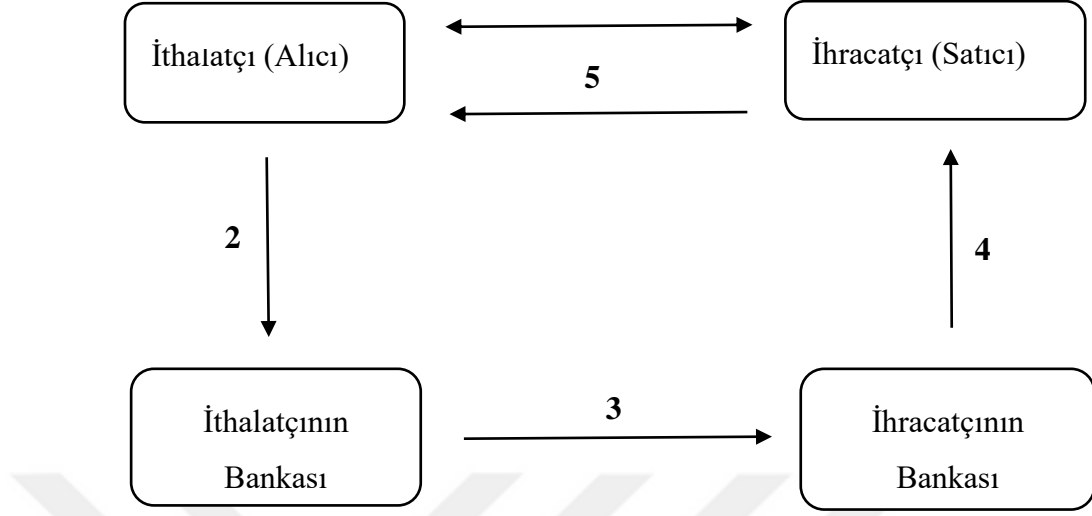
kullanılan ödeme yöntemleri; Peşin Ödeme, Mal Mukabili Ödeme, Vesaik Mukabili Ödeme ve Akreditif olarak sıralanabilir.

2.5.1. Peşin Ödeme

Peşin ödeme türünde ithalatçı (alıcı), mallar kendisine sevk veya teslim olmadan önce ihracatçıya (satıcıya) ödeme yapmaktadır. İhracatçılar bu yöntemde ithalatçının ödememe riskini ya da kredi riskini ortadan kaldırmış olurlar. Akreditif gibi daha külfetli diğer ödeme yöntemlerine göre daha az maliyetli olduğundan, özellikle küçük ihracat işlemlerinde peşin ödeme yöntemi tercih edilmektedir. İhracatçılar açısından en güvenilir yöntem olan peşin ödeme yöntemi genellikle banka havalesi, kredi kartı, escrow (emanet) hizmeti şeklinde gerçekleştirilmektedir. Bu yöntemleri kısaca sıralamak gerekirse:

- **Banka Havalesi:** İhracatçılar için en güvenli ve en çok tercih edilen seçeneklerden biridir. İhracatçı bu yöntemi tercih etmesi durumunda ithalatçıya geçerli banka bilgilerini verdiği için emin olmalıdır.
- **Kredi Kartı:** Özellikle küçük tüketim malları ve e-ticaret hizmetleri olan ihracatçılar için uygun bir peşin ödeme seçeneğidir.
- **Escrow (Emanet) Hizmeti:** Ticaretin taraflarını koruma amacı taşıyan faydalı bir peşin ödeme seçeneğidir. Fonlar, ödeme koşulları sağlanana kadar, yani mallar peşin ödeme karşılığında gönderilinceye kadar güvenilir bir üçüncü tarafa teslim yatırılır. Bu yöntem sınır ötesi emanet ve mevduat saklama hizmetlerinde uzmanlaşmış firmalar ve uluslararası bankalar aracılığıyla güvenli bir şekilde gerçekleştirilebilir (Trade, 2021).

Peşin ödeme yönteminin işleyiş şekli aşağıdaki gibidir:

Şekil 2.1: Peşin Ödeme Yöntemi İşleyişi

1. İthalatçı ve ihracatçı aralarında bir satış sözleşmesi yaparlar.
2. İthalatçı, ithal edeceği malın bedelini iletmesi üzerine bankasına transfer talimatı verir.
3. İthalatçının bankası bedeli ihracatçının bankasına iletir.
4. İhracatçının bankası gelen peşin ithalat bedelini ihracatçının hesabına geçer.
5. Mal bedelini alan ihracatçı malını sevk eder ve mala ilişkin evrakları ithalatçıya gönderir.
6. İthalatçı malını gümrükten çeker (Vakıf Katılım, 2021, s. 42).

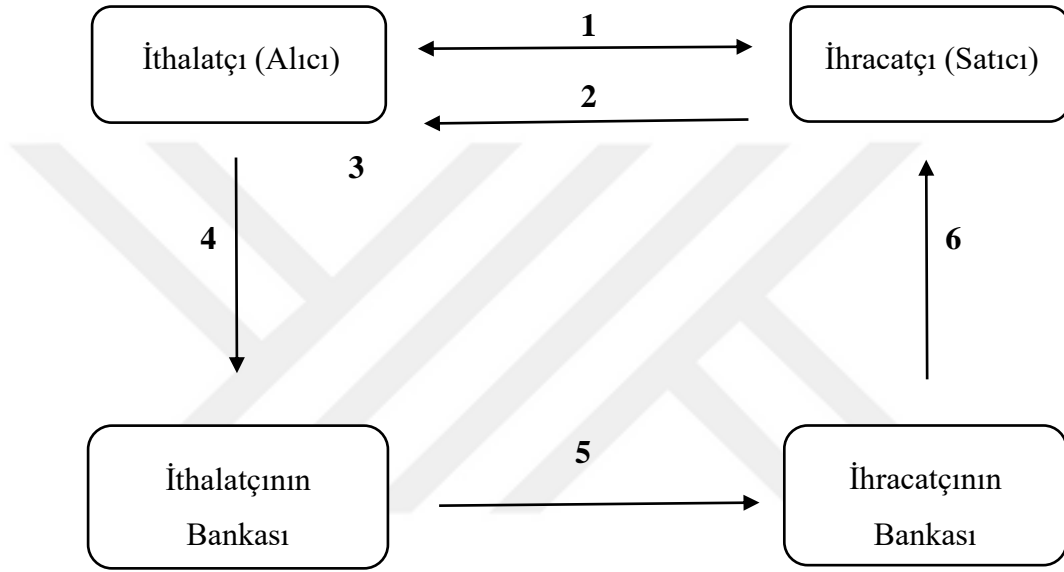
Şekil 1'e göre peşin ödeme yöntemi ithalatçı açısından en riskli, ihracatçı açısından ise en az riske sahip ödeme yöntemidir.

2.5.2. Mal Mukabili Ödeme

Mal mukabili ödemeleri işleyiş türü bakımından gündelik hayatta sıkça kullanılan açık hesap kavramı ile özdeşleştirmek mümkündür. Bu ödeme yönteminde ihracatçı malları ve malların teslimi için gerekli belgeleri (fatura, konşimento, menşe şahadetnamesi vb.) direkt olarak ithalatçıya gönderir. Malların gümrükten çekilmesine müteakip ödeme ithalatçı ve ihracatçı arasında önceden anlaşılan vade tarihinde ithalatçı tarafından gerçekleştirilir. Dış ticaret işlemlerinde mal mukabili ödeme için "Open

account, cash against goods” gibi başlıklar kullanılabilir. Vade tarihinde ödemesi yapılmak üzere anlaşılan işlem için bir poliçe düzenlenmesi durumunda ödeme kabul kredili mal mukabiline dönecektir. Bu durumda ihracatçı poliçeyi düzenleyen taraf, ithalatçı da poliçenin borçlusu durumunda olacaktır. Anlaşmaya bağlı olarak poliçeye bir banka avalı (garantisi) talep edilmesi mümkündür. Bankanın poliçeye aval vermesi, ithalatçı tarafından ödeme taahhüdünün yerine getirilmemesi durumunda ihracatçıya karşı bankanın ödeme yapacağı anlamına gelmektedir (Kütükçü, 2021, s. 57).

Mal mukabili ödeme yönteminin işleyişi aşağıdaki gibidir:

Şekil 2.2: Mal mukabili Ödeme Yönteminin İşleyişi

1. İthalatçı ve ihracatçı aralarında bir satış sözleşmesi yaparlar.
2. İhracatçı malını sevk eder ve mala ilişkin evrakları ithalatçıya gönderir.
3. İthalatçı mallara malları teslim alır.
4. İthalatçı bankasına transfer talimatı verir.
5. İthalatçının bankası mal bedelini ihracatçının bankasına iletir.
6. İhracatçının bankası gelen bedeli ihracatçının hesabına geçer (Vakıf Katılım, 2021, s. 44)

Şekil 2'ye göre ithalatçı malını gümrükten çektikten sonraki bir zamanda ödemeyi gerçekleştireceğinden bu ödeme yöntemi ihracatçı açısından en riskli, ithalatçı açısından en az riskli ödeme yöntemi olarak değerlendirilir.

2.5.3. Vesaik Mukabili Ödeme

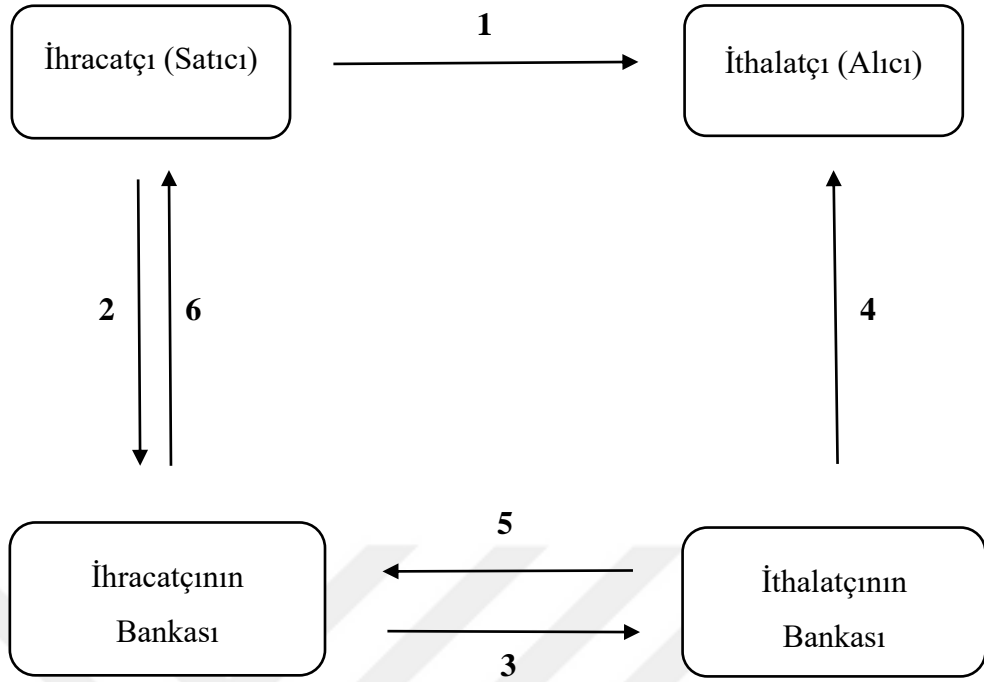
İngilizce’de ‘Documentary collection, cash against document’ gibi kavramlarla kullanılan vesaik mukabili ödeme en basit tanımıyla vesaikin (dokümanların) ithalatçıya mal bedelinin tahsil edilmesinden veya tahsilat için istenilen güvencenin sağlanmasından sonra teslim edilmesidir. Bu işlemler için Milletlerarası Ticaret Odası (ICC) tarafından URC 522 – Tahsiller için Birörnek Kurallar (Uniform Rules for Collections) adlı broşür yayınlanmıştır. İlgili broşür vesaik mukabili işlemlerde tarafların hak ve yükümlülüklerinin belirlenmesini sağlamaktadır (Akreditif, 2021).

İhracatçı vesaik mukabili işlemde satacağı malların bedelini ithalatçıdan tahsil edebilmek adına bir bankanın hizmetinden faydalanmak durumundadır. Eğer ithalatçının ödeme yükümlülüğünü yerine getireceğine güveniyorsa ve ithalatçının ülke riskini göze alıyorsa vesaik mukabili satıcı için uygun bir ödeme şeklidir. Vesaik mukabili işlemler için temel kavramlar şu şekildedir (İş Bankası, 2021):

- **Amir (Drawer):** Bir tahsili işleme alması için bankaya başvuran ihracatçı taraftır.
- **Muhatap (Drawee):** Tahsil talimatı gereğince ibrazın yapılacağı ithalatçı taraftır.
- **Gönderi Bankası (Remitting Bank):** Amirin tahsili tevdi ettiği bankadır.
- **Tahsil Bankası (Collecting Bank):** Muhatabın tahsil işlemini yürüten bankadır.

2.5.3.1. Vesaik İbrazında Ödeme

Bu ödeme yöntemi ülkemizde ‘ödeme karşılığı teslim’ ve uluslararası ticarete ‘cash against documents veya documents against payment’ olarak da adlandırılmaktadır. Bu işlemde bankanın rolü belgeleri ithalatçıya sunmaktır. Banka tarafından herhangi bir ödeme taahhüdü altına girilmemektedir. Vesaiki teslim almak isteyen ithalatçı ödemeyi bankasına yapmak durumundadır. Vesaik ibrazında ödeme işleyişi aşağıdaki şekilde gibidir:

Şekil 2.3: Vesaik İbrahimde Ödeme İşleyişi

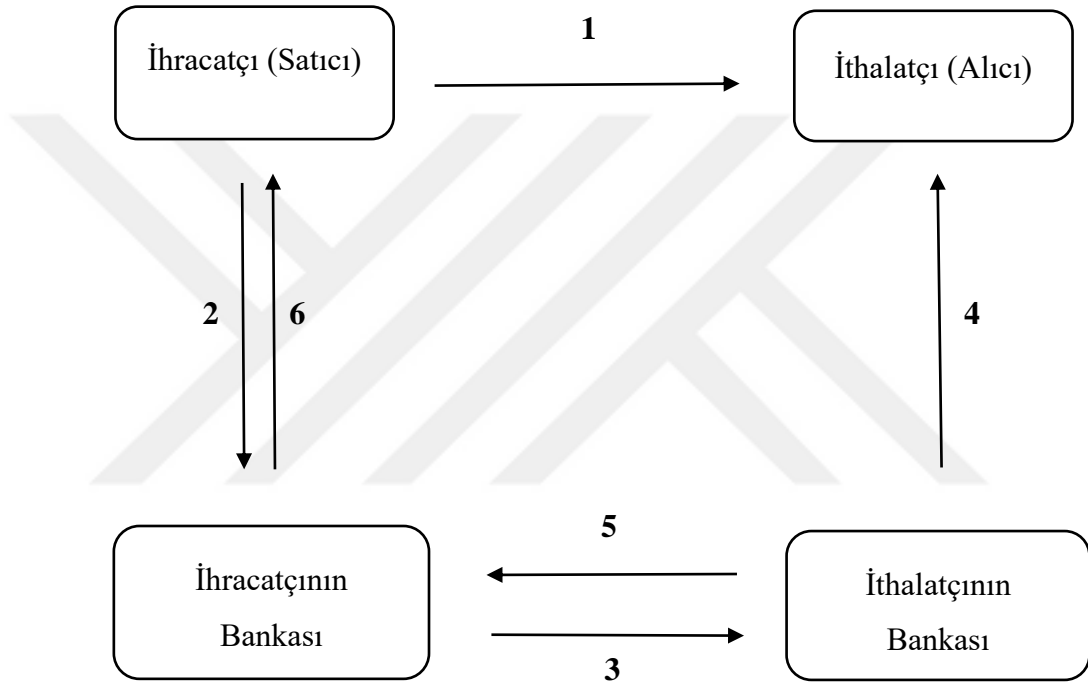
1. İthalatçı ve ihracatçı arasında yapılan anlaşmaya istinaden ihracatçı malların sevkini gerçekleştirir.
2. İhracatçı, bankasına yüklemeye ilişkin dokümanları teslim ederek, ithalatçının bankasına iletilmesini talimatla (römiz mektubu) talep eder.
3. İhracatçının bankası, ihracatçının talimatını ve talimatla dokümanların uyumunu kontrol ettikten sonra vesaiki ithalatçının bankasına gönderir.
4. Vesaik ithalatçıya ihbar edilir. İthalatçı ödmeden önce vesaikin ihracatçı ile yaptıkları anlaşmaya uygunluğunu kontrol edebilir. Uygun bulması durumunda ödemeyi gerçekleştirilmesi beklenir.
5. İthalatçının bankası ithalatçıdan tahsil ettiği vesaik bedelini ihracatçının bankasına iletir.
6. İhracatçının bankası gelen vesaik bedelini ihracatçı hesabına geçer (Grath, 2016, s. 51).

Şekil 3'ten anlaşılacağı üzere bankaların bu ödeme yönteminde görevi verilen talimatlara uygun şekilde hareket ederek ithalatçı ve ihracatçı arasında yapılan ticarete bir hizmet sunmaktır.

2.5.3.2. Kabul Karşılığında Ödeme

Kabul karşılığı ödeme diğer bir adıyla ‘documents against acceptance’, ithalatçının görüldüğünde ödeme yerine vesaike eşlik eden bir vadeli poliçeyi kabul etmesi istendiğinde kullanılır. İhracatçının buradaki riski poliçenin kabul edilmesinden sonra mallarla ilgili tasarruf yetkisinin ithalatçıya geçmesi ve ithalatçının vade tarihinde vesaik bedelini ödememe riskidir (Grath, 2016, s. 50).

Kabul karşılığında ödeme yöntemi işleyişi aşağıdaki gibidir:

Şekil 2.4: Kabul Karşılığında Ödeme İşleyişi

1. İthalatçı ve ihracatçı arasında yapılan anlaşmaya istinaden ihracatçı malların sevkini gerçekleştirir.
2. İhracatçı, poliçe dahil yüklemeye ilişkin dokümanları bankasına teslim ederek, ithalatçının bankasına iletilmesini talimatla talep eder.
3. İhracatçının bankası, ihracatçının talimatını ve talimatla dokümanların uyumunu kontrol ettikten sonra vesaiki ithalatçının bankasına gönderir.
4. İthalatçının bankası gelen vesaiki ithalatçıya ihbar eder ve vadeli poliçenin kabul edilmesi durumunda vesaik ithalatçıya teslim edilir.
5. İthalatçının bankasında muhafaza edilen poliçenin vade tarihinde ithalatçıdan vesaik bedeli tahsil edilerek ihracatçının bankasına iletilir.

6. İhracatçının bankası gelen vesaik bedelini ihracatçı hesabına geçer (Grath, 2016, s. 51)

Vesaik ek olarak düzenlenen poliçenin, vadesinde ödenmemesi durumunda protesto şartıyla tahsile verilmesi ihracatçı açısından yasal takibe geçilebilmesi adına önemlidir.

2.5.3.3. Banka Avali

İhracatçı, ithalatçı tarafından kabul edilen poliçeye ayrıca banka tarafından aval verilmesini (bankanın taahhüdüne girmesini) talep edebilir. Bu durumda ithalatçının bankası, ithalatçıya gayri nakdi kredi kullandırarak poliçeyi kabul eder ya da aval verir. Böylelikle vadeli tahsil işlemine ödeme için banka garantisi sağlanmış olur (Vakıf Katılım, 2021, s. 51).

2.5.4. Akreditif

Akreditif şartlı bir ödeme taahhüdü olmakla birlikte uluslararası ticarete sık kullanılan ödeme yöntemlerindedir. Akreditifler doğru kullanıldığında ticaretin taraflarını koruyan ve sürecin bankalar tarafından teminat altına alındığı bir sistemdir. Doğru kullanımdan kasıt akreditifin kurallarının ithalatçı ve ihracatçı tarafından iyi bilinmesidir. Akreditif adı uluslararası literatürde karşımıza 'Letter of Credit' olarak çıkmaktadır. Kısaca akreditifte tarafları tanımlamak gerekirse:

- Akreditif Amiri (Applicant): Akreditif işlemlerinde amir, bankaya akreditif açılması talimatını veren aynı zamanda ödemeyi yapacak olan alıcı (ithalatçı) taraftır.
- Amir Bankası (Issuing Bank): Amirden aldığı akreditif açılış talimatına istinaden lehtar lehine talimata uygun şekilde akreditif düzenleyen taraftır. Akreditifin açılışından itibaren geri dönülemez bir ödeme taahhüdüne girer.
- Lehtar (Beneficiary): Lehine akreditif düzenlenmiş olan satıcı (ihracatçı) taraftır.
- Lehtar Bankası (Advising Bank): Satıcı yani lehtar (ihracatçı) adına akreditif açıldığını satıcıya ihbar eden bankadır. Bu banka sıklıkla satıcının bulunduğu ülkede bir bankadır.

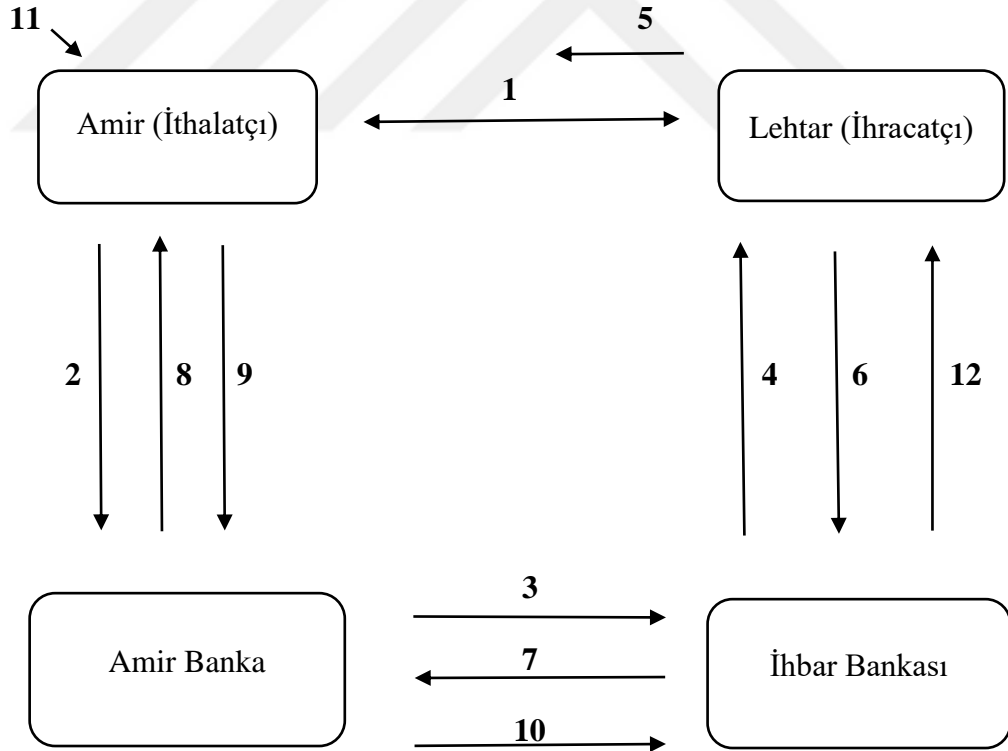
şeklinde sıralayabiliriz. Süreç genel olarak bu dört taraf etrafında şekillenmektedir. Akreditifin şartlarına göre görevli banka, teyit bankası, rambursman bankası, devir

bankası gibi sürece dahil olan taraflar olabilmektedir. Bankalar bu süreçte lehtara şartlı bir ödeme garantisi vermektedirler. Bu şartlar akreditiflerle ilgili uluslararası düzenlemeleri gerçekleştiren ‘Milletlerarası Ticaret Odası (ICC)’ tarafından belirlenmektedir. İlgili düzenlemeleri ICC’nin UCP 600 (Uniform Custom of Practise) adlı broşürü detaylı bir şekilde işlemektedir (Yılmaz, 2013, s. 14-15).

Akreditifin sağlamış olduğu avantajları şu şekilde sıralayabiliriz:

- Denizaşırı potansiyel anlaşmazlıkları önler.
- İhracatçı firmanın alacaklarına dair bir tür garantidir.
- Farklı akreditif türleri bulunduğundan esneklik ve değişkenlik imkanı sağlar.
- Çoğu büyük pazar payı tarafından onaylanan güvenli ödeme yöntemidir.
- Ödememe riski ithalatçıdan ziyade bankalara aittir (Letters of Credit, 2021).

Akreditifin işleyişini basit haliyle şekillendirmek gerekirse:

Şekil 2.5: Akreditif İşleyişi

1. İthalatçı ve ihracatçı satış konusunda anlaşarak aralarında sözleşme imzalarlar ve sözleşmede ödeme yöntemi olarak akreditifi seçerler.

2. İthalatçı, bankasına akreditif açma teklif mektubu ile başvurarak sözleşmede belirtilen şartlara uygun akreditif açtırma talebini iletir.
3. Amir banka, amirden gerekli teminatları alarak amire gayri nakdi kredi tesis eder ve swift ortamında akreditif metnini, ihracatçının bankası olan ihbar bankasına gönderir. Bu aşamada amir banka, akreditif altında kendisine uygun vesaik ibraz edildiği takdirde lehtara karşı ödeme taahhüdüne girmiştir. Swift mesajının gönderileceği banka, akreditifin türüne göre ihbar bankası, görevli banka ya da teyit bankası olabilir.
4. Amir bankadan swift ortamında akreditif metnini alan ihbar bankası (ihracatçının bankası), akreditif metninin doğruluğunu kontrol ederek lehtara (ihracatçı) akreditif metnini ihbar eder. İhbar bankası bu hizmetinden dolayı akreditif şartına göre, ithalatçı ya da ihracatçıdan ihbar komisyonu tahsil eder.
5. Kendisine akreditif ihbar edilen lehtar (ihracatçı), akreditif metnini inceler ve ithalatçı ile anlaştığı şartlarda açılmış ise ihraç edeceği malı üretir/tedarik eder ve akreditifte belirtilen süreler içerisinde sevkiyatını yapar.
6. Malını sevk eden lehtar, sevk evrakları ile akreditif metninde talep edilen diğer evrakları düzenleyerek ihbar bankasına, evrakların bedelini ödemekle yükümlü olan amir bankaya veya varsa ödemekle yükümlü olan teyit bankasına veya görevli bankaya gönderilmek üzere ibraz eder. Lehtar bu ibrazı dilerse direkt olarak amir banka, teyit bankası ya da varsa görevli bankaya da yapabilir.
7. Lehtardan evrakları alan ihbar bankası, bir üst yazı eşliğinde evrakları amir banka ya da varsa teyit bankasına gönderir.
8. Amir banka vesaikleri inceleyerek uygun bulması durumunda ithalatçıya iletir.
9. İthalatçı vesaikleri teslim aldığına dair amir bankanın teslim yazını imzalar. Akreditif şartlarında belirtilen ödeme yöntemine göre (görüldüğünde, vadeli, kabul kredili vs.) ödeme yapar veya ödeme yapacağını taahhüt eder.
10. Amir banka akreditifin şartlarında belirtilen ödeme yöntemine göre lehtarın bankasına ödeme yapmak zorundadır. Görüldüğünde ödemeli bir akreditif ise ödeme yapar, vadeli bir akreditif ise vadede ödeme

taahhüdü altına girer, kabul kredili bir akreditif ise, ibraz edilen poliçeyi kabul eder.

11. İthalatçı malını gümrükten çeker (Vakıf Katılım, 2021, s. 66-67).

Şekil 5'ten anlaşılacağı üzere ihracatçı akreditifte malının bedelinin ödeneceğine dair banka taahhüdüne sahiptir. İthalatçı için de talep ve talimatlara göre işlem yapılması durumunda, mal bedelini peşin ödemek yerine malların sevkine kadar bekleme ve banka itibarına dayalı bir kredi kullanma imkânı doğmaktadır.

2.5.4.1. Geri Dönülemez Akreditifler

UCP 600'de belirtildiği şekilde bir akreditif doğası itibari ile dönülemez (irrevocable) olduğu belirtilmese dahi o akreditif dönülemezdir. Ayrıca bir geri dönülemez akreditif amir bankanın, varsa teyit bankasının ve lehtarın onayı olmadan değiştirilemez veya iptal edilemez. Bu durum ihracatçıya önemli bir rahatlık sağlamaktadır (Collyer, 2013, s. 63-64).

2.5.4.2. Teyitsiz Akreditifler

Amir banka, ithalatçıdan gelen akreditif açtırma talebine istinaden akreditifi açarak uygun ibraz yapılması durumunda ihracatçıya karşı geri dönülemez bir ödeme taahhüdüne girmektedir. Bu durumda ihracatçının sahip olduğu güvence amir bankanın taahhüdü ile sınırlı bulunmaktadır. İhracatçının yalnızca bu güvenciyi yeterli bularak akreditifi kullanmayı tercih etmesi durumu teyitsiz bir akreditif açılışına örnektir. İhracatçı burada sadece akreditifi açan amir bankayı değil aynı zamanda amir bankanın bulunduğu ülkeyi ve bu ülkenin risklerini de göz önünde bulundurmaktadır. Örneğin Türkiye'deki bir ihracatçıya Asya ülkesinden akreditif açıldığı bir durumda, ihracatçının güvencesi Asya ülkesindeki amir bankanın ödeme taahhüdü ile sınırlıdır (Kütükçü, 2021, s. 181-182) .

2.5.4.3. Teyitli Akreditifler

İhracatçının amir banka ödeme taahhüdü ile yetinmediği ve başka bir bankanın teyidine (ödeme taahhüdüne) ihtiyaç duyduğu durumdur. Bu durum genellikle ihracatçının aynı dili konuştuğu kendi ülkesindeki bir banka olmaktadır. Teyit işleminin ihracatçı açısından önemi uygun vesaik ibrazı yapılması durumunda amir bankanın ödeme taahhüdüne bakılmaksızın teyit bankasının ödemeyi yapacak

olmasıdır. Teyit bankaları bu işlemlerde vermiş oldukları hizmet karşılığında kendilerinin belirleyeceği oranda bir teyit komisyonu talep edebilirler. Ülke ve banka bazında daha riskli olduğu düşünülen durumlarda teyit bankaları bu riskleri de göz önünde bulundurarak komisyon oranlarını buna göre hesaplamaktadırlar. Teyit bankaları amir bankadan ödemeyi tahsil edemese bile ihracatçıya uygun ibraz durumunda ödeme yapmak zorundadır (Kütükçü, 2021, s. 182).

2.5.5. Ödeme Şekli Bakımından Akreditifler

2.5.5.1. Belge İbrazında Ödemeli Akreditifler

Literatürde görüldüğünde ödemeli akreditif, yabancı kaynaklarda ‘by payment, at sight’ olarak da kullanılan bu yöntemde amaç ödemenin akreditif şartlarına uygun belge ibrazı karşılığında gerçekleşmesidir. İhracatçılar görüldüğünde ödeme ifadesini bazen yanlış yorumlayabilmektedirler. Belgeler teslim edilir edilmez ödeme bekletisi içerisine girmek doğru değildir. Belgelerin akreditif şartlarına uygun olup olmadığı sonucu beklenmek zorundadır. Bankaların bu uygunluğu tespit edebilmeleri için ibraz tarihini takip eden 5 banka iş günü inceleme süreleri mevcuttur. Belgelerin uygun bulunması, taahhüt altındaki bankanın sorumluluğunu yerine getirmesinin şartıdır. Dolayısıyla ihracatçı belge ibrazında ödemeli bir akreditifte ibrazı yapmış olduğu bankanın belgeleri inceleme süresinin neticelenmesini beklemek durumunda olduğunu bilmelidir. Belgelerin rezervli bulunması durumunda ise amir banka bu durumu ihracatçı firmaya bildirir ve vesaiki iade etme hakkına sahiptir. İhracatçıdan bu konudan bir onay alması gerekmemektedir (Kütükçü, 2021, s. 191-192) .

2.5.5.2. Vadeli Akreditifler

Akreditif vadesi dışında bir de ödeme vadesi varsa yani mallar gümrükten çekildikten sonra akreditifte belirlenen vadede bedeli ödenecekse bu tip akreditiflere vadeli akreditif adı verilmektedir. Uluslararası literatürde ‘deferred payment l/c’ olarak adlandırılan bu akreditif türünde ihracatçı, sattığı malın bedelini ancak belirlenmiş vadede alabilecektir (İstanbul Sanayi Odası, 2015, s. 42). Vadeli akreditiflerde ödeme vadesi genellikle yüklemekten itibaren belirli bir süre eklenmesi ile belirlenir. İşlemin teyitli olması durumunda vade tarihinde ödemeyi gerçekleştirecek olan banka, teyit bankasıdır. Teyitsiz olması durumunda ise ödemeyi amir banka gerçekleştirecektir. Teyit bankasının ödemeyi gerçekleştirmediği bir teyitli vadeli akreditifte amir banka ödeme yükümlülüğünü yerine getirmek zorundadır. İhracatçı vesaikin amir veya teyit

bankasına ibrazından itibaren 5 banka iş günü içerisinde inceleme ve akreditif şartlarına uygunluğunu tespit etme durumu göz önünde bulundurulmalıdır (Acar, 2012, s. 99).

2.5.5.3. Kabul Kredili Akreditifler

İlgili akreditif türünün en önemli özelliği vadeli bir ödeme ve poliçe kabulü içermesidir. Poliçenin düzenleyicisi her zaman ihracatçı (lehtar), borçlusu ise bir banka olmak zorundadır. Teyitli akreditiflerde borçlu sıfatındaki banka teyit bankası, teyitsiz akreditiflerde ise amir banka olacaktır. Akreditifin teyitsiz olduğu ancak taahhüt üstlenen bir görevli banka olması durumunda ise borçlu tarafın görevli banka olduğu bir poliçe düzenlenebilir. Açılmış veya teyit eklenmiş bir akreditif esas itibarıyla bir ödeme taahhüdü anlamına gelmektedir. Amir banka varsa teyit bankası ya da görevli banka taahhüt altına giren bankalardan birisi olabilir. Bu taahhüde ek olarak bir poliçe düzenlenmek istenmesinin sebebi; ihracatçı firmanın, akreditiften doğacak vadeli alacağını teminat göstermek, vadesinden önce satarak avans ödeme sağlamak yani iskonto ettirmek diyebiliriz. Poliçenin kabul edilmesi, ibraz edilen belgelerin akreditif şartlarına ve UCP kurallarına uygun olup olmamasına bağlıdır. İbrazın uygun olmadığı durumlarda, banka, rezerv bildiriminde bulunarak ödeme yükümlülüğünü ortadan kaldıracaktır. Böyle bir durumda poliçe kabulü gerçekleşmemiş olur (Kütükçü, 2021, s. 195-196).

2.5.5.4. İştira

İştira diğer bir adıyla 'negotiation', poliçe veya belgelerin taahhüt altına giren ihracatçının bankası (görevli banka/teyit bankası) tarafından lehtara avans ödeme yapılarak veya önceden anlaşılarak satın alınmasıdır. Görevli banka uygun bir ibraz karşılığı iştira işlemini gerçekleştirebilir. Uygun bir ibraz altında belge veya poliçenin satın alınması UCP 600 tarafından iştira işlemi olarak tanımlanmıştır. İlgili işlemde varsa poliçe iştira işlemini yapan banka dışında bir bankaya düzenlenmelidir, bu durum iştira işlemi kabul kredili akreditiften ayırır. İştira akreditifler için poliçe düzenlemenin zorunlu olmadığı unutulmamalıdır. ICC bu konuda poliçelerin kullanımını caydırmak adına kılavuz yayınlamıştır (Negotiation, 2021).

2.5.5.5. Karışık Ödemeli Akreditifler

UCP kuralları böyle bir akreditif ödeme şekli belirtmemesine rağmen piyasa ihtiyaçları doğrultusunda karışık ödemeli akreditif, diğer bir adıyla 'by mixed payment' ortaya çıkmıştır. Karma bir ödeme yöntemi olarak düşünebileceğimiz bu yapıyla, UCP'de bahsedilen birden fazla akreditif türü bir arada kullanıldığında karşılaşılabılır. Örneğin akreditif tutarının %40'ının görüldüğünde ödemeli, geri kalan %60'ının da vadeli şekilde ödenmesi talep edildiği bir durumda bu yöntem kullanılabilir. Akreditif mesajında amir banka tarafından karışık ödeme detaylarının açıkça belirtilmesi anlaşmazlıkların önüne geçilmesi adına önemlidir. Örneklendirecek olursak bir makine satan ihracatçı ödemenin %40'ını görüldüğünde ödemeli yapılmasını, %60 'ının da yüklemenden sonra 180 gün vadeli olarak yapılmasını talep ettiği, mal bedelinin 100.000 USD olduğu bir durumda; uygun ibraz karşılığında makine bedelin görüldüğünde ödemeli kısmı olan 40.000 USD hemen ödenir. Vadeli ödenecek kalan kısım ise yükleme tarihi + 180 gün hesaplanarak oluşacak vade tarihinde gerçekleştirilir (Kütükçü, 2021, s. 203-204).

2.5.6. Özellikli Akreditifler

2.5.6.1. Devredilebilir Akreditifler

Devredilebilir akreditifler yaygın kullanılan akreditif türlerinden biridir. Basit haliyle, satıcı, yani talep edilen belgeleri ibraz eden lehtar adına bir akreditif düzenlenir. Bu senaryo özellikle lehtar malın üreticisi ise geçerlidir. Ancak bazı durumlarda amir malları bir veya daha fazla kaynaktan alan aracı tüccar veya acente ile iş yapabilmektedir. Bu durumda tacirin ilgili malları satın alması veya amire teslim etmeden önce satın almaları için düzenlemeler yapması gerekir. Tipik olarak tacirler düşük kar marjları ile çalışırlar, mal stoku bulundurmazlar ve sınırlı işletme sermayesine sahiptirler. Bu nedenle yapacakları ticareti finanse etmek için bu tarz yollar tercih etmektedirler. Devredilir akreditifler bu ihtiyaçlara cevap olarak ortaya çıkmıştır. Bu yöntemin temel fikri lehtar tarafından, akreditiften doğan hakların ve yükümlülüklerin üçüncü bir tarafa devredilmesidir. Akreditifin devredilebilir olması için akreditif metninde açıkça devredilebilir (transferable) olduğunun belirtilmesi gerekir (Collyer, 2013, s. 65-66).

2.5.6.2. Karşılıklı Akreditifler

Kendi lehine akreditif açılan bir lehtarın, bu akreditifi bankasına teminat göstererek başka bir lehtara (satıcıya) akreditif açması durumunda söz konusu olan akreditif türüdür. Birbirinden bağımsız iki adet akreditif bulunmaktadır. Bunları satış akreditif (ihracat akreditifi) ve alış akreditif (ithalat akreditifi) olarak değerlendirebiliriz. Her iki akreditif de şartlarının birbiriyle aynı olması gerekir; teminat olan ihracat akreditifi altında ödeme hakkı elde edilebilmesi için ithalat akreditifi altında ibraz edilen vesaikin, ihracat akreditifinin de şartlarına uygun olması beklenir. Karşılıklı akreditifler, genellikle transit ticaret ile uğraşan veya aracılık niteliğinde iş yapan firmaların başvurduğu bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır (Vakıf Katılım, 2021, s. 93).

2.5.6.3. Rotatif Akreditifler

Rotatif akreditif, akreditifin bir kısmı veya tamamı kullanıldıkça, yeniden açılması için bankaya başvurmaya gerek olmadan aynı şartlarda yenilenen akreditiftir. Birbirleri ile düzenli olarak ticaret yapan firmalar arasında daha fazla tercih edilen bir akreditif yöntemidir. Tercih edilme sebebi genellikle ithalatçı ve ihracatçının her sevkiyat için ayrı bir akreditif açtırmak yerine açılmış olan bir akreditif üzerinden ticaretlerini sürdürmek istemesi ve ilave akreditif masraflarından tasarruf etme düşüncesidir. Bu akreditifler süreye ve tutara bağlı olarak iki gruba ayrılırlar. Süreye bağlı rotatif akreditifler birikimli (cumulative) ve birikimsiz (noncumulative) olarak açılabilir. Birikimli rotatif bir akreditifte belirli bir dönemde kullanılmayan akreditif tutarının kullanılmayan kısmı sonraki dönemlere aktarılabilir. Birikimsiz rotatif akreditifte ise kullanılmayan kısmın bir sonraki döneme aktarımı mümkün değildir. Tutara bağlı rotatif akreditife gelecek olursak bu tür akreditiflerde lehtarın kullandığı tutar kadar akreditif yenilenir. Amir banka burada riskini kontrol etmek adına akreditifte bir limit belirlemelidir. Aksi durumda sınırsız bir risk alma durumuyla karşı karşıya kalabilir (Yılmaz, 2013, s. 72-73).

2.5.6.4. Teminat Akreditifi

Şu ana kadar anlatılan akreditiflerin genel özelliği lehtarın, akreditif şartlarına ve UCP kurallarına uygun belge ibrazı yapması şartıyla lehtara bankalar tarafından ödeme taahhüdü verilmesi şeklindeydi. ‘Standby’ akreditifi olarak da adlandırılan teminat akreditifinde ise kısaca bir taahhüdün güvence altına alınması durumu söz konusudur.

Bu taahhüt bir ödeme, hizmet vs. olabilir. Diğer akreditiflerde şartların yerine getirilmesi karşılığında bir ödeme gerçekleşirken teminat akreditifinde durum bunun tersi şeklindedir. Akreditif amirinin ticarete dair taahhütlerinin yerine getirilmemesi durumunda bankaların ödeme yaptığı bir akreditif türüdür denebilir. Taahhüdün yerine getirilmemesinden kaynaklı eksikliği gideren teminat akreditifi yasaları gereği yoğun olarak ABD’de kullanılmaktadır. Kullanımı giderek diğer ülkelerde de artış göstermektedir (Yılmaz, 2013, s. 94-95).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BANKACILIK SEKTÖRÜNDE DİJİTALLEŞME TRENDİ

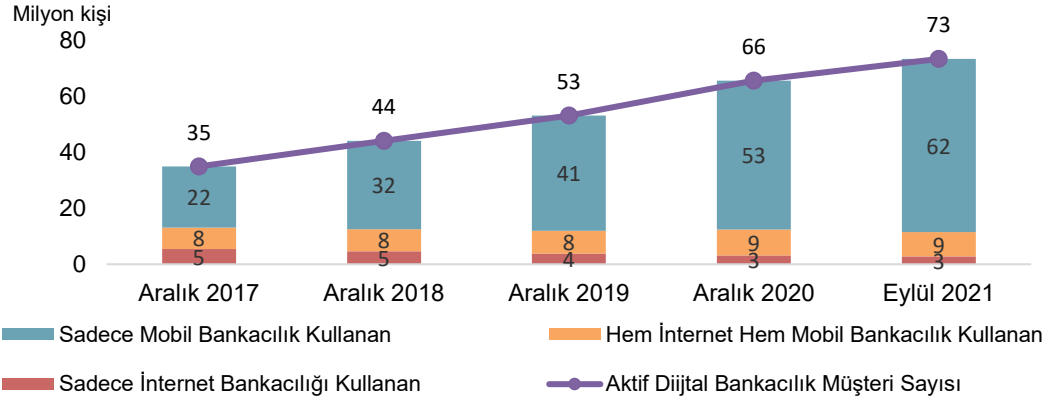
Son yıllarda sıklıkla duyduğumuz ve gelişmekte olan ülkelerin ciddi yatırımlar yaptığı bir alan olan dijital dönüşüm, teknoloji temelli kalkınmanın anahtarı durumundadır. Teknolojik gelişmeler artık dünyanın çalışma şeklini değiştirmeye başlamıştır. Dijital pazarlar ve platformların ciddi yatırımlar çektiği günümüzde geleneksel bankacılık yöntemleri de artık yerini dijital bankacılığa bırakmaya başlamıştır. Dijitalleşme bankacılık sektörü tarafından sadece bir kanal yönetimi değil, değişim ve dönüşümün önemli bir anahtarı olarak görülmeye başlamıştır. Bankacılık sektöründe dijital dönüşümü cazip kılan sebepler şu şekilde sıralanabilir;

- Rekabet avantajı
- Verimlilik
- Müşteri ihtiyaçlarına hızlı yanıt verebilme
- Karlılık

Dijital dönüşüm bankacılık sektörü için artık bir tercih sebebi olmaktan çıkmış zaruriyet haline gelmiştir (Ustaömer, 2019). Bankalar dijitalleşmeyle birlikte müşteri deneyimlerini iyileştirmeye ve sadık müşteri havuzu oluşturmaya başlamışlardır. Covid-19 pandemi süreci de mevcut bankacılık deneyimlerinin teknoloji tabanına yerleşmesine katkı sağlamıştır. Dijital dönüşümden maksimum fayda sağlamak adına bankaların, müşteri etkileşimleri ve geri bildirimleri gibi verileri analiz etme konusunda ciddi çaba sarf etmesi gerekmektedir.

3.1. Dijital Bankacılık

Müşteri kazanımları, e-ticaretin gelişimi, ödeme sistemleri altyapılarının geliştirilmesi gibi birçok alan bankaları kıyasıya bir yarış içerisine sokmuştur. Müşteri deneyimi ve operasyonel verimlilik dijital bankacılık kavramının çerçevesini oluşturmaktadır. Verinin sağlıklı bir şekilde işlenmesi, yapay zekâ ve otomasyon ile iş yapış şekilleri değişmeye başlamıştır. Bankalar iş yapış şeklinin hızlı bir şekilde değiştiği ve dönüştüğü bu çağda artık şubeleşmeden ziyade dijitalleşmeye önem vermeye başlamıştır. Aşağıdaki şekilden anlaşılacağı gibi bankalar internet bankacılığı ve mobil bankacılık hizmetleri ile aktif dijital bankacılık müşteri sayılarını düzenli bir biçimde arttırmaktadırlar.

Şekil 3.1: Dijital Bankacılık Müşteri Sayıları

Kaynak: (TBB, 2021)

Teknolojik gelişmeler sayesinde son beş yılda dijital bankacılık müşteri sayıları ikiye katlanmıştır. Bu artış içerisindeki payın neredeyse tamamı mobil bankacılıkta gerçekleşmiştir. Şekilden anlaşılan mobil bankacılığın cazibesinin ve kullanımının giderek arttığı ve artmaya devam edeceğidir.

Tablo 3.1: Aktif Dijital Bankacılık Müşteri Sayıları

	Temmuz- Eylül 2020	Nisan- Haziran 2021	Temmuz- Eylül 2021
Aktif dijital müşteri sayısı (bin kişi)	62.741	70.776	73.440
-Kurumsal (bin kişi)	2.703	3.065	3.110
-Bireysel (bin kişi)	60.038	67.711	70.330

Kaynak: (TBB, 2021)

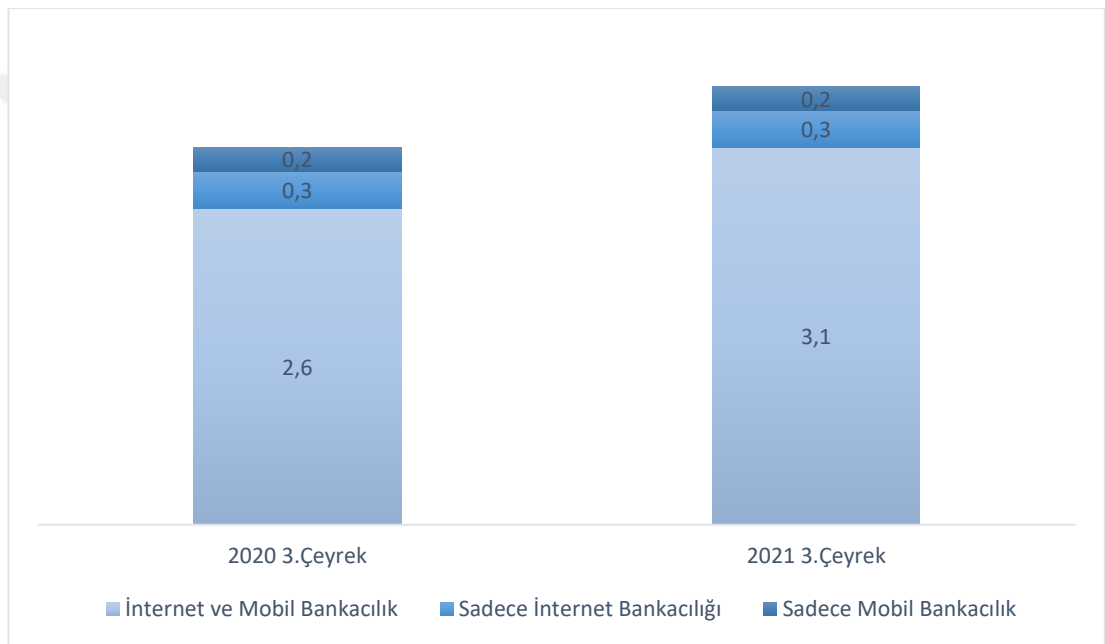
Toplam (bireysel ve kurumsal) aktif dijital bankacılık müşteri sayısında bir önceki yıla göre 10 milyon 699 bin kişilik artış olmuştur. Dijital bankacılık ile şubelere gitmeden müşteri edinimi, internet bankacılığı ve mobil bankacılık sayesinde fatura, vergi vb. birçok tahsilat hizmetinin sağlanması, temassız kart özelliği ile kolayca ödeme yapılabilmesi sektördeki hızlı değişimin yansımalarıdır. Covid-19'un etkisiyle sosyal mesafe kurallarının önem kazandığı bu dönemde özellikle temassız ödemelerde ciddi artış yaşandığı gözlenmektedir. Dijital sözleşmeler ve yasal düzenlemeler ile önümüzdeki yıllarda bu artışın çok daha hızlı olacağını söylemek mümkündür (Körpe, 2021).

Dijital bankacılık konusundaki hızlı gelişme ve değişimler BDDK'yı da harekete geçirmiş ve dijital bankaların faaliyet esaslarına ilişkin yönetmelik resmi gazetede

yayınlanmıştır. Buna göre sadece elektronik bankacılık hizmetleri dağıtım kanalları üzerinden hizmet veren şubesiz bankaların faaliyetlerine ve bankacılık hizmetlerinin finansal teknoloji şirketleri ve diğer işletmelere bir servis modeli olarak sunulabilmesini ilişkin usul ve esaslar belirlenmiştir (Resmi Gazete , 2022).

3.1.3. Katılım Bankacılığı ve Dijitalleşme

Katılım bankalarının özelinde dijital görünüme baktığımızda Covid-19 salgınının itici gücü ile 2020 yılı 3. Çeyrek sonu 3,1 milyon olan aktif dijital müşteri sayısı 2021 yılı 3. çeyrek sonu itibariyle 3,6 milyona yükselmiş ve %16,3'lük bir büyüme gerçekleşmiştir.

Şekil 3.2: Katılım Bankacılığı Aktif Dijital Müşteri Sayısı (milyon kişi)

Kaynak: (TKBB, 2021)

Covid-19 ile birlikte katılım bankacılığı için dijitalleşme ve sürdürülebilirlik konuları hız kazanmıştır. Dijital bankacılık uygulamaları sayesinde müşteri deneyimlerindeki iyileşmeler, maliyetlerin azalması, operasyonel süreçlerin iyileşmesi gibi bir dizi kazanımın elde edildiği gözlenmektedir. Müşterilerin artık şubeye gitmeye ihtiyaç duyduğu birçok işlemi sadece bir uygulama üzerinden gerçekleştirebildiği, tek bir ekrandan bütün hesaplarını ve hareketlerini görebildiği, sanal müşteri temsilcileri ile süreç iyileştirmelerinin sağlandığı dijital ve yenilikçi hizmetler, pandemi döneminin zaruri kıldığı fiziksel temastan kaçınma konusunda müşterilere önemli bir kolaylık sağlamaktadır (Güneşol, 2022).

3.1.3.1. Vakıf Katılım Bankası GFT (Garantili Fon Transferi) Ürünü

Katılım bankaları dijitalleşme konusunda çeşitli ve kapsamlı çalışmalar yapmaktadırlar. Bunlardan en dikkat çeken Vakıf Katılım Bankası GFT ürününün uygulamaya geçmesidir. Bankanın yeni nesil dijital ödeme yöntemi olarak tanımladığı bu üründe, mal veya hizmet alan firmaların vadeli ödemelerini Vakıf Katılım garantörlüğünde yapması, mal veya hizmet satan firmaların ise vadesinden önce alacaklarını farklı ödemeleri için dijital olarak transfer edebilme imkanı sağlamaktadır. GFT'nin özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz:

- GFT bir gayrinakdi finansman ürünüdür ve geri dönülemez ödeme taahhüdü içerir.
- Firmalar vadeli ödemelerini banka garantörlüğünde dijital kanallarda gerçekleştirir.
- GFT satıcılarının GFT şeklinde tahsil edilen vadeli alacakları, ticari mal ve hizmet alımları için kullanacağı dijital bir ödeme aracı haline gelir.
- Vadeli ödemeler düşük maliyetle ve banka güvencesiyle gerçekleştirilir.
- Satıcı müşterinin GFT alacağının vadesi değişmez ve sabittir.
- Hesabında GFT bulunduran satıcı müşteri, GFT alacağını GFT hesabı bulunan başka müşterilere dijital kanallardan kısmen veya tamamen transfer edebilir.
- GFT finansmanı veya transfer edilen GFT tutarı, vadesi değiştirilmeden, parça parça veya tamamen, GFT hesabı olan müşteriler arasında transfer edilerek, vadeli ticari ödemeler banka garantörlüğünde gerçekleştirilir.
- Devir ve dolaşımı havale ve EFT kadar hızlı ve kolaydır.
- Transferinde ve devrinde herhangi bir kısıtlama bulunmamaktadır. İstenildiği kadar ve defalarca Vakıf Katılım müşterileri arasında transfer edilebilir.
- Vadesi geldiğinde GFT'yi elinde bulunduran firmaların GFT tutarları banka tarafından cari hesaplarına otomatik olarak ödenir (Vakıf Katılım, 2022).

Ürünün firmaların nakit yönetimini güçlendirebileceği ve ödeme kolaylığı sağlayacağı düşünülmektedir. Bölünerek devredilme, vadesine kadar dolaşımda kalma, maliyetleri en aza indirme imkanı ile çek ve senet gibi birçok üründen daha fazla kullanılabilir olma ihtimali bulunmaktadır.

3.2. Blockchain

Blokchain, diğer bir adıyla ‘blokzinciri’ birbirine bağlı bloklardan oluşan bir veri tabanı sistemidir. Bu veri tabanına bir işlemi barındıran her tür bilgi işlenebilir. Yeni yapılan işlemler bir onceli bloğun üstüne eklenir ve yeni bir blok oluşturulur. Bu bloklar ise kronolojik olarak birbirine bağlanır. Boyelikle yeni gelen blok kendinden onceli blokların bilgilerini de doğrularak kayıtların güvenliğini artırmış olur. Sistem, üzerinde değişiklik yapılamayan bir defter olarak duşunulebilir. Daha sade bir ifade ile blokchain üzerindeki blokları birer büyük defter gibi duşunelim. Bu defterlerin birer kopyası da network üzerindeki herkese dağıtılmış olsun. Her yeni işlem bu defterlere eř zamanlı olarak yazılmakta, bu sayede işlemlerin kayıtları çok sayıda yerde tutulmaktadır. Merkezi yapılarda tek bir kayıt olduğundan bu kayıtların güvenliğini sağlamak önemli bir maliyet unsuru oluşurmaktadır. Blokchain ise yapısı itibari ile merkeziyetsiz olduğundan tüm kayıtların değiştirilmesi mumkin olmadığından bozulamaz ve hacklenemez bir biçimde daha güvenli bir sistem olarak karşımıza çıkmaktadır (Halkbank, 2021). Bu teknolojiye yapılan işlemler değiştirilemediği için bir düzeltme yapılmak istendiğinde yeni bir kayıt eklenmektedir. Bu sayede tüm detaylar korunmakta ve tüm doğru ve yanlış işlemler gözlemlenebilmektedir. Blokchain teknolojisi birçok sektörde kullanılabilen bir yapıya ve işleve sahiptir. Bu teknolojinin sık kullanıldığı sektörleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- Kamu sektoru
- Finans sektoru
- Enerji sektoru
- Sağlık sektoru
- Tedarik zinciri

Teknolojinin hayatımızdaki yerinin hızla artması ile birlikte bilgi ve veri güvenliğine olan ihtiyaç da hızlı bir şekilde artmaktadır. Blokchain bu noktada veri güvenliği ve şeffaflığını sağlamayı amaç edinen ve ilerleyen zamanlarda yukarıdaki sektörlerde ve farklı sektörlerde yaygın kullanılan bir teknoloji durumuna gelecektir (İş Bankası, 2021).

Blokchain teknolojisinin finans sektöründe kullanım alanları oldukça yaygındır. Kullanıcılar arasında para transferi için ödeme ozumu olarak, herhangi iki kullanıcı

arasında bir sözleşmenin bu teknoloji üzerinden akdedilmesi yöntemiyle ve kimlik yönetimi ile bu teknolojinin finans sektöründe kullanımı mümkündür. Özellikle kimlik doğrulama ihtiyacı finans sektöründe en önemli alanlardan biri durumundadır. Bankalar dijital ortamda kimlik doğrulama açısından en önde gelen kurumlar arasındadır. Bu teknolojinin kimlik doğrulamada kullanılması ile bilgiler daha hızlı güncellenecek, maliyetler aşağı çekilerek sisteme daha fazla kişi ve kurumun entegre edilmesi sağlanabilecektir (Hacıoğlu, 2021).

Blockchain ile finansman işlemlerinde kullanılan belgelerin muhafaza edilmesi, teyit edilebilmesi, denetlenebilmesi yanında akreditif, standby, garanti, kontrgaranti gibi taahhütlerin akıllı sözleşmeler şeklinde formatlanarak yürütülmesi mümkündür. Blockchain ile akreditif açılışı üzerinden örnek vermek gerekirse öncelikle akreditifin bir ödeme yöntemi olarak uzun yıllardır dış ticarete kullanıldığını ve banka ödeme taahhüdü olduğunu bilmek gerekmektedir. Bir finans kuruluşu veya banka ve müşterilerinin kendi blockchain altyapıları olduğunu varsayarsak veya hazır bir platform üzerinden çalışabildiklerini düşünürsek blockchain ile işlemler kısmi ve tamamen gerçekleştirilebilmektedir. Bir işlemin başlangıcından veya belli bir aşamasından itibaren bu teknoloji kullanılabilir. İthalatçı ve ihracatçının aralarında yapacağı bir sözleşme akıllı sözleşme şeklinde Blockchain ile gerçekleştirilebilir, belgeler (menşe sertifikası, sigorta belgesi vs.) blockchain üzerinden alınabilir. Akreditifin açılışı, belgelerin ibraz edilmesi, incelenmesi, uygunluğunun belirlenmesi, finansman süreçlerinin yürütülmesi, risk çıkışları gibi işlemler akıllı sözleşmelerin blockchain üzerinden çalıştırılması ile gerçekleştirilebilmektedir. Sözleşme taraflarının elektronik ortama dahil olduğu senaryoda tüm bu süreçlerin işletilebilmesi mümkündür. Tarafların tamamının elektronik ortama dahil olmadığı durumlarda ise karışık (hybrid) bir şekilde işlem yapılabilir (Özalp 2022).

3.3. Dış Ticarete Dijitalleşme

Dış ticaret özellikle 20. Yüzyılın sonlarına kadar geleneksel yöntemler ile yapılmaktaydı. Özellikle son 30 yılda internetle birlikte dijitalleşme ve otomasyon konuları önem kazanmış ve şirketler iş yapış şekillerine varana kadar çeşitli değişimlere uğramışlardır. Bunlardan bazıları çeşitli finansal teknoloji uygulamalarının geliştirilmesi, faturaların dijital ortama taşınmaya başlaması, haberleşme kanallarının e-postalar ve video görüşme programları aracılığıyla

genişletilmesi olarak gösterilebilir. İnternetin kullanımının yaygınlaşması ve hızlı bir şekilde gelişmesi sonucunda dış ticaret işlemleri de geleneksel yöntemlerden sıyrılmaya başlamıştır.

Son yıllardaki bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler dijital pazarların ve platformların gelişimini destekleyerek mal, hizmet ve bilgilerin ticaretini, takas edilme şeklini önemli lde etkilemiştir. Sınır tesi ticaret artık doğası gereği dijitale ayak uydurmaya başlamıştır. Bu eğilimin gelecekte de devam etmesi muhtemel gzmektedir. Bugünden 2030 yılına kadar küresel ticaret büyümesinin yıllık ortalama %2 olacağı tahmin edilmektedir. Buna ek olarak gelişmekte olan ülkelerde bu büyüme yıllık %2,5 daha fazla olacak ve teknolojinin hızına ayak uydurabildikleri lde bu oran artacaktır. Bir diğer tahmin de hizmet ihracatının küresel ticaretin daha büyük bir parçası haline geleceği ve 2030 yılına kadar toplam ticaretin dörtte birinden fazlasını oluşturacağı yönünde. Sonuç olarak, mevcut teknolojik gelişmeler üretimin yerelleştirilmesinden ziyade küreselleşmesine katkıda bulunduğunu ve gelecekte de bu durumun tersine evrilemeyeceğine işaret ediyor (Bekkers, Koopman, Sabbadini, & Teh, 2021).

İş Bankası blokchain teknolojisini kullanarak dış ticarete ödeme garantisi veren ilk Türk bankası olmuştur. 27 Mayıs 2020 tarihindeki işlem Marco Polo platformu üzerinden gerçekleştirilmiştir. Firmalar bu yöntemde ticarete dair verileri defalarca girmeden, güvenli ve şeffaf bir şekilde işlemlerini gerçekleştirebilmektedir. Marco Polo'nun kullanduu Corda teknolojisi sayesinde ise tarafların bilgileri herkese dağıtılmadan sadece firmaların ve bankaların uygun gördüğü taraflara ve gerektiği kadar iletilerek finans dünyasına özel gizlilik sağlanmaktadır (İş Bankası, 2021).

rnekten de anlaşılacağı üzere dijitalleşme yaşamımızın her alanına sirayet eden teknoloji ve otomasyon süreci olarak tanımlanabilir. Dış ticaret işlemleri de dijitalleşmeden etkin bir şekilde faydalanması gerekli sektörlerin başında geliyor. Dijitalleşme sonuç itibari ile hız, kolaylık ve daha az maliyet unsurlarını içermektedir. Dijitalleşmenin sağlanması durumunda daha az maliyetle daha hızlı ve şeffaf bir şekilde işlemler gerçekleştirilebilmektedir. Malların gümrükte bekleme süreleri, fiziki evrak gönderimleri, belgelerin incelenmesi ve muhafazası gibi hususlar operasyonel risk ve maliyetler içerdiğinden dış ticaret işlemlerinde dijitalleşme ve yeni model ihtiyacı olduğu düşünülmektedir.

Uluslararası Ticaret Odası (ICC) Akreditifler için BirÖrnek Kurallar (UCP 600) ve Tahsiller için Birörnek Kurallar yayımlarına ek olarak elektronik eklerini olan eURC ve eUCP'yi yayınlamış ve ticaretin finansmanı konusunda elektronik kayıtlar için kurallar oluşturmuştur. Ancak geleneksel işleyişe olan güven nedeniyle bu kuralların dijitalleşmesi tam anlamıyla sağlanamamıştır.

Uluslararası Ticaret Odası'nın güncel yayınlarından biri olan URDTT- Dijital Ticaret İşlemleri için Birörnek Kuralları geleneksel yöntemlerin ve mevcut iş yapış şekillerinin ötesinden bir kapsayıcılık içermektedir. Bir dış ticaret işleminin kağıt belgeler yerine elektronik kayıtlar içermesinden ziyade kurumsal iş dünyasına ve büyüyen banka dışı hizmet sağlayıcılarına kadar geniş bir topluluğu içine almaktadır. URDTT yayınında dağıtılmış defter teknolojisi, yapay zeka kullanımı, akıllı sözleşmeler, veri analitiği, nesnelerin interneti gibi güncel konular dikkate alınarak dijital bir çevrenin yönetilmesi amaçlanmıştır. URDTT kapsamını şu şekilde sıralayabiliriz:

- a) Dijital ticaret işlemine dahil olan her bir taraf için uygulanabilir bir çerçeve sağlar.
- b) Bir dijital ticaret işlemi tarafların aralarında anlaştığı konuları elektronik kayıtlar ile kanıtlayan bir süreçtir.
- c) URDTT bir dijital ticaret işleminin şartlarının bu kurala tabi olduğu belirtildiğinde uygulanacaktır.
- d) Dijital ticaret işleminin uygulanacak versiyonu belirtilmediği sürece taraflar arasında işlemin anlaşıldığı tarihteki en güncel versiyon dikkate alınacaktır (URDTT).

Dijitalleşme konusunda odak noktası, dış ticaret alanında geleneksel çalışma yöntemlerinin kullanım verimliliğini arttırmak ve geleneksel yaklaşıma alternatif şekilde gelişen günümüz veri teknolojilerini, araçlarını ve kaynaklarını en verimli şekilde kullanarak etkili dış ticaret dijitalleşme formülleri sunmak olmalıdır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

COVID-19

4.1. Koronavirüsler

Korona virüsler, tek zincirli, pozitif polariteki, zarflı RNA virüsleridir. Çıkıntılı yüzeylere sahiptirler. Latince’de taç anlamına gelen ‘corona’ kelimesinden yola çıkılarak bu virüslere ‘coronavirus’ (taçlı virüs) adı verilmiştir. Korona virüsün alfa, beta, gama ve delta cinsleri mevcuttur. Bu cinsler içerisindeki virüsler insanlara, evcil ve yabani hayvanlarda bulunabilmektedir. İnsanlarda korona virüsün neden olduğu hastalık belirtileri basit soğuk algınlığı ile ağır solunum sendromuna kadar farklılık gösterebilmektedir (Bilim Kurulu Çalışması, 2020).

20 yıl öncesine kadar korona virüs, insanlarda neden olduğu hafif dereceli semptomlar nedeniyle araştırmaların çok fazla odak noktası olmamıştır. 2002 yılında Çin’de başlayan SARS salgını ve bu hastalığa neden olan patojenin bir korona virüs olarak belirlenmesiyle artan araştırmalar yaklaşık 10 yıl sonra MERS salgınının da çıkması yoğunlaştırılmıştır. Bu araştırmalar neticesinde Çin’de görülen SARS korona virüsünün kediden, 2012 yılında Suudi Arabistan’da ortaya çıkan MERS korona virüsünün ise bir çöl devesinden insana bulaştığı tespit edilmiştir. Bulaşan kişiler nefes alıp verdiklerinde, hapşırdıklarında veya öksürdüklerinde çıkan damlacıklar yoluyla korona virüsler insandan insana bulaşabilmektedir. Her ne kadar cerrahi maskeler bir korunma yöntemi olsa da viral partiküllerin bu maskelerden geçişi engellenemez. Bunun yerine hijyen önlemleri almak enfeksiyon riskini büyük ölçüde azaltmaya yardımcı olacaktır. Hafif semptomlara neden olan korona virüsler daha çok üst solunum yollarını etkilerken, ciddi semptomlara neden olanlar ise daha çok alt solunum yollarını (akciğerler) etkileyerek zatürre gibi hastalıklara neden olmaktadır (Ak, 2020, s. 14-16).

4.2. Covid-19

Covid-19 hastalığı SARS-CoV-2 virüsünün neden olduğu bulaşıcı bir hastalıktır. Virüsün bulaştığı çoğu insan hafif semptomlar şeklinde üst solunum rahatsızlığı geçirmekte ve özel bir tedavi gerektirmeden iyileşmektedir. Ancak bazı hastalar ciddi şekilde rahatsızlanarak tıbbi yardıma gereksinim duymaktadırlar. Yaşlı insanlarda, kalp, diyabet, kanser ve kronik hastalıkları bulunan bireylerde hastalığın ciddi rahatsızlığa neden olma ihtimali daha yüksektir. Herhangi bir yaşta bir insan da Covid-

19 nedeniyle rahatsızlanabilir hatta ölebilir. Hastalığı önlemenin ve yavaşlatmanın en iyi yolu hakkında bilgi sahibi olmak ve nasıl yayıldığını bilmektir. Virüs, insanlar arasından öksürük, hapşırık, konuşma gibi eylemler sırasında ağızdan veya burundan çıkan küçük partiküller nedeniyle bulaşmaktadır. Bulaştan korunmanın başlıca yolları mesafeyi korumak, maske kullanmak, alkol bazlı dezenfektanlar ile ellerin temizlenmesi, bulunduğumuz ortamı havalandırmak ve aşı olmaktır. Covid-19 farklı insanları farklı yollarla etkileyebilmektedir. Hastalıktan etkilenen birçok insan hafif semptomlar göstererek hastaneye gitmeden iyileşse de bazıları ağır geçirebilmektedir. Hastalığın semptomlarına göz atacak olursak:

Yaygın görülen semptomlar;

- Ateş
- Öksürük
- Yorgunluk
- Tat ve koku kaybı

Daha az görülen semptomlar;

- Boğaz ağrısı
- Baş ağrısı
- Ağrı ve sızılar
- İshal
- Ciltte kızarıklık veya parmaklarda renk değişikliği
- Kırmızı veya tahriş olmuş gözler

Ciddi semptomlar;

- Nefes almada zorluk
- Konuşma veya hareket kaybı
- Göğüs ağrısı

Virüsten etkilenen bir insanın semptom gösterme süresi ortalama 5-6 günü bulmaktadır ancak bu süre 14 güne kadar çıkabilir (WHO, 2021).

Dünya genelinde 22 Aralık 2021 tarihi itibarı ile Covid-19 onaylı vaka sayısı 275.233.892 olarak kayıtlara geçmiştir. Ölüm sayısı 5.364.996 ile yaklaşık yüzde 2 oranındadır. Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre 19 Aralık 2021 tarihine kadar toplam 8.387.658.165 doz aşı uygulanmıştır (WHO, 2021). Türkiye özelinde ise 04-10 Aralık

2021 tarihleri arasında toplam vaka sayısı 9.002.968 kişiyi bulmuş, ölüm sayısı ise 78.778'e ulaşmıştır.

4.3. Türkiye Dış Ticaret Verileri ve Covid-19

Dış ticaret işlemleri pandeminin de etkisi ile son iki yıl içerisinde çeşitli kısıtlama ve belirsizliklere maruz kalmıştır. Aşı çalışmaları ve insanların virüs ile yaşamayı öğrenmeye başlamaları bu belirsizliklerin önünü kesmiş ve başta taşımacılık olmak üzere birçok sektörde işlem hacimleri artarak devam etmiştir. Aşağıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere ülkemiz dış ticaret istatistikleri özellikle pandeminin de etkileri ile 2020 yılında değişkenlik göstermiştir.

Tablo 4.1. Yıllara Göre Dış Ticaret (2013-2020)

Yıllar	İhracat		İthalat		Dış ticaret dengesi	Dış ticaret hacmi	İİKO
	Değer	Değişim (%)	Değer	Değişim (%)	Değer	Değer	(%)
2013	161 480 915		260 822 803		-99 341 888	422 303 718	61.9
2014	166 504 862	3.1	251 142 429	-3.7	-84 637 567	417 647 291	66.3
2015	150 982 114	-9.3	213 619 211	-14.9	-62 637 098	364 601 325	70.7
2016	149 246 999	-1.1	202 189 242	-5.4	-52 942 243	351 436 241	73.8
2017	164 494 619	10.2	238 715 128	18.1	-74 220 509	403 209 747	68.9
2018	177 168 756	7.7	231 152 483	-3.2	-53 983 726	408 321 239	76.6
2019	180 832 722	2.1	210 345 203	-9.0	-29 512 481	391 177 924	86.0
2020	169 637 755	-6.2	219 516 807	4.4	-49 879 052	389 154 562	77.3

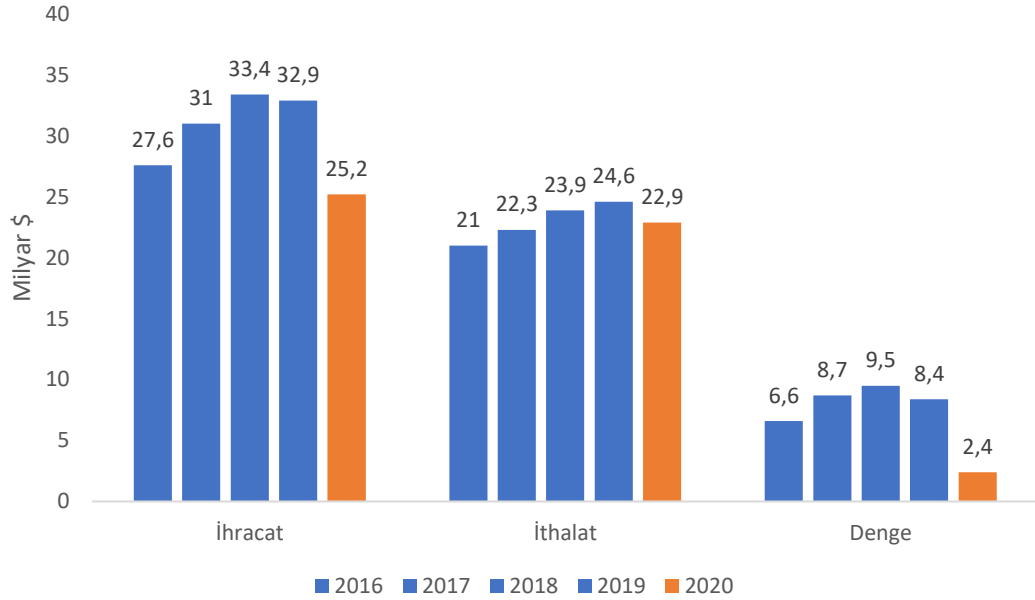
Kaynak: (TÜİK, 2021)

*Değer: Bin ABD \$

*İİKO: İthalatın ihracatı karşılama oranı

Tabloda özellikle 2020 yılında ihracat değerlerinde düşüş yaşandığı ve ithalat değerlerinin bir önceki yıla göre arttığı gözlenmektedir. Covid-19 un küresel ticaretteki etkileri özellikle taşımacılık sektöründe ciddi bir ihracat payı olan ülkemizde de hissedilmiştir. 2013 yılından itibaren kademeli olarak artan ihracatın ithalatı karşılama oranı pandeminin de etkisiyle bu dönemde bir miktar azalmıştır.

Tabloya ek olarak pandemiden en fazla etkilenen sektörlerden olan hizmet sektörü 2019'un sonunda başlayan ve dünyayı etkisi altına alan COVID-19 salgınının etkisiyle çeşitli dalgalanmalar yaşamıştır.

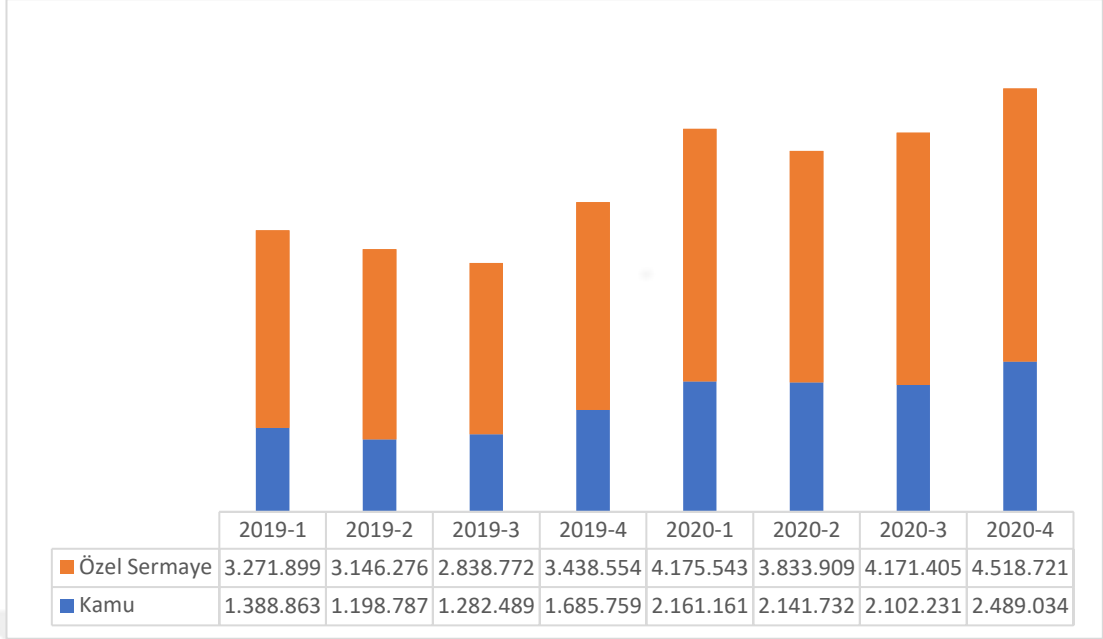

Şekil 4.1: Hizmet İhracatı, İthalatı ve Denge 2016-2020

Kaynak: (TÜİK, 2021)

Ülkemiz hizmet ihracatı 2019 yılında 32,9 milyar dolar iken 2020 yılında %23,4 azalış göstererek 25,2 milyar dolar olmuştur. Hizmet ithalatı ise 2019 yılında 24,6 milyar dolar iken 2020 yılında %6,9 azalarak 22,9 milyar olmuştur. Dış ticarete önemli bir kalem olan taşımacılık işlemleri 2020 yılında toplam hizmet ihracatının %64,6 gibi bir kısmını oluşturdu (TÜİK, 2021).

İkinci Dünya Savaşı'ndan bu döneme görülen en büyük küresel kriz olarak nitelendirilen Covid-19 salgınının meydana getirdiği zorlu şartlar bütün sektörleri etkilemiştir. Özellikle Türkiye'nin dış ticarete konu yüklerinin büyük kısmının limanlardan geçtiği düşünülürse taşımacılık da salgından etkilenen sektörlerin başında gelmiştir. Çin üzerinden ithal girdi ile mal tedarikinde bulunan ülkemiz Avrupa'ya önemli miktarda ihracat yapmaktadır. Pandeminin yıkıcı etkilerinin azaltılması başta taşımacılık sektörü olmak üzere ihracat kalemlerinde ciddi olumlu etkiler meydana getireceği düşünülmektedir.

Şekil 4.2: Katılım Bankaları Akreditif İşlem Riskleri (2019 -2020)

Kaynak: (TKBB, 2022)

Katılım bankalarının akreditifli işlem riskinin pandeminin başlangıç noktası olan 2019 ile 2020 yılı sonuna kadar geçen sekiz çeyrekteki verileri Türkiye Katılım Bankaları Birliği bilanço raporları arşivinden temin edilerek incelenmiştir. Özellikle kısıtlamaların küresel anlamda arttığı 2020 yılı ikinci çeyreğinde özel sermayeli katılım bankaları işlem risk bakiyelerinde düşüş gözlenmiştir. Kamu katılım bankaları açısından ise 2020 yılı ikinci ve üçüncü çeyrek rakamları benzer seyretmiştir. Kısıtlamaların gevşediği 2020 yılı son çeyreğinde hem kamu hem özel sermayeli katılım bankaları işlem risk bakiyelerinde ortalama %12’lik artış meydana gelmiştir.

4.4. Covid-19’un Katılım Bankaları Dış Ticaret İşlemleri Üzerinde Etkileri Hakkında Uzman Değerlendirmeleri

Pandemi sürecinin dış ticaret işlemleri üzerindeki kaçınılmaz etkileri finans sektörünün uzmanları ile gerçekleştirilen derinlemesine mülakatlar ile ele alınmıştır. Altı katılım bankası yöneticisi ile yapılan görüşmeler sonrasında değerlendirme yapmaya imkân sağlayan bilgiler elde edilmiştir.

Nitel araştırmalarda sıklıkla kullanılan yöntemlerden biri olan derinlemesine mülakatta alanında uzman kişilere açık uçlu sorular sorulur; uzmanların tecrübe, bilgi ve deneyimleri sayesinde verdiği cevaplar dinlenir, cevapların kaydedilmesi sayesinde

incelenmesi sağlanır. Derinlemesine mülakatı genel olarak üç başlık altında inceleyebiliriz (TÜSSİDE, 2021).

Mülakat: Katılımcıların bir konu hakkındaki düşüncelerini, yorumlarını, deneyimlerini ve kendi bakış açılarını aktarmasına imkân sağlayan bir yöntemdir. Nitel araştırmalarda sıklıkla kullanılan bu yöntemde bir konunun yapısı ve biçimi tümevarım tekniğiyle detaylı şekilde incelenir.

Yarı-yapılandırılmış Mülakat: Araştırmacı, bir konu hakkında önceden hazırlanmış olduğu soruları katılımcıya sorar. Görüşme esnasında soruların soruluş biçimi ve sırası değiştirilebileceği gibi konunun ilerleyişine göre araştırmacı tarafından ilave sorular sorulabilir veya soru çıkarılabilir.

Yapılandırılmış Mülakat: Genellikle katılımcı tarafından şekillenen bu yöntemde araştırmacı belli bir konu ile görüşmeyi başlatır. Katılımcı, görüşmenin gidişatını belirleyen kişidir ve varsa görüşmeyle alakalı farklı konu başlıkları açabilme yetkisine sahiptir.

Tez çalışmamız sırasında gerçekleştirdiğimiz derinlemesine mülakatlarda daha önceden hazırlanmış olduğumuz açık uçlu sorular katılımcılara sorulmuş ve görüşmenin gidişatına göre sorular ana konu çerçevesi içerisinde çeşitlendirilmiştir. Katılımcıların tecrübe, yorum ve düşüncelerinin aktarıldığı yarı-yapılandırılmış esnek bir görüşme yöntemi gerçekleştirilmiştir.

Selim Akbaş Bey ile Yapılan Görüşme:

Akreditif uzmanlığı sertifikası (CDCS) bulunan ve uzun yıllardır Dış Ticaret alanında çalışmakta olan Vakıf Katılım Bankası Dış İşlemler Operasyon Müdür Yardımcısı Selim Akbaş Bey ile gerçekleştirilen video konferans görüşmesi sonucu çıkarmış olduğumuz notları soru cevap şeklinde bilgilerinize sunarız.

Soru 1: Katılım Bankaları Dış Ticaret işlemleri özelinde Covid-19 ‘dan ne derecede etkilenmiştir?

Öncelikle Covid-19 süreci bildiğimiz gibi 2019 yılı sonlarında Çin’de görülen bir vaka ile başladı. Başlarda çok fazla dikkate alınmadı. Açıkçası biz de ülke olarak çok dikkate almadık ancak 2020 şubat ayından itibaren Avrupa başta olmak üzere Rusya, Amerika, Güney Ameri kıtasında bazı ülkelerde vaka

sayılarının görülmesi ile durum ciddiyetini arttırdı ve salgın olarak adlandırılmaya başlandı. Salgında ortaya birçok olumsuz durum çıktı. En nihayetinde salgın demek aslında bir kriz demektir. Bu salgından dünya nasıl etkilendi diye düşünürsek gerek istihdam tarafında gerek tedarik sürecindeki aksaklıklarla ciddi anlamda etkilendi. Dış ticarete gelecek olursak aslında tedarik zincirinin bozulması otomatik olarak dış ticareti etkiledi. Küreselden ziyade yerel kaynaklara odaklanma söz konusu oldu. Kaynaklar kıt ve insan kaynağı da salgınla süreçten olumsuz etkilendi. Taşımacılık sektörü maliyelerinde de artmasıyla süreçten en çok etkilenen sektörlerden birisi oldu. Biliyorsunuz ki taşımacılık sektörü dış ticarete çok önemli bir sektör. Özellikle hava ve denizyolu taşımacılığı sektörde büyük bir paya sahip. Çoğu ülke başlarda hava taşımacılığını kapattı. Dünyada en fazla ihracat yapan ülkelerden olan Çin bile bir dizi kısıtlamalara gitti ve ihracat oranları düştü. Bu yüzden kriz diyoruz aslında, çeşitli kuruluşların yayınladığı endekslere bakacak olursak mevcut durumun 2. Dünya Savaşı sonrası en büyük kriz olduğunu söyleyebiliriz. Bu durum insanlar arasında korku ve paniği tetikledi. İnsanların içine kapanması ve salgına uyum sağlamaya çalışması ekonomiyi önceliklerin dışına itti. Bankacılık bildiğimiz üzere para transferinin yanında farklı hizmetler de sağlıyor. Akreditif ve vesaik işlemleri de bu hizmetlerden bazılarıdır. Akreditif açılışları, vesaiklerin tahsili, teslimi hepsi bankaların dış ticaret işlemleri altında verdiği hizmetlerin bir parçası. Covid-19 sürecinde bankaların dış ticaret hacimleri doğal olarak düştü. Fonlamalar azaldı, finansman olanakları düştü. Katılım bankalarını da dış ticaret işlemleri anlamında konvansiyonel bankalardan ayırmak çok mümkün değil. Hatta konvansiyonel bankalar süreçten ne kadar etkilendi ise katılım bankaları en az o kadar etkilenmiştir. Nedeni katılım bankalarının tamamen ticareti fonlamaya odaklanmasıdır diyebiliriz. Bankalar bu süreci çabuk atlattı diye düşünüyorum. Şubat ve mart aylarında krizden etkilenilse de başta kamu bankaları olmaz üzere çok hızlı önlemler alındı. Kriz masaları oluşturuldu, iş birimlerinin bir araya gelmesi ile olası senaryolar analiz edildi ve beklenilmeyen şekilde Nisan ve Mayıs gibi toparlanmalar başladı diyebiliriz.

Soru 2: Pandemi sürecinin ortaya çıkardığı artı ve eksiler nelerdir?

Sürecin artıları içerisinde bankaların almış olduğu hızlı aksiyonlar ve sistemlerin kriz ortamına ne denli hazır olduğunun tespit edilmesi gösterilebilir. Özellikle çalışanlar uzaktan çalışılabileceğinin farkına vardılar. Bu belki uzun yıllar sonrası için hayal edilirken bir anda salgınla bu duruma maruz kalındı. Çalışanlar bu duruma çok çabuk uyum sağladı. Katılım bankaları başta olmak üzere bankacılık sektörü bu noktada çok iyi bir sınav verdi diye düşünüyorum. Çoğu banka acil eylem planları oluşturdu, uzaktan çalışma modellerine geçildi. Biz de Vakıf Katılım olarak zorunlu işler haricinde çoğu operasyonel süreci uzaktan çalışma ile gerçekleştirebilir duruma geldik. Bu durum aslında salgın sayesinde gerçekleşti. Salgın olmasaydı böyle bir durumun gerçekleşme olasılığı en azından yakın gelecekte çok olası değildi. Tabi ne kadar olumlu dersiniz orası tartışılır, bunu zaman gösterecek.

Soru 3: Pandemi sürecinin Dış Ticaret İşlemlerinde meydana getireceği dijital dönüşüm ve yenilikler neler olacaktır?

ICC (Milletlerarası Ticaret Odası) tüm dünya ülkelerinin kendi ticaret odalarının üye olduğu, dünya ticaretine yön veren bir örgüt. Örgüt bir araya gelerek kurallar hazırlıyor ve dünya ticaretinin gelişimi için uğraşıyorlar. Üye ülkeler ve kuruluşlar da bunlara uyuyor. Salgın sürecinde ICC önemli bir aksiyonla Covid-19'u mücbir sebep (force majeure) kapsamına aldı. Yani Covid-19'u ICC kurallarındaki mücbir sebep statüsüne dahil edebiliyorsunuz. Bankalar akreditif işlemleri gerçekleştiriyor. Örnek bir banka akreditif ödemesi gerçekleştirecek ancak banka Covid-19'dan dolayı bir kısıtlamaya gittiyse mücbir sebebe dayandırarak ödemeyi erteleyebilir hale geldi. Bankalar açısından olumlu bir yenilik oldu ama öte yandan nakliye sorununu tetikledi. Nakliye işlemi gerçekleşiyor, mallar bir yerden bir yere taşınıyor fakat işleme aracılık eden bankalar mücbir sebepten dolayı işleme aracılık edemiyor veya erteliyor. Öte yandan DHL, TNT gibi taşıma firmaları vesaikleri gecikmeli getirmeleri sıkıntılara neden oldu Bunlar tedarikçiler ve ithalatçılar için önemli detaylar. Mal gelmiş ama vesaik teslim alınamadığı için gümrükte bekliyor, ekstra masraflara neden oluyor.

Telex bu noktada dijital dönüşüm için bir başlangıç oldu diyebiliriz. Eskiden nadir olarak kullanılsa da pandemi sürecinde sıklıkla kullanılmaya başlandı.

İhracatçı malını yüklüyor telex yöntemiyle yani bir mesajla alıcıya malların konşimento olmaksızın teslim edilmesini talep ediyor. Cezayir gibi ülkeler örneğin belgelerin fiziki olarak gönderiminden ziyade e-posta ile fotokopi şeklinde gönderilmesini ve telex ile mesaj çekilmesini talep etmeye başladılar. ICC de yıllardır dış ticaret alanında dijitalleşmeye yönelik adımlar atıyor. E-Ucp de bunlardan birisi ancak taşımacılık sektörü ortak bir platforma ve elektronik belge düzenlemeye çok hazır olmadığından hızlı bir dönüşüm sağlanamadı. İleride dijital dönüşüm için bu bir engel değil çünkü süreç bu noktaya doğru gidiyor. Kaydı paranın çok fazla rağbet görmediği bir blockchain dönemine giriyoruz. Blokchain ile akreditif açan bankalar var. Swift şu an bankalar arasında en güvenilir mesajlaşma ve işlem ağı diyebiliriz. Blokchain teknolojisinin de swift gibi yaygınlaşabilmesi için bankaların iletişimde oldukları muhabirleri ile bu ağı kurmaları gerekiyor. Tek tek iki banka arasında bu entegrasyonu sağlayıp akreditif açan bankalar oldu ancak bu yaygın bir kullanıma geçemedi. Dünyadaki bankaların bir şekilde bu sisteme entegre olması gerekiyor ki kullanımı yaygınlaşsın. Özellikle Çin entegrasyon sağlamadığı sürece blokchainin bankalarda yeri olacağını düşünmüyorum. Oyunun Amerika ve Çin gibi temel aktörleri var ve bunlar sisteme onay verirse dijital dönüşüm mutlaka sağlanacaktır diye düşünüyorum. Swift blokchaine bir şekilde entegrasyon sağlarsa yılların getirmiş olduğu birikimle muazzam bir kazanım olur düşüncesindeyim. Covid-19 tüm bu süreçleri hızlandırdı ve dijital dönüşüm kaçınılmaz diyebiliriz.

Şenay Arslantaşlı Hanım İle Yapılan Görüşme:

İstanbul Üniversitesi İngilizce İşletme mezunu olan Şenay Arslantaşlı uzun yıllar Türkiye Finans Katılım Bankası'nda Dış Ticaret yönetmenliği yaptıktan sonra 2018 yılından itibaren Ziraat Katılım Bankası'nda Dış Ticaret Müdürü olarak görev yapmaktadır. Bahçeşehir Üniversitesi'nde işletme MBA yapan Şenay hanımın aynı zamanda CDCS sertifikası da bulunmaktadır.

Soru 1: Katılım Bankaları Dış Ticaret işlemleri özelinde Covid-19 ‘dan ne derecede etkilenmiştir?

Pandeminin ilk döneminde, özellikle nisan ve mayıs aylarında işlem hacimlerinde düşüşler yaşandı ancak sonrasında olumsuz bir durum yaşanmadı hatta işlemler artarak devam etti. Başlarda bütün dünyanın kapanması hacimleri düşürdü diyebiliriz. Örneğin İtalya’da gümrükler kapandı, DHL çalışmadı, vesaikler gelmeyince mallar çekilemedi gibi birçok sıkıntı yaşandı ama süreç hızlı bir şekilde toparlanmaya gitti. İnsanlar ve şirketler bu durumun geçici olduğunu düşünseler de işler planlandığı gibi gitmedi. Ticaret devam etmek zorunda olduğu için haliyle toparlanmalar da yaşandı. Biz de Ziraat Katılım olarak büyüyen bir banka olduğumuzdan işlemlerimiz istikrarlı bir şekilde artıyordu. Pandeminin başlarındaki kısa süreli düşüştten sonra işlem hacimlerimiz artmaya devam etti. Önceki yılın ortalamasının üzerinde olduğumuzu söyleyebilirim.

Soru 2: Pandemi sürecinin ortaya çıkardığı artı ve eksiler nelerdir?

Artılarını sıralayacak olursak;

- *Evden çalışmanın personel motivasyonuna olan katkısı*
- *Verimliliği arttırması*
- *Sosyalleşmenin önemi ve ekip olmanın ruhunun daha iyi kavranması*

Eksilerine değinecek olursak;

- *Vesaik gönderimi teslim alımı gibi fiziki işlemlerin yürütülmesinin zorlaşması*
- *Ofiste sürekli personel bulundurmak zorunda olunması*
- *Postalama işlemlerindeki aksaklıklar*
- *Yeni işe başlayan personellerin eğitim ve adaptasyon sürelerinin uzaması diyebiliriz.*

Soru 3: Pandemi sürecinin Dış Ticaret İşlemlerinde meydana getireceği dijital dönüşüm ve yenilikler neler olacaktır?

Öncelikle uzaktan çalışma sistemi majör bir değişiklik oldu. Skype üzerinden toplantı ve eğitimler gerçekleştirdik. Gelişim tarafı online alana taşındı artık ve bu durumun kalıcı hale geleceğini düşünüyorum. Bu durumun personeller açısından ciddi bir verimlilik oluşturduğu düşüncesindeyim. Pandeminin

kalıcı etkileri bunlar olacak. İletişim ve verimlilik açısından hibrit bir sisteme geçilmesi ve personellerin dönüşümlü olarak uzaktan çalışmaya uyarlanması sağlıklı olacaktır.

Süreçle birlikte işlemlerimizin önemli bir bölümünü dijital ortama taşımaya başladık. Daha önce posta ile gönderim sağlıyorduk, e-imza kullanmıyorduk, bu süreçte e-imza kullanmaya başladık. Örneğin ihracat ihbarları için bir sistem geliştirmesi yaptık. Haftada sadece bir gün ofise gelmesi yeterli oluyor. Eskiden bu süreç çok daha meşakkatliydi. Neyi nasıl dijitale taşırsınız bunu tartışıyoruz. Pandemi süreci bizi bu anlamda önemli şekilde hızlandırdı.

Ayşe Öztürk Hanım ile Yapılan Görüşme:

Uluslararası Balkan Üniversitesi'nden mezun olan Ayşe Hanım Emlak Katılım Bankası'nda Uluslararası Transferler Uzmanı olarak görev yapmaktadır.

Soru 1: Katılım Bankaları Dış Ticaret işlemleri özelinde Covid-19 'dan ne derecede etkilenmiştir?

Biz Emlak Katılım olarak Covid-19 sürecinde ciddi bir aksaklık yaşamadık. Mart ayında salgının ülkemize gelmesiyle beraber hızlı bir aksiyon alarak uzaktan çalışmaya başladık. Bu konuda bilgi sistemlerimiz sürece çok hızlı uyum sağladı. Evlerimizden ofis ortamında çalışır gibi çalışmaya devam ettik. Monitörlerimizi evlerimize götürdük. Ofis telefonlarımız cep telefonlarımıza yönlendirildi. Yani iş yapış şekli anlamında bir kayıp yaşamadık. İşlem hacmi anlamında sınırların kapatılması döneminde bir sıkıntı yaşamıştık. İşlem sayılarımız düşüşler oldu. Çin'le veya çeşitli Avrupa ülkeleri ile yazışmalarımızda bazı sıkıntılar yaşadık. Swift mesajlarının cevaplanmaması gibi durumlarla karşılaştık. Haftalarca Belçika'daki bir bankanın dış işlemler birimine ulaşamadığımızı hatırlıyorum. Bu bahsettiklerim ilk kapanma süreci olan mart ve nisan aylarında gerçekleşti. Bankamız özelinde bu iki aylık azalış sonrası işlem sayılarımızın arttığını söyleyebiliriz.

Soru 2: Pandemi sürecinin ortaya çıkardığı artı ve eksiler nelerdir?

Artılar için uzaktan çalışma sistemine çok hızlı adapte olunması, eksiler içinse transfer işlemlerindeki kısa dönemli bir yavaşlamanın müşteriler nezdinde olumsuz bir izlenim yaratması diyebilirim. Bankamız olarak bunun haricinde bir sıkıntı yaşamadık.

Soru 3: Pandemi sürecinin Dış Ticaret İşlemlerinde meydana getireceği dijital dönüşüm ve yenilikler neler olacaktır?

Transfer işlemleri tarafında çok fazla değişiklik olacağını düşünmüyorum. Transfer süreci yeterince dijital şekilde gerçekleşiyor. Akreditif işlemleri için bir dijital dönüşüm gerçekleştirilebilir. Bildiğiniz üzere akreditif işlemleri daha fazla manuel ve operasyonel işlem gerektiriyor. İlerleyen zamanlarda evrakların fiziki olarak teslim alınması ve incelenmesi yerine dijital ortamda kontrollerinin gerçekleştirilmesi sağlanabilir.

Transfer işlemleri için moneygram (ödeme sistemi) anlaşması yapıyoruz. Şu an test aşamasındayız ve önümüzdeki süreçte bunu canlı ortama aktaracağız. Bu konuda ciddi bir talep var. Özellikle yurtdışından ülkemize çalışmaya gelenler bu ödeme sistemine ilgi gösteriyorlar. Örneğin Türkmenistanlı biri ülkemize çalışmak için geliyor ve ailesine para göndermek istiyor. Gerçek kişiler için günlük 10.000 dolara kadar ülkesine para gönderebilecek. Ülkemiz vatandaşı olmasına gerek olmadan sadece pasaportu ile başvurması yeterli olacak. Herhangi bir şubemize giderek moneygram ile para transferi yapmak istediğini belirtecek. Eğer OFAC (Yabancı Varlıkları Kontrol Ofisi) listelerinde yasaklı bir kaydı bulunmuyor ise pasaport bilgileri ile para gönderimi gerçekleştirebilecek. Transfer sonrası bir referans oluşacak. Bu referansı müşteri ile paylaşacağız. Müşteri referansı Türkmenistan'daki parayı çekecek kişiye gönderecek. Bu kişi de Türkmenistan'daki moneygram anlaşması olan herhangi bir banka veya ödeme kuruluşundan parayı çekebilecek.

Bayram Parlayüksel Bey İle Yapılan Görüşme:

Okan Üniversitesi'nde işletme MBA'i bulunan Bayram Parlayüksel Bey uzun bir süre özel sektörde çalıştıktan sonra iş hayatına katılım bankacılığı alanında devam etmiştir. KuveytTürk Katılım Bankası'nda Dış Ticaret ve Hazine Operasyonları Yöneticisi olan Bayram beyle yapmış olduğumuz mülakata dair soru ve cevapları bilgilerinize rica ederiz.

Soru 1: Katılım Bankaları Dış Ticaret işlemleri özelinde Covid-19 ‘dan ne derecede etkilenmiştir?

Katılım bankaları veya konvansiyonel bankalar olarak ayırmam pek mümkün değil. Covid-19’la birlikte bütün bankaların dijitalleşme oranı arttı. Kendi bankamızdan yola çıkarsak biz ekranlarımızı dijitalleştirmeye başladık. İnternet bankacılığını daha fazla geliştirme imkânı bulduk. 2030’u 2020 yılında yaşamaya başladık diyebiliriz aslında. Pandemi bu zorunluluğu getirdi. Bunlar pandeminin getirdiği artılar olarak değerlendirilebilir. Olumsuz yönlerine bakacak olursak hızlı bir geçiş yaşanmasını, bilgisayar temininin zorlaşmasını verebiliriz. Sonradan uzaktan çalışmanın daha efektif olduğu anlaşıldı. Özellikle dış ticaret operasyon işlemlerinden bahsediyorum. Şu anda %33 oranında dönüşümlü çalışıyoruz. Başlarda vesaiklerden dolayı bu oranda bir dönüşümlü çalışma vardı ancak sonrasında kuruma alışmak adına da bu yöntemi sürdürmeye devam ettik.

İthalat ve ihracat hacimlerimizde Covid-19 kaynaklı bir etki olmadı. Nöbet sistemi sayesinde operasyonlara aynı şekilde devam edebildik. Bir iki aylık bir yavaşlama dünya genelinde oldu ancak sonrasında en azından bizim açımızdan her şey normale döndü.

Soru 2: Pandemi sürecinin Dış Ticaret İşlemlerinde meydana getireceği dijital dönüşüm ve yenilikler neler olacaktır?

Meydana getireceği dememek lazım aslında, neleri meydana getirdi demek lazım. Biz sürecin başında önlemlerimizi almaya başlamıştık. Tamamen müşterilerin şubeye hiç gitmeyeceği bir şekilde işlemlerini gerçekleştirebileceği bir ortam için çalışıyoruz. Maksadımız müşterilerin bütün ihtiyaçlarına internet ortamında ulaşabilmeleri ve internet şube üzerinden işlemlerini gerçekleştirebilmeleri diyebiliriz. Şu anda ihracat işlemleri veya transfer işlemleri tamamen internet şubede mevcut. Müşteri yaptığı bir ihracat işlemini burada listeleyebiliyor, taraflarını kontrol edebiliyor ve dhl numarasını kontrol edebiliyor. Transfer işlemleri için de Swift-Gpi dediğimiz transferin uçtan uca takibi yöntemi ile müşterilerimiz transfer aşamalarını an be an takip edebiliyor. Bu takip üzerine dijital süreçleri hızlandırdık. İnşallah bundan sonra müşterilerimizin işlem

başlatabiliyor hale gelmeleri için çalışacağız. Mesela bir ek ibrazı direk olarak müşterinin kendisinin başlatabilmesi, bir akreditif işlemindeki rezervin online sistemde müşteri tarafından kabul edilebilmesi ya da rezerv bilgilendirmesi gibi çalışmalarımız devam edecek.

Ben önümüzdeki 5-10 yıl içerisinde blokchain teknolojisi ile dış ticaretin dönüşeceğini düşünüyorum.

Soru 3: Blokchain teknolojisinin dış ticaret sektöründe bir geleceği olduğunu düşünüyor musunuz?

Tabiki, yapmış olduğumuz araştırmalarda blokchain teknolojisine ilk uyum sağlayacak sektörlerden birinin dış ticaret olacağını gördük. Akıllı kontratlar dış ticarete kullanılabilir yöntemlerdir. Şu anda 1940 yılındaki ticaretin aynısı gerçekleştiriliyor. Yurtdışına fiziki olarak vesaikler gidiyor ve geliyor. Bu sistem değişmek durumunda. Değişmesi için önünde bazı engeller bulunuyor. Devletler bu konuda hantal davranıyorlar. Her ne kadar ödemesini bitcoin ile değil de swift sistemi ile gerçekleştirse de İş Bankası blokchain ile örnek işlemler gerçekleştirdi. İki aylık işlemi iki günde bitirdiler. Bunun uygulanabilir olduğu görüldü. Devletler mutlaka sistemlerini güncelleyecektir. Akıllı kontratlar da blokchain teknolojiyle beraber dış ticaret işlemlerine uygulanacaktır diye düşünüyorum. Şu anda eski ve ilkel yöntemler kullanıyor.

Swift de bu konuda kendisini yenilemeye çalışıyor. İleride devletler kendi dijital paralarını basarlarsa daha güvenilir bir ortam oluşur ve blokchain teknolojisine olan güven artar. Devletler şu an için çok sıcak bakmasa da süreç bizleri o noktaya doğru götürüyor. Devletleri devlet yapan para basma yetkileri, resmî belge düzenleyebilmeleri, bütün yetkiler kendilerinde diyebiliriz. Devlet aslında para ve mülkiyet üzerindeki yetkilerinin kaybetmek istemiyor. Ben yine de dış ticaret işlemlerinin yakın zamanda dijital anlamda iyi noktalara geleceğini düşünüyorum.

Biz sektör çalışanları olarak bu gelişmelerden en fazla etkilenecek tarafız aslında. Şu anda kontroller operasyonel olarak bizler tarafından gerçekleştiriliyor. Akıllı kontratlar gelmiş olsa bu kontroller sistem üzerinden gerçekleştirilecek. Biz operasyon çalışanları olarak dış ticaretin nasıl

dönüŖeceđini iyi analiz etmek zorundayız. Yetkinlik dönüŖümü konusunda ciddi adımlar atmalıyız. Biz banka olarak bu adımları atmaya başladık. İleride dış ticaret işlemlerinin robotlarla veya belge okuma teknolojileriyle gerçekleştirilebileceğini düşünürsek bu durum personel sayılarını azaltacaktır. Bu durumda bizim dış ticaret bilgimiz danışmanlık üzerine gelişecek. Artık işlemleri müşteriler girmeye başlayacak, bizler veri girmek veya kontrol sağlamak yerine ilişkilerin yönetilmesi, danışmanlık sağlanması, müşterilerin bilgilendirilmesi gibi konularda ihtiyaç duyulan bireyler haline geleceğiz. Olması gerekenin de bu olduğuna inanıyoruz.

Arda Bilgin Bey ile Yapılan Görüşme:

Albaraka Türk Katılım Bankası Tahsil Vesaik Servisi Yöneticisi Arda Bilgin Bey ile yapmış olduğumuz görüşme detaylarını bilgilerinize rica ederiz.

Soru 1: Katılım Bankaları Dış Ticaret işlemleri özelinde Covid-19 ‘dan ne derecede etkilenmiştir?

Dış ticaret işlemleri özelinde özellikle az gelişmiş ülkelere yapılan vesaikli işlemlerde uluslararası kurye dağıtımlarının aksamamasından ve bankaların uzun süre kapalı kalmasından ötürü bazı operasyonel zorluklar yaşanmıştır. Bunun haricinde gelişmiş ülkelerle yapılan işlemlerde veya genel işlem hacminde bir olumsuzluk gözlemlenmemiştir.

Soru 2: Pandemi sürecinin ortaya çıkardığı artı ve eksiler nelerdir?

Sürecin evden esnek çalışmaya geçişi hızlandırma ve yaygınlaştırma anlamında olumlu etkisi olduğu kanaatindeyim. Buna karşın ofiste daha az zaman geçirilmesi sebebiyle özellikle yeni işe başlayan arkadaşlarımızda işe aidiyet, çalışma arkadaşları ile kaynaşma ve işi öğrenme noktalarında problemler yaşanmıştır.

Soru 3: Pandemi sürecinin Dış Ticaret İşlemlerinde meydana getireceği dijital dönüşüm ve yenilikler neler olacaktır?

Pandemi sürecinde yüz yüze temastan kaçınmanın zaruri hale gelmesiyle bankalar, müşterilerinin dijital kanallardan işlemlerini gerçekleştirebilmeleri için kafa yormaya başladılar. Covid-19’un tetiklediği bu süreç yakın gelecekte şubelerin küçülmesi, form değiştirmesi veya

kapanması sonuçlarına yol açabilecektir. Bu da dijital şubelerin yaygınlaşmaya başlayacağına işaret ediyor. Maliyetleri daha düşük olan dijital kanalların kullanımı kaçınılmaz şekilde artacak ve e-imza ya da e-teyit yönteminin yaygınlaşmasıyla kâğıt materyalle talimat dönemi neredeyse tamamen sona erecektir.

Dış ticaret işlemleri de yukarıda bahsettiğim dönüşümden mutlaka etkilenecektir. İlave olarak daha önce dijital kanallardan verilmeyen vesaik mukabili ihracat, akreditif vesaik gönderim süreci gibi işlemler artık müşterilerin de sürece dahil edilmesiyle dijital kanallardan gerçekleştirilebilecek diye düşünüyorum.

Cesur Dinçer Bey ile Yapılan Görüşme:

Türkiye Finans Katılım Bankası Dış Ticaret Birim Yöneticisi Cesur Dinçer Bey ile yapmış olduğumuz görüşmeyi bilgilerinize rica ederiz.

Soru 1: Katılım Bankaları Dış Ticaret işlemleri özelinde Covid-19 ‘dan ne derecede etkilenmiştir?

İş Bankası ve Ziraat Bankası gibi bankaların pandeminin başlarında ciddi anlamda zorlandıklarını düşünürsek katılım bankalarının süreci daha sağlıklı geçirdiğini söyleyebiliriz. Katılım bankaları özellikle sistemlerinin daha yeni olması, hızlı reaksiyon göstermeleri ve uzaktan çalışmaya çabuk uyum sağlayabilmeleri sayesinde bu süreçte olumlu bir sınav verdiler diyebilirim. Üretimden lojistiğe birçok alanda kısıtlamalara ve daralmalara gidilen bu dönemde, işlem hacimlerinde ilk başta ister istemez düşüşler yaşandı. Kısa süreli bu düşüşler dünya genelinde yaşandı ancak ekonominin dinamikleri gereği bu süreç çok uzamadı. Bizim banka olarak dış ticaret işlemlerinde eski hacimimizi yakalamamız ve üzerine çıkmamız kısa sürdü.

Soru 2: Pandemi sürecinin ortaya çıkardığı artı ve eksiler nelerdir?

En başta uzaktan çalışmanın hayatımıza bir şekilde girmiş olmasını artılara ekleyebiliriz. Uzaktan çalışma sadece bir konfor alanı sağlamanın dışında bankalar için personel maliyetinin ve ofis giderlerinin düşmesine de olanak sağladı. Diğer yandan dijitalleşmenin önemini bir kez daha görmüş olduk.

Projeler üretilmeye ve sistemler dijitalleşmeye başladı. Dış ticaret işlemleri için farklı uygulamalar deniyordu ancak süreç çok yavaş ilerliyordu. Buradaki bürokrasiyi azaltmak ve ticareti hızlandırmak konusunda pandemiyle birlikte bankalar hem sistemlerini sürece uyarladılar hem de operasyonel süreci arttırdılar. Aslında tüm bunları sektör paydaşları için birer artı olarak düşünmek gerekiyor.

Soru 3: Pandemi sürecinin Dış Ticaret İşlemlerinde meydana getireceği dijital dönüşüm ve yenilikler neler olacaktır?

Dijital dönüşümün pandeminin ilk günlerinden itibaren başladığını söylemek mümkün. Elektronik imzanın yaygınlaşması, sistem altyapılarının geliştirilmesi, mobil şubelerin rolü ve etkinliğinin artırılması gibi birtakım değişimler yaşandı. İlerleyen dönemde hem nakliye tarafının hem de bankaların operasyon sürecinin minimum sürelerle çekileceğini düşünüyorum. Büyük firmalar ve büyük bankalar birbirlerinin sistemlerine entegre olma çalışmasına girdiler. Tabii bu, hukuki altyapının da uygun hale getirilmesi ihtiyacını ortaya çıkardı. Eğer gerekli düzenlemeler sağlarsa işlem süreleri 10 dakikaya kadar düşebilecek. Örneğin bir firma kendi işlemini kendisi başlatıp sürecin sonuna kadar sistem üzerinden kontrol ederek gerekli noktalarda aksiyon alma şansı yakalayacak. Bu durum operasyonel süreçleri en aza indirecek.

Blokchain teknolojisinin de özellikle akreditif ve diğer ödeme yöntemlerinde kullanılabilirliği ciddi anlamda konuşuluyor. Blokchain zaten doğası itibariyle güven ifade ediyor. Bu durum bankacılık için hem bir fırsat hem de risk teşkil ediyor. Blokchainin güvenlik zinciri bankalar için bir fırsat ancak bu teknoloji ile finans sektörü baştan tasarlanabilir. Bu teknolojiyi deneyen bankalar var ancak hayata geçirilmesi biraz zaman alabilir. Bunu ilk hayata geçiren banka da sektörde öncü olur diyorum. Öncü olmak demişken iş sadece girişimle veya denemeyele bitmiyor. Dünya ticaretinin mimarı Amerika ve Çin'dir. Çin'in en büyük müşterisi Amerika, Amerika'nın da Çin'dir. Hal böyleyken bu teknolojinin geleceği de aslında bu iki ülkenin elinde diyebiliriz. Bu teknolojinin hayata geçmesi demek finans teknolojilerinin dijital dönüşümünün gerçekleşmesi demek. Süreç buraya doğru gidiyor. İleride tek

bir para biriminin kullanılacağını düşünüyorum. O yüzden bu teknoloji için hazırlıklı olunması gerektiği kanaatindeyim.

4.5. Uzman Değerlendirmelerinin Özetlenmesi

Sektör temsilcileri ile yapmış olduğumuz görüşmeleri özetleyecek olursak öncelikle Covid-19 salgınının, görüşme yapılan bütün katılım bankalarının dış ticaret birimlerini etkilediği sonucu ortaya çıkmıştır. 2019 yılında başlayan salgının etkileri özellikle 2020 yılı bahar aylarında daha şiddetli hissedilmiştir. Gümrüklerin ve hava sınırlarının kapanması gibi birçok kısıtlama dış ticaret işlemlerini olumsuz etkilemiştir. Salgın bir yandan da katılım bankaları için kriz yönetimi imkânı sunmuştur. Bu dönemde katılım bankaları göstermiş oldukları hızlı reaksiyon ile uzaktan çalışma sistemini uygulamaya geçirmiştir. Uzaktan çalışma sayesinde bir yandan çalışanların sağlık güvenliğini korumuş diğer yandan da operasyonel kaybın önüne geçilmiştir. Çalışanların uzaktan çalışma sistemine hızlı uyum sağladığı ve motivasyonlarının önemli ölçüde arttığı belirlenmiştir. Tedarik zincirinin aksaması sonucu dış ticaret işlemlerinin bir süre aksadığı belirtilmiştir. Çin ve Avrupa ülkeleri başta olmak üzere swift yazışmalarında belli sorunlar yaşanmış ve kısıtlamalar kalkana kadar işlem hacimlerinde belirli bir düşüş yaşanmıştır. Bankacılık fonksiyonlarının kesintisiz sürdürülebilmesi ve gerekli altyapıya sahip olunması pandemi sürecinin etkilerini hafifletmiştir. Uzmanlar yapılan görüşmelerde özellikle dijitalleşmenin önemine ve dijitalleşme yolunda yapılan çalışmalara değinmiştir. Operasyonel süreçlerin en aza indirildiği ve müşterilerin sürecin içerisine dahil edildiği dijital uygulamaların planlamaları yapılmaya ve uygulanmaya başlanmıştır. Son yılların popüler teknolojisi blockchain için finans sektöründe ve dış ticaret işlemlerinde uygulanabilirlik konusunda olumlu görüşler ortaya çıkmıştır.

Uzman görüşlerinin değerlendirilmesi sonucu pandemi sürecinin dış ticaret işlemleri üzerindeki etkilerini şu şekilde sıralayabiliriz:

Olumlu Etkileri:

- Uzaktan çalışma altyapısının sağlıklı bir şekilde işlemesi ve verimlilik kaybının yaşanmaması
- Uzaktan çalışmanın personel üzerinde motive edici etkisi
- Katılım bankalarının kriz yönetimini sağlam bir şekilde gerçekleştirmesi

- Swift transferleri, akreditif açılışları ve vesaik gönderimleri gibi dış ticaret işlemleri için dijitalleşme çalışmalarının hızlanması
- Blockchain teknolojisinin çağın gereklilikleri doğrultusunda dış ticaret işlemleri için bir fırsat olabileceğinin gündeme gelmesi

Olumsuz Etkileri:

- Taşımacılık başta olmak üzere tedarik zincirindeki aksamaların yaşanması
- Kısıtlamalar nedeniyle işlem hacimlerinde kısa süreli düşüşler yaşanması
- Yurtdışındaki bankalar ile iletişim sıkıntıları yaşanması
- Vesaik işlemlerinin fiziki olarak yürütülmesinin zorlaşması
- Personellerin adaptasyon ve eğitim sürelerinin uzaması

SONUÇ VE ÖNERİLER

Pandeminin sebep olduğu küresel krizin daha önceki krizlere göre çok daha derin ve kalıcı olacağı tahmin ediliyor. Makroekonomik göstergeler, salgının küresel ekonomiyi ve daha spesifik olarak üretim ve tüketimde yaşanan küresel daralma nedeniyle dış ticareti de etkilediğini gösteriyor. Pandeminin dünya tedarik zincirinin lideri konumundaki Çin'de başlaması belirsizlik ortamı yaratmıştır. 2020 ilk çeyreğinde ülkelerin kısıtlayıcı uygulamaları ile ithalat ve ihracat işlemleri durma noktasına gelmiştir. Salgın lojistik ve dış ticaret başta olmak üzere küresel ekonomi üzerindeki olumsuz etkileri tüketici alışkanlıklarında da değişimlere yol açmıştır. İhtiyaçların büyük bir bölümünün uzaktan karşılanması ve belirsizlik ortamının meydana getirdiği tüketimin kısılması gibi davranışların salgının uzun süreli etkileri arasında olabileceği tahmin edilmektedir. Özellikle arz ve talepte yaşanan şoklar krizi daha derin hale getirmiştir. Türkiye bu dönemde ihracat değerlerinde bir önceki döneme göre düşüş ithalatta ise artış yaşamıştır. 2013 yılından 2019 yılına kadar artış eğiliminde olan ihracatın ithalatı karşılama oranı salgını da etkisiyle bu dönemde bir miktar azalmıştır. Ülkemiz özelinde dış ticaret işlemlerine aracılık eden katılım bankaları da pandemi sürecinin başında işlem hacimlerinde düşüşler yaşamışlardır.

Özellikle kısıtlamaların arttığı 2020 yılı ikinci çeyreğinde dış ticaret işlem risklerinde ve hacimlerinde azalışlar yaşanmıştır. Katılım bankaları 2020 yılı bilançoları incelendiğinde akreditifli işlem risk bakiyelerinin ikinci ve üçüncü çeyrek dilimlerde

düşüş yaşadığı gözlenmiştir. Kısıtlamaların gevşemeye başladığı son çeyrekte ise işlem risk bakiyelerinde artış yaşandığı görülmüştür. Katılım bankaları bu dönemde uzaktan çalışma başta olmak üzere bir dizi önlemler almıştır. Altyapılarının yeterliliği sayesinde bu dönemde iş yapış şekillerinde bir aksaklık yaşanmamış ve personel sağlığı mümkün olduğunca korunmaya çalışılmıştır. Dış ticaret birimleri uzaktan çalışmanın getirdiği verimlilik ve motivasyon ile iş süreçlerini etkin bir şekilde sürdürmüştür. Fiziki takip gerektiren vesaik işlemleri ise personellerin dönüşümlü şekilde ofise gitmeleri ile yürütülmüştür. Ülkelerin farklı iş yapış şekilleri ve kısıtlamaları bu dönemde çeşitli iletişim sorunlarına yol açmıştır. Tedarik zincirinde yaşanan aksaklıklar kısıtlamaların kalkmaya başlamasıyla birlikte çözüme kavuşmuştur. Dış ticaret işlemlerinde dijitalleşmenin önemi bu dönemde daha fazla hissedilmiştir. Geleneksel dış ticaret yöntem ve uygulamalarının pandemi sürecinde bazı eksik yönleri keşfedilmiştir. Dijitalleşme ile operasyonel süreçlerin azaltılması, müşteri odaklı uygulamaların geliştirilmesi ihtiyacı katılım bankaları dış ticaret birim uzmanları tarafından dile getirilmiştir.

İthalata bağımlılığı yüksek olan ülkemizin kendi iç kaynakları ile üretime ağırlık vermesi, yerli üretimin teşvik edilmesi ve destek alanlarının genişletilmesi ile ilerleyen dönemlerde ihracat ile büyüme hedefi bulunmaktadır. Bu hedeflerin önemli bir ayağı da hiç şüphesiz finans sektörü ve bankalar olacaktır. Küresel ekonomi normlarının pandeminin de etkisi ile değişmeye başladığı bu dönemde katılım bankalarının dijitalleşmesi, otomasyon süreçlerinin hızlandırılması, blockchain teknolojisinin kullanımının yaygınlaşması rekabet edebilmeleri için kaçınılmazdır. Dijital ekonomi, yalnızca iş yapış şeklimizde devrim yaratmakla kalmıyor, aynı zamanda küresel büyüme ve refah için yeni fırsatlar da yaratıyor. İnsanlar bu dönemde evlerine kapanıp neredeyse bütün ihtiyaçlarını mobil uygulamalardan temin etti. Bankalar da bu dönemde müşterileri şube yerine internet bankacılığı ve mobil şube kanallarına yönlendirerek bir dizi yenilikçi kampanyalar tanıttılar. Dünyanın önde gelen finansal hizmet kuruluşlarının çoğu, uygulamalarında sohbet robotu adı verilen, konuşma ve metin yoluyla bilgi veren yazılımlar kullanmaktadır. Rekabetin üst seviyeye ulaştığı bu dönemde katılım bankalarının yapması gereken büyük veri ve veri analitiği, yapay zekâ, süreç otomasyonu, blockchain, siber güvenlik uygulamaları gibi konularda etkinliğini arttırmak olacaktır.

İnsan figürünün etkisinin azaldığı, otomasyona dayalı bir yaşam biçimine doğru gidildiğini düşündüğümüzde dış ticaret işlemlerinin geleneksel yöntemlerle ne kadar süre daha sürdürülebileceği konusu muallaktır. Ortak bir akıl ile hareket edilmesi durumunda teknolojik ilerlemeler ve dijitalleşme ile dış ticaret iş modellerinde, iş ağlarında ve bilgi transferlerinde önemli mesafeler alınabilir. Uluslararası pazarlara erişimin kolaylaştığı günümüzde uluslararası ticaretin de kolaylaşması adına atılacak adımlar bulunmaktadır. Doğru politikalar uygulandığında bilgi teknolojileri ve interneti kullanarak dış ticaretin büyümesini hızlandırmak, ülkemizin sürdürülebilir kalkınma hedefleri için önemli bir potansiyel teşkil etmektedir. Katılım bankaları dış ticaret birimleri bu noktada belli yenilikçi adımlar atarak pandemi sürecinin etkilerini azaltmaya çalışmışlardır. Özellikle personellerin uzaktan çalışma sistemine geçmesi teknolojik gelişmenin ve altyapının önemli bir göstergesidir. Fiziki olarak incelemesi yapılan vesaiklerin artık farklı bir lokasyondan bilgisayar ekranına bakarak incelenmesi ve onay süreçlerinin tamamlanması mümkün kılınmıştır. Yaklaşık iki yıl önce böyle bir durumun yaşanacağı bilinmiyordu ancak krize hazırlıklı bir şekilde yakalanmak katılım bankaları dış ticaret birimlerini ciddi bir belirsizlikten korumuş oldu.

Pandemi sürecinden ve uzman değerlendirmelerinden hareketle dış ticaret işlemleri açısından katılım bankalarının gelecek dönemde uygulamaya geçirebileceği bir dizi faaliyeti şu şekilde sıralayabiliriz:

- a) Dış ticaret işlemlerinin önemli bir kısmını oluşturan akreditif ve tahsil işlemleri fiziki belgelerin ülkeler arasında posta yoluyla gönderiminin yapıldığı, dış ticaret yetkilileri tarafından bu belgelerin incelemelerinin ve müşterilere sevkinin yapıldığı bir dizi süreci içermektedir. Tüm bu süreçlerde belgelerin kaybolma, yanlış adrese sevk olma ve deforme olma riski söz konusudur. Bu sürecin çağın gerekliliklerine göre değişeceği ve dijitalleşeceği aşikardır. Katılım bankaları dış ticaret birimleri bu noktada gelişmeleri yakından takip etmeli, sistem altyapılarında geliştirmelere gitmelidir.
- b) Dış ticaret işlemleri uzmanlık gerektiren teknik bir alan olduğundan bu alanda çalışacak personelin kalitesi, eğitim düzeyi, yabancı dil seviyeleri iş becerisi için gerekli yetkinliklerdir. Katılım bankacılığı prensiplerini benimsemiş, dış ticaret alanında kariyer hedefleyen genç ve dinamik personellerin kazanılması,

eğitim ve adaptasyonlarının sağlanması sektörde rekabet edebilmek adına önemli hususlardır.

- c) Finansal hizmetler sektöründeki değişim, dönüşüm ve dijitalleşme trendleri kaçırılmamalı, yenilikçi fikir ve öneriler ile sektörde dinamik kalmaya özen gösterilmelidir. Müşterilerin artık çok çeşitli kanallardan hizmet alma seçeneği bulunduğundan katılım bankaları dış ticaret birimleri de yenilikçi ve müşteri odaklı uygulamalara ağırlık vermelidir. Bu noktada bazı katılım bankalarının müşterilerini iş süreçlerinin içerisine alan ve işlemlerin müşteriler tarafından uçtan uca takip edilebildiği çalışmaları olduğu bilinmektedir.
- d) Teknolojik gelişmelerle birlikte siber güvenlik konusu da önem kazanmış, ülkeler bu alanda ciddi yatırımlar yapmaya başlamışlardır. Dış ticaret işlemleri bankalar açısından sürekli bir iletişim gerektirmekte, swift mesajları bankalar için birer talimat görevi görmektedir. Bir işlemin talimatının yani swift mesajının bir saat bile geç gitmesi müşterilerin işlemlerinde gecikmelere hatta ticari ilişkilerinin bozulabilmesine yol açabilmektedir. Dolayısıyla katılım bankaları siber güvenlik konusuna azami derecede önem vermelidir. Siber güvenlik sonucu oluşabilecek bir hatanın maddi kayıpların ötesinde bir etki oluşturabileceği göz ardı edilmemelidir.
- e) Pandemi sürecinin meydana getirdiği sağlık riski şüphesiz bütün sektör çalışanlarını etkilemiştir. Katılım bankaları almış oldukları önlemlerle personellerini uzaktan çalışma sistemine geçirmiş ve bulaş riskini en aza indirmişlerdir. Uzaktan çalışmanın verimlilik ve motivasyon açısından olumlu sonuçları izlenmiştir. Personellerin uzaktan çalışması için gerekli olan bilgisayar, monitör, internet gibi araç gereçlerin kurumları tarafından karşılanması, eğitim planlamalarının yapılarak gelişimlerinin ihmal edilmemesi kendileri için motive edici unsurlar olacaktır. Bu motivasyon ve verimlilik ise kaliteli iş çıktısı olarak birimlerine yansıyacaktır.
- f) Dış ticaret işlemlerinde dijitalleşme belki de en önemli konumuzu oluşturmaktadır. İleride dış ticaret işlemlerinin robotlarla veya doküman okuma teknolojileri ile yapılabileceği tahminlerini düşünürsek bu noktada katılım bankalarının sektörde öncü olabilecek uygulamalar geliştirmesi gerekmektedir. Blokchain ile entegrasyon, müşterilerin kendi işlemlerini girdiği ve sonuçlandırdığı uygulamalar ilerleyen dönemlerde karşılaşmamız muhtemel konulardır. Bu noktada dış ticaret birimleri ve çalışanları artık

operasyonel işlemlerden ziyade birer danışman gibi görev yapmak durumunda kalacaklardır. Dijitalleşmenin hızına ayak uydurabilen ve teknolojik gelişmeler konusunda atılımlar yapan bankalar sürdürülebilir dış ticaret işlemleri noktasında bir adım önde olacaklardır.

Yukarıda belirtmiş olduğumuz hususların birçoğunun katılım bankalarının dış ticaret birimlerinin kendi inisiyatifleri ile gerçekleştirilmesi mümkün değildir. Bu noktada sektör paydaşlarına büyük görev düşmektedir. Başta Uluslararası Ticaret Odası (ICC) Türkiye temsilciği, Türkiye Katılım Bankaları Birliği, katılım bankalarının üst yönetimi olmak üzere karar mercilerinin sektörün değişimi, dönüşümü, dijitalleşmesi ve sürdürülebilirliği konusunda ortak hareket etmeleri gerekmektedir. Bütün paydaşların fikirlerini beyan ettiği ve stratejik kararların hızlı şekilde alınabildiği ortak bir platform kurulması sektörün geleceği adına önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- Acar, G. (2021). Covid-19 Önlemlerinin Dış Ticaret İşlemlerine Etkisinin Değerlendirilmesi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 17 (2) , 506-539
- Acar, S. (2012). *Türkiye ihracatında akreditiflerin etkisi* [Yüksek lisans tezi]. İstanbul Ticaret Üniversitesi.
- Ak, Ö. (2020). Soğuk algınlığından ölümcül salgına! Küresel kâbus. *Bilim ve Teknik Dergisi*, (628), 14-16.
- Akbaş, S. (2021). *Mülakat* (Görüşmecisi: Bahadır Çatalbaş). İstanbul, 18 Ağustos.
- Akçacı, T., ve Çınaroğlu, M. S. (2020). Yeni Koronavirüs (Covid-19) Salgınının Lojistik Ve Ticarete Etkisi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 19 (Covid-19 Special Issue), 447-456.
- Aktepe, İ. E. (2013). *Sorularla katılım bankacılığı*. İstanbul: TKBB Yayınları.
- Akreditif. (2015, 20 Nisan). Vesaik mukabili ödeme. <https://www.akreditif.biz.tr/vesaik-mukabili-%C3%B6deme.html> adresinden 20 Kasım 2021 tarihinde alınmıştır.
- Albaraka. (t.y.). Dünden bugüne albaraka. <https://www.albaraka.com.tr/dunden-bugune-albaraka.aspx> adresinden 25 Ocak 2021 tarihinde alınmıştır.
- Arslantaşlı, Ş. (2021). *Mülakat* (Görüşmecisi: Bahadır Çatalbaş). İstanbul, 24 Ağustos.
- Baykara, H. V. (2012). *Katılım bankalarında etkinlik ve verimlilik analizi* [Yüksek lisans tezi]. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi.
- BBC. (2021, 24 Ocak). Coronavirus. <https://www.bbc.com/news/business-51706225> adresinden 20 Ocak 2022 tarihinde alınmıştır.
- Bekkers, E., Koopman, R., Sabbadini, G. ve Teh, R. (t.y.). The digital trade Era. https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/05_atera_chapter_01_e.pdf adresinden 2 Aralık 2021 tarihinde alınmıştır.
- Bereket Tekafül (t.y.). Katılım Sigortacılığı Nedir. <https://www.berekettekaful.com.tr/katilim-sigortaciligi-nedir> adresinden 14 Temmuz 2021 tarihinde alınmıştır.

- Bilgin, A. (2021). *Mülakat* (Görüşmeci: Bahadır Çatalbaş). İstanbul, 15 Eylül.
- Bilim Kurulu Çalışması. (2020). *Covid-19 genel bilgiler, epidemiyoloji ve tanı*. T.C. Sağlık Bakanlığı, Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Collyer, G. (2013). *Guide to Documentary credits*. Canterbury: IFS School of Finance.
- DHL. (t.y.). *Incoterms 2020 kuralları*. <https://www.dhl.com/tr-tr/home/bolumlerimiz/navlun/musteri-hizmeti/incoterms-2020.html> adresinden 8 Kasım 2021 tarihinde alınmıştır.
- Dinçer, C. (2021). *Mülakat* (Görüşmeci: Bahadır Çatalbaş). İstanbul, 23 Ağustos.
- Esaslı Bankacılık. (2020). *Katılım finans dergisi*. (21), 2.
- Eximbank. (t.y.). *Türk Eximbank'ın temel amaçları*. <https://www.eximbank.gov.tr/tr/hakkimizda/kurumsal> adresinden 16 Eylül 2021 tarihinde alınmıştır.
- Grath, A. (2016). *The handbook of international trade and finance: the complete guide for international sales, finance, shipping and administration*. Londra: Kogan Page.
- Güneşol, İ. (2021, 8 Aralık). Katılım Bankalarından Dönüşüm Sürecine Adım. *Katılım Finans Dergisi* (5): 9. <https://katilimfinans.com.tr/katilim-bankalarindan-donusum-surecine-adim-makale,12694.html> adresinden 4 Ocak 2022 tarihinde alınmıştır.
- Gürol, E. (2003). *Dış Ticaret ve Bankacılık Türkiye'de Dış Ticaretin Finansmanında Bankaların Rolü* [Yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Hacıoğlu, İ. (2021, 5 Mayıs). *Blokzincir teknolojisi ve kripto paranın finans sektörüne yansımaları*. https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/konferanssunumlari/1156/TBB_blockchain_kriptopara_EGM_sunum_yayin.pdf adresinden 26 Aralık 2021 tarihinde alınmıştır.
- Halkbank. (t.y.). *Blokchain nedir ve gelecekte hayatımızda nasıl yer alacak?*. <https://www.halkbank.com.tr/content/halkbank/tr/blog/finans/Blockchain->

[Nedir-ve-Gelecekte-Hayatimizda-Nasil-Yer-Alacak.html](#) adresinden 26 Aralık 2021 tarihinde alınmıştır.

Hazıroğlu, T. (2016). Türkiye’de katılım bankacılığı fikrinin doğuşu ve kavramsal önemi. *İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi (İEFD)*, 2(1), 6-7.

IDB. (2010). *Islamic finance and global financial stability*. Cidde: IDB

Incoterms 2020. (2019). *ICC rules for the use of domestic and international trade terms*. Paris: ICC Services Publications.

Incoterms 2020.(t.y.). *Introduction*. <https://iccwbo.org/publication/incoterms-2020-introduction/> adresinden 18 Eylül 2021 tarihinde alınmıştır.

İstanbul Sanayi Odası. (2015). *Dış ticarete bankacılık işlemleri ve akreditif*. İstanbul: İstanbul Sanayi Odası Yayınları.

İş Bankası. (t.y.). *Vesaik mukabili*. <https://www.isbank.com.tr/is-ticari/vesaik-mukabili-tahsiller> adresinden 20 Kasım 2021 tarihinde alınmıştır.

İş Bankası. (2021, 2 Ağustos). *Blokchain teknolojisi hakkında merak edilenler*. <https://www.isbank.com.tr/blog/blockchain-teknolojisi-hakkinda-merak-edilenler> adresinden 26 Aralık 2021 tarihinde alınmıştır.

İş Bankası. (2020, 3 Haziran). https://www.isbank.com.tr/bankamizi-taniyin/is-bankasi-blockchain-teknolojisiyle-dis-ticarete-odeme-garantisi-veren-ilk-turk-bankasi-oldu?utm_source=blog&utm_medium=referral&utm_campaign=blockchain adresinden 26 Aralık 2021 tarihinde alınmıştır.

Jean, S. (2020). How The Covid-19 Pandemic is Reshaping the Trade Landscape and What to do About It. *Intereconomics*, 55, 135-139.

Kavcıoğlu, Ş. (2019, 17 Eylül). *Katılım bankacılığı yerine neden katılım finans*. <https://www.yenisafak.com/yazarlar/sahapkavcioglu/katilim-bankaciligi-yerine-neden-katilim-finans-2052765> adresinden 16 Ocak 2021 tarihinde alınmıştır.

Körpe, E. (2021). Dijital dönüşüm ile yeni finans çağı ve gelecek yaklaşımları. *Uluslararası Bankacılık Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 122.

Kuveyt Türk. (t.y.). *Geçmişten bugüne KuveytTürk*.

<https://www.kuveytturk.com.tr/hakkimizda/kuveyt-turk-hakkinda/gecmisten-bugune-kuveyt-turk> adresinden 25 Ocak 2021 tarihinde alınmıştır.

Kütükçü, Y. (2013). *UCP 600 ve ISBP 745'e göre akreditif metni ve belgeler*.

Ankara: Milletlerarası Ticaret Odası (ICC) Türkiye Milli Komitesi.

Kütükçü, Y. (2021). *Alıcı, satıcı firmalar açısından dış ticarete ödeme yöntemleri*.

Ankara: Milletlerarası Ticaret Odası (ICC) Türkiye Milli Komitesi.

Letters of Credit. (t.y.). [https://www.tradefinanceglobal.com/letters-of-](https://www.tradefinanceglobal.com/letters-of-credit/#learn_letters_of_credit)

[credit/#learn_letters_of_credit](https://www.tradefinanceglobal.com/letters-of-credit/#learn_letters_of_credit) adresinden 1 Aralık 2021 tarihinde alınmıştır.

Lojiblog. (t.y.). *Dış ticarete kullanılan belgeler*. [http://www.lojiblog.com/3-dis-](http://www.lojiblog.com/3-dis-ticarete-kullanilan-belgeler/)

[ticarete-kullanilan-belgeler/](http://www.lojiblog.com/3-dis-ticarete-kullanilan-belgeler/) adresinden 23 Haziran 2021 tarihinde alınmıştır.

Negotiation. (t.y.). [https://www.tradefinanceglobal.com/posts/explained-sight-and-](https://www.tradefinanceglobal.com/posts/explained-sight-and-deferred-payments-acceptance-and-negotiation-letters-of-credit/)

[deferred-payments-acceptance-and-negotiation-letters-of-credit/](https://www.tradefinanceglobal.com/posts/explained-sight-and-deferred-payments-acceptance-and-negotiation-letters-of-credit/) adresinden

11 Aralık 2021 tarihinde alınmıştır.

Oktay, B. (2018). *Dış ticarete ödeme şekilleri ve eskişehir organize sanayi*

bölgesi'nde dış ticaret faaliyetinde bulunan firmaların ödeme tercihleri

[Yüksek lisans tezi]. Anadolu Üniversitesi.

Okumuş, A. (2020, 15 Nisan). *COVID-19'un ulaştırma ve lojistik sektörüne etkileri*.

[https://lge.ist/degerlendirme/covid-19un-ulasirma-ve-lojistik-sektorune-](https://lge.ist/degerlendirme/covid-19un-ulasirma-ve-lojistik-sektorune-etkileri/)

[etkileri/](https://lge.ist/degerlendirme/covid-19un-ulasirma-ve-lojistik-sektorune-etkileri/) adresinden 20 Ocak 2022 tarihinde alınmıştır.

Oran, İ. B. ve Gokmen, M. (2021). Covid-19'un Dünya ve Türkiye Dış Ticaretine Etkileri. *The Journal of Social Science* , 5 (10) , 377-391.

Özdemir, A. (2012). Karz akdinin mahiyeti ve faizli işlemleri önleme fonksiyonu.

Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD), 12(1): 127.

Özsoy, M. Ş. ve Sayar, Y. (2018). *Kobiler için adım adım katılım bankacılığı*.

istanbul: TKBB Yayınları.

Özsoy, Ş. (2012). *Katılım bankacılığına giriş*. İstanbul: İşbahar Yayınları.

Öztürk, A. (2021). *Mülakat* (Görüşmeci: Bahadır Çatalbaş). İstanbul, 25 Ağustos.

Parlayüksel, B. (2021). *Mülakat* (Görüşmeci: Bahadır Çatalbaş). İstanbul, 27

Ağustos.

- Pekcan, E. (1991). *Dış ticarete uluslararası kurallar ve banka uygulamaları*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- Pelit, İ. ve Irmak, E. (2022). COVID-19'un Türkiye'nin Dış Ticaretine Etkisi . *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi* , 8 (1) , 79-97.
- Resmi Gazete. (2021, 29 Aralık). *Dijital bankaların faaliyet esasları ile servis modeli bankacılığı hakkında yönetmelik*. <https://www.resm.igazete.gov.tr/eskiler/2021/12/20211229-6.htm> adresinden 3 Ocak 2021 tarihinde alınmıştır.
- Soylu, O. B. (2020). Türkiye Ekonomisinde Covid-19'un Sektörel Etkileri. *Avrasya Sosyal Ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(6), 169-185.
- TBB. (t.y.). *Alternatif dağıtım kanalları raporları*. <https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59> adresinden 26 Aralık 2021 tarihinde alınmıştır.
- TKBB. (2011). *Katılım bankacılığı nedir, nasıl çalışır*. İstanbul: TKBB Yayınları.
- TKBB. (2020). *Participation banks 2019*. İstanbul: TKBB Yayınları.
- TKBB. (t.y.). *Katılım Bankacılığı Dijital Araştırma Raporu 2021*. <https://tkbb.org.tr/Documents/Tkbbayayinlari/EY-TKBB-Dijital-Raporu.pdf> adresinden 3 Ocak 2021 tarihinde alınmıştır.
- TKBB. (t.y.). *Sektör mukayese*. <https://tkbb.org.tr/veri/sektormukayese> adresinden 15 Eylül 2021 tarihinde alınmıştır.
- Trade. t.y.). *Cash in advance*. <https://www.trade.gov/cash-advance> adresinden 10 Kasım 2021 tarihinde alınmıştır.
- Tunç, H. (2016). *Katılım bankacılığı felsefesi teorisi ve Türkiye uygulaması*. İstanbul: Nesil Yayın Grubu.
- TÜİK. (2021, 28 Eylül). *Uluslararası hizmet ticari istatistikleri*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Uluslararası-Hizmet-Ticareti-Istatistikleri-2020-37497> adresinden 2 Aralık 2021 tarihinde alınmıştır.
- TÜİK. (2021, 29 Kasım). *Dış ticaret istatistikleri*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dis-Ticaret-Istatistikleri-Ekim-2021-37422> adresinden 22 Aralık 2021 tarihinde alınmıştır.

Türkiye Emlak Katılım Bankası. (t.y.). *Tarihçe*.

<https://www.emlakkatilim.com.tr/tr/yatirimci-iliskileri/hakkimizda/tarihce>
adresinden 19 Ocak 2021 tarihinde alınmıştır.

Türkiye Finans. (t.y.). *Türkiye finans hakkında*. <https://www.turkiyefinans.com.tr/tr-tr/hakkimizda/turkiye-finansi-taniyin/Sayfalar/turkiye-finans-hakkinda.aspx>
adresinden 26 Ocak 2021 tarihinde alınmıştır.

TÜSSİDE. (t.y.). *Derinlemesine görüşme*.

<https://tusside.tubitak.gov.tr/tr/yontemlerimiz/Derinlemesine-Gorusme>
adresinden 5 Aralık 2021 tarihinde alınmıştır.

Uluslararası Ticarete Teslim Şekilleri. (t.y.).

<https://gumrukrehberi.gov.tr/sayfa/uluslararasi-ticarete-teslim-sekilleri>
adresinden 17 Eylül 2021 tarihinde alınmıştır.

URDTT (2021). *ICC Uniform Rules for Digital Trade Transactions*. Paris: ICC Services Publications.

Ustaömer, K. (2019). Türkiye'nin bankacılık sektöründe dijitalleşme olgusu. *Ekonomi İşletme ve Yönetim Dergisi*, 3(1), 8.

Vakıf Katılım. (t.y.). *Vakıf katılımı tanıyın*.

<https://www.vakifkatilim.com.tr/tr/hakkimizda/vakif-katilimi-taniyin>
adresinden 17 Ocak 2021 tarihinde alınmıştır.

Vakıf Katılım. (2021). *Dış ticaret eğitim dokümanı*. İstanbul: Dış İşlemler Operasyon Müdürlüğü.

Vakıf Katılım. (t.y.). *Garantili fon transferi-GFT*.

<https://www.vakifkatilim.com.tr/tr/ticari-bankacilik/garantili-fon-transferi-gft>
adresinden 4 Ocak 2022 tarihinde alınmıştır.

WHO. (t.y.). *Coronavirus dashboard*. <https://covid19.who.int/> adresinden 23 Aralık 2021 tarihinde alınmıştır.

WHO. (t.y.). *Coronavirus disease (Covid-19)*. https://www.who.int/health-topics/coronavirus#tab=tab_1 adresinden 5 Aralık 2021 tarihinde alınmıştır.

Yetiz, F. (2021). COVID-19 Pandemi Sürecinin Türk Bankacılık Sektörü Çalışanlarına ve Müşterilerine Etkileri: Swot Analizi . *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi* , Ejosat 2021 Ocak , 109-117.

Yıldırım, U. (2021). COVID-19 Pandemisinin Dış Ticaret Üzerine Etkisi: İstatiksel Bir Yaklaşım . *Fiscaoeconomia* , 5 (1) , 280-295 .

Yılmaz, M. (2013). *111 soruda akreditif*. İstanbul: Optimist Yayınları.

Zeynalzade, S. (2016). *İhracatta akreditif uygulamaları: Bir katılım bankası örneği* [Yüksek lisans tezi]. Sakarya Üniversitesi.

Ziraat Katılım. (t.y.). *Ziraat katılım*. <https://www.ziraatkatilim.com.tr/biz-taniyin/kurumsal-bilgiler/ziraat-katilim-hakkinda> adresinden 17 Ocak 2020 tarihinde alınmıştır.